

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

İSLÂM HUKUKUNDA NİKÂH AKDİ VE ŞARTIN
NİKÂH AKDİNE ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ESAT YILMAZ

İZMİR/2018

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

İSLÂM HUKUKUNDA NİKÂH AKDİ VE ŞARTIN
NİKÂH AKDİNE ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ESAT YILMAZ

DANIŞMAN: DOÇ. DR. MEHMET DİRİK

İZMİR/2018

YEMİN METNİ

~~Doktora Tezi~~ / Yüksek Lisans Tezi / Projesi olarak sunduğum "İslâm Hukukunda Nikâh Akdi ve Şartın Nikâh Akdine Etkisi." adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

04.04.2018

Esat YILMAZ

TS EN ISO
9001:2015

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

TEZ/PROJE SINAVI TUTANAK FORMU

Dok. No: FR/604/21
İlk Yayın Tar.: 03.10.2017
Rev. No/Tar.: 00/..
Sayfa 1 / 1

GÖNDEREN : Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Başkanlığı
GÖNDERİLEN : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anabilim Dalımız Yüksek Lisans / Doktora Programı öğrencisi Esat YILMAZ ile ilgili Tez/Proje Sınav Tutanağı aşağıdadır.

Tarih:
Sayı :

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Başkanı
Prof. Dr. Saffet KÖSE

SINAV TUTANAĞI

Tez/Proje Sınav Jürimiz tarafından incelenen İslam Hukukunda Nikah Akdi ve şartın Nikah Akdine etkileri başlıklı yüksek lisans / doktora tezi ile ilgili olarak jürimiz 04.04.2018 tarihinde toplanmış ve adı geçen öğrenciyi Tez/Proje Sınavına tabi tutmuştur. Sınav sonucunda adayın tezi hakkında ÖYÇÖKLUĞU/OYBİRLİĞİ ile aşağıdaki karar verilmiştir.

KABUL

Kabul Edilen Yüksek Lisans / Doktora tezi:

- i) Bilime yenilik getirmiştir
ii) Yeni bir bilimsel yöntem geliştirmiştir
iii) Bilinen bir yöntemi yeni bir alana uygulamıştır
iv) Uygulama yapmıştır (sadece Yüksek Lisans'ta geçerlidir)

RED

DÜZELTME *

Tez Sınav Jürisi	Unvanı ve Adı Soyadı
Tez Danışmanı	Doç. Dr. Mehmet DİRİK
Üye	Doç. Dr. Ahmet AYDIN
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Mustafa TÜRKAN
Üye	
Üye	

Eki : Tez Değerlendirme Formu (Her bir jüri için).

* Tez sınavında düzeltme kararı verilmesi halinde jüri tarafından öngörülen düzeltmelere ilişkin bir jüri raporu eklenmelidir. Düzeltmeler için Ek süre her defasında en fazla yüksek lisans öğrencileri için 3 ay, doktora öğrencileri için 6 aydır.

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

İSLÂM HUKUKUNDA NİKÂH AKDİ VE ŞARTIN NİKÂH AKDİNE ETKİSİ

Esat YILMAZ

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslâmi Bilimler Anabilim Dalı

Kadın ile erkeğin arasındaki ilişkinin meşru olması için nikâh akdi gereklidir. Günümüzde nikâh akdinden önce veya nikâh akdi esnasında tarafların birbirlerine çeşitli şartlar öne sürdükleri görülmektedir. Biz de bu çalışmamızda nikâh akdi esnasında şart koşma konusunu İslâm hukukunun temsilcilerinden olan Hanefî, Şâfiî, Mâlikî, Hanbelî ve Zâhirî mezheplerinin görüşleri çerçevesinde inceledik.

Çalışmamız giriş, iki bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın konusu, metodu ve kaynaklarına yer verilmiştir. Birinci bölümde nikâhın tanımı ve genel olarak nikâh akdinin hukuki boyutu incelenmiştir. İkinci bölümde ise İslâm hukukunda şart kavramı ele alınmıştır. Sonuç bölümünde ise konu ile ilgili ulaştığımız sonuca yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hanefî mezhebi, Mâlikî mezhebi, Şâfiî mezhebi, Hanbelî mezhebi, Zâhirî mezhebi, nikâh, şart.

ABSTRACT
MASTER THESIS
THE MARRIAGE IN ISLAMIC LAW AND THE EFFECT OF
CONDITION TO MARRIAGE

Esat YILMAZ

İzmir Kâtip Çelebi Universty

Social Sciences Institute

Department of Basic Islamic Sciences

Department of Islamic Law Thesis of Master's Degree

Marriage is necessary for being legitimate the relationship between women and man. Today, it is seem that the parties dragged each other various conditions before or during the marriage. In this study, we have examined the stipulation in marriage issue in the context of Hanafi, Shafi, Maliki sect, Hanbal sect and Zahiri sects which are the most important representatives of Islamic law.

Our work consists of an introduction and two parts and a conclusion. In the introduction, the method and sources of the research are given. In the first part, the definition of the marriage and the legal dimension of the marriage contract generally are examined. In the second part, the concept of condition in Islamic law is discussed. In the conclusion section, the result we reached on the subject is given.

Key Words: Hanafi, Maliki, Shafi, Hanbali, Zahiri, condition, marriage.

ÖZET	I
ÖNSÖZ	VI
GİRİŞ	1
1. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ, AMACI, YÖNTEMİ VE KAYNAKLARI	1
1.1. Araştırmanın Önemi ve Amacı	1
1.2. Araştırmanın Yöntemi.....	2
1.3. Araştırmanın Kaynakları.....	2
2. AKİT KAVRAMI	5
2.1. Akdin Tanımı	5
BİRİNCİ BÖLÜM	9
NIKÂH AKDİ	9
1.1. Nikâhın Tanımı.....	9
1.2. Nikâh'ın Delilleri	10
1.2.1. Kur'ân-ı Kerim'de Nikâh.....	10
1.2.2. Sünnet ve Hadislerde Nikâh.....	11
1.3. Mezheplere Göre Nikâh Akdi	12
1.3.1. Hanefî Mezhebine Göre Nikâh Akdi	12
1.3.2. Mâlikî Mezhebine Göre Sahih Nikâh Akdi	23
1.3.3. Şâfiî Mezhebinde Sahih Nikâh Akdi.....	28
1.3.4. Hanbelî Mezhebinde Sahih Nikâh Akdi	34
1.3.5. Zâhirî Mezhebine Göre Nikâh Akdi	39
İKİNCİ BÖLÜM	45
ŞART KAVRAMI VE NİKÂH AKDİNE ETKİSİ	45
1. ŞART KAVRAMI.....	45
1.1. Şartın Tanımı	45
1.2. Şart Hürriyeti.....	48
1.2.1. Hanefî Mezhebi	50

1.2.2. Mâlikî Mezhebi	55
1.2.3. Şâfiî Mezhebi	60
1.2.4. Hanbelî Mezhebi	65
1.2.5. Zâhirî Mezhebi	70
SONUÇ	80
KAYNAKÇA	81

KISALTMALAR

c.c	Celle Celâlüh
sav	Sallallahü Aleyhi ve Sellem
DİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve diğerleri
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
b.	Bin, ibn (oğlu)
ö.	Ölüm Tarihi
age.	Adı Geçen Eser
h.	Hicri
Ter.	Tercüme
Mad.	Madde
Sad.	Sadeleştirme

ÖNSÖZ

Nikâh, toplumun temeli olan aile kurumunun oluşmasını sağlayan bir akitir. Şekil yönünden farklılık göstermekle birlikte, özü itibariyle tüm dinlerde aynı olan bu akit, dini açıdan ve toplumsal açısından önemli bir yapıdır.

Nikâh akdi yapılırken tarafların birbirlerine çeşitli şartlar öne sürdüklerine veya evlilik sözleşmesi imzaladıklarına şahitlik ediyoruz. Nikâh akdi esnasında tarafların birbirlerine çeşitli şartlar öne sürmelerinin veya evlilik sözleşmeleri imzalamalarının İslam hukukuna uygun olup olmadığını, mezheplerin bu konudaki görüşlerinin ne olduğunun biz de merak uyandırması tezimizin temelini teşkil etmektedir.

Çalışmayı yaparken incelediğimiz mezheplerin, konumuzu müstakil olarak ele almadıklarını, nikâh ve şart konuları içerisinde örnekler üzerinden bu konuya temas ettiklerini ve konu hakkındaki bütün rivayetleri incelemediklerini gördük. Ayrıca mezhep görüşlerini zikrederken o mezhebin müçtehitlerinin farklı görüşlerinin olması nedeniyle bazen ittifak ettikleri görüşleri yazmakta zorlandık.

Çalışmamız giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Girişte kısaca “akit” kavramı üzerinde durduk. Birinci bölümde “nikâh” kavramını, ikinci bölümde ise “şart” kavramını mezheplerin görüşlerine yer vererek inceledik.

Bu çalışmamız sırasında, gerek tez konusunun seçilmesinde gerekse planın hazırlanmasında ve değerlendirilmesinde bana yol gösteren, her zaman yakın ilgi ve yardımlarını gördüğüm, çok değer verdiğim, aynı zamanda tez danışmanım olan Doç. Dr. Mehmet DİRİK hocama çok teşekkür ederim.

Ayrıca hayatımın her alanında, her zaman benimle olan ve bana desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen eşim Sabriye YILMAZ’a ve canım oğlum Ahmet YILMAZ’a çok teşekkür ederim.

Esat Yılmaz

İzmir, 2018

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ, AMACI, YÖNTEMİ VE KAYNAKLARI

1.1. Araştırmanın Önemi ve Amacı

İslâm dîni zarûrât-ı hamse diye isimlendirilen canı, malı, dini, akli ve nesli korumaya büyük önem vermiştir. İslâm dini nesli korumak için, aralarında evlilik engeli bulunmayan kadın ve erkeğin beraber yaşamasını ve aralarındaki cinselliği nikâh akdi ile meşrulaştırmıştır. Biz de bu çalışmamızda nikâh akdi esnasında tarafların birbirlerine şartlar öne sürmelerini ve evlilik sözleşmesi imzalamalarını inceleyeceğiz.

İçinde bulunduğumuz dönemde kadının sosyal durumunun farklılaşması, kadın ve erkeğin aile içindeki görevlerinin, anlayışlarının ve yaşam tarzlarının değişmesi sebebiyle, günümüzde yapılan nikâh akitlerinin büyük bir bölümünde taraflar evlilik sözleşmeleri imzalayarak veya çeşitli şartlar öne sürerek akitlerini gerçekleştirirler. Bu nedenle konumuz, bu çalışmanın temelini oluşturur. Amacımız kişilerin nikâh akdi esnasında şart ileri sürmeleri veya evlilik sözleşmesi imzalamaları ile ilgili kafalarındaki soru işaretlerini gidermektir.

Konumuzla ilgili Zeki Koçak “*Şart Nazariyesi Açısından İslâm Aile Hukukunda Evlenme Ve Boşanma*” isimli bir makale mevcuttur.¹ Aynı zamanda “Hanefî ve Hanbelî Mezheplerine Göre Şartlı Nikâh Akdi” isimli Hanife Yüksel² tarafından yazılmış bir yüksek lisans tezi mevcuttur. Ali Bardakoğlu “*İslâm Hukukunda Akit hürriyeti Ve Akdi Şartlar Açısından Bu Hürriyetin Sınırı*”³; Osman

---

¹ Zeki Koçak, “*Şart Nazariyesi Açısından İslâm Aile Hukukunda Evlenme Ve Boşanma*” EKEV Akademi Dergisi sayı:64, 2015.

² Hanife Yüksel, “*Hanefî Ve Hanbelî Mezheplerine Göre Şartlı Nikâh Akdi*” Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı İslam Hukuku Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2015.

³ Ali Bardakoğlu, “*İslâm Hukukunda Akit hürriyeti Ve Akdi Şartlar Açısından Bu Hürriyetin Sınırı*” Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: I, Kayseri 1983.

Kaşıkçı “*Eski Hukukumuzda Takyidi Şarta Bağlı İşlemler*”⁴; Recep Özdemir “*İslam Hukukunda Şart Muhayyerliği*”⁵, isimli makaleler ile yine konumuza şart nazariyesi ve şartlı akitlerle ilgili makalelerde kısa da olsa değinilmiştir. Makaleleri ve mevcut tezi incelediğimizde yazarlar konuyu yüzeysel olarak ele almışlar ayrıca okuyuculara mezheplerin görüşleri ile ilgili yüzeysel bilgiler sunmuşlar ya da yüksek lisans tezinde olduğu gibi iki mezhebi karşılaştırmışlar. Biz ise Zâhirî mezhebi de dahil olmak üzere Hanefî, Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî mezheplerinin konu ile ilgili görüşlerini ve delillerini inceledik.

Şunu belirtmekte fayda var ki, bizlere bir konu hakkında soru soran kişinin beklentisi sorusuna net bir cevap almaktır. Günümüzde kişiler mezhep görüşlerini değil sorununun çözümünü bizden istemektedir. Biz de bu çalışmayla nikâh akdi esnasında şart ileri sürmeyi delilleri ile beraber net bir şekilde sonuçlandırmayı amaçladık.

1.2. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmamızda, Fıkıh kitaplarının nikâh bölümlerini inceleyerek Hanefî, Malikî, Şafiî, Hanbelî ve Zâhirî mezheplerinin konumuza ilişkin görüşlerini belirledik. Mezheplerin kendi içindeki ihtilaflarına, dikkat çekici farklar varsa değindik. Bunun dışında mezheplerin genel kabul gören görüşleri aldık. Bunu yaparken mezheplerin temel eserlerinden istifade etmeye çalıştık.

Yararlandığımız eserlerin kaynak olarak gösterilmesinde ise şöyle bir yol takip ettik. Dipnotta kaynak eserin ilk geçtiği yerde yazarın ve eserin tam ismini ve eserin basıldığı yer ve yayım yerini verdik. Metinde ismi geçen şahısların ve kaynak olarak gösterilen eserlerin yazarlarının ölüm tarihlerini, önce hicrî sonra miladî olarak belirtmeye çalıştık. Bu eserlerin tam isimlerine yine bibliyografya bölümünde yer verdik.

1.3. Araştırmanın Kaynakları

---

⁴ Osman Kaşıkçı, “*Eski Hukukumuzda Takyidi Şarta Bağlı İşlemler*” Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, c. I Sayı: 1, 1997.

⁵ Recep Özdemir, “*İslam Hukukunda Şart Muhayyerliği*” İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. 7, Sayı: 1, Bahar 2016.

Araştırmamızda kullandığımız kaynakları temel kaynaklar ve diğer kaynaklar olmak üzere iki grupta aktarmak faydalı olacaktır.

Temel Kaynaklar

Ayetlerin mealini verirken Türkiye Diyanet Vakfı'nın mealine bağlı kalmaya çalıştık.

Hadisler için Kütüb-ü Sitte; Ebû Dâvûd et-Tayâlisî (ö. 204/819), *el-Müsned*; Abdurrezzak (ö. 211/826-27), *Musannef*; Taberânî (ö. 360/971), *el-Mu'cemü'l-evsat*; Dârekutnî (ö. 385/995), *Sünen*'ini; Hâkim en-Nîsâbü'rî (ö. 405/1014), *el-Müstedrek*; Beyhakî (ö. 458/1066), *es-Sünenü'l-kübrâ* ve *Sünen-ü'-Sağir*'i kullandık.

Tezimizde, özellikle mezheplerin görüşlerini görüşünü yazdığımız mezhebin temel eserlerinden faydalanmaya çalıştık.

Hanefî Mezhebi kaynakları: **el-Kudûrî**, Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Ebî Bekr Muhammed b. Ahmed (ö. 428/1037), *el-Muhtasar*; **Serahsî**, Ebû bekr Muhammed b. Ahmed (ö. 490/1097), *el-Mebsûd*; **Semerkandî**, Ebû Bekr Alâüddîn Muhammed b. Ahmed b. Ebî Ahmed (ö. 539/1144), *Tuhfetü'l-Fukahâ*; **Kâsânî**, Ebû Bekr Alâeddin Ebû Bekr b. Mes'ud el-Hanefî (ö. 587/1191), *Bedâ'i'u's-sanâ'i' fî tertîbi's-şerâi'*; **Merğînânî**, Ebü'l-Hasan Burhaneddin Ali B. Ebî Bekr (ö. 593/1197), *el-Hidâye şerhu bidâyeti'l-mübtedî*; **Mevsilî**, Abdullah b. Mahmud b. Mevdûd (ö. 683/1284), *el-İhtiyâr li Ta'lîli'l-Muhtâr*; **Nesefî**, Ebü'l-Berekat Hafızüddin Abdullah b. Ahmed b. Mahmud (ö. 710/1310), *Kenzü'd-Dekâik*; **Zeylaî**, Ebû Muhammed Fahrüddîn Osmân b. Ali b. Mihcen (ö. 743/1343), *Tebyînü'l-hakâik alâ Kenzi'd-Dekâik*; **İbn Nüceym**, Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muhammedel-Mısırî (970/1563), *el-Bahrü'r-râ'ik*; **Haskefî**, Alâüddîn Muhammed b. Alî b. Muhammed ed-Dımaşkı (ö. 1088/1677), *Dürrü'l-Muhtâr* gibi eserlerden faydalandık.

Mâlikî Mezhebi kaynakları: **Lahmî**, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed (478/1085), *et-Tefsira*; **İbn Rüşd**, Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kurtubî (ö. 595/1198), *Bidâyetü'l-Müctehid* ve *Nihâyetü'l Muktesid*; **Cündî**, Halîl b. İshak (ö. 776/1374 [?]), *et-Tavzih fî Şerhi Muhtasar İbn Hâcib*.

Şâfiî Mezhebi kaynakları: **Mâverdî**, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî (ö. 450/1058), *el-Hâvi'l-Kebîr*; **Şîrâzî**, Ebû İshâk Cemâlüddîn İbrâhîm b.

Alî b. Yûsuf (ö. 476/1083), *el-Mühezzeb fi fıkhi'l-İmâmi's-Şâfiî*; **Gazzâlî**, Hücetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed et-Tûsî (ö.505/1111), *el-Veciz fi Fıkhi'l-İmâmi's-Şâfiî*; **Nevevî**, Ebû Zekerıyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî (ö. 676/1277), *el-Mecmu' Şerhu'l-Mühezzeb*.

Hanbelî Mezhebi kaynakları: **Hırakî**, Ebü'l-Kâsım Ömer b. Hüseyin b. Abdillâh el-Bağdâdî (ö. 334/946), *el-Muhtasar*; **Kelvezânî**, Ebü'l-Hattâb Mahfûz b. Ahmed b. el-Hasen el-Bağdâdî (ö. 510/1116), *el-Hidâye*; **İbn Kudâme**, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme Cemmâilî Makdisî (ö. 620/1223), *el-Kâfi Fi Fıkhi'l-İmâmı Ahmed*; **İbn Teymiyye**, Ebü'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm b. Mecdiddîn Abdisselâm el-Harrânî (ö. 728/1328), *el-Müstedrek alâ Mecmu'u'l-Fetavâ*, *el-Kavâidü'l-Nuraniyye ve Mecmu'u'l-Fetavâ*.

Zâhirî Mezhebi'nin kaynakları: **Ebu İyd**, Ârif Halîl, *el-İmâm Dâvûd ez-Zâhirî ve Eserühü fi'l-Fıkhi'l-İslâmî*, Dâru'l-Erkâm, Kuveyt, 1984; **İbn Hazm**, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd el-Kurtubî el-Endelüsî (ö. 456/1064), *el-İhkam fi'l-Usûli'l-Ahkâm ve el-Muhallâ bi'l-âsâr*.

Diğer Kaynaklar

Yukarıda bahesettiğimiz temel kaynakların dışında kalan diğer kaynaklarımız ise bu gruba girmektedir. Mesela Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi; **Zeydan** Abdülkerim, *el-Medhal*; **Zuhayli** Vehbe, (1932-2015), *el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletühü*; **Dirîni**, Muhammed Fethî, *Buhûsiin Mukârana fi'l-Fıkhi'l-İslâmî*; Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, TDV *İslâm İlmihali* gibi kaynaklar ile ayrıca Osman Kaşıkçı “*Eski Hukukumuzda Takyidi Şarta Bağlı İşlemler*”; Zeki Koçak “*Şart Nazariyesi Açısından İslam Aile Hukukunda Evlenme Ve Boşanma*”; Recep Özdemir “*İslam Hukukunda Şart Muhayyerliği*”; Ali Bardakoğlu “*İslâm Hukukunda Akit Hürriyeti Ve Akdi Şartlar Açısından Bu Hürriyetin Sınırı*” isimli makaleler ile Hanife Yüksel’in “*Hanefî Ve Hanbelî Mezheplerine Göre Şartlı Nikâh Akdi*” isimli yüksek lisans tezinden faydalandık.

2. AKİT KAVRAMI

2.1. Akdin Tanımı

Akit sözcüğü, arap dilinde “a-k-d” fiilinden bir mastar olup, sözlükte; “bağlamak, düğüm yapmak, bir şeyin iki ucunu birbirine bağlamak demektir.”⁶

Hukuki bir terim olarak ise Mecelle’de şöyle tarif edilmiştir:

“Akit; tarafeynin bir hususu iltizam ve taahhüt etmeleridir ki icap ve kabulün irtibatından ibarettir.”⁷ Mecelle'nin bir sonraki maddesi akdin gerçekleşmesi için tarafların iradelerinin meşru bir şekilde uyuşmasını şart koşmaktadır.⁸

Akit iki taraf arasında yapılan hukuki bir işlem olduğu için bu hukuki işlem içerik, vasıf, bağlayıcı olup olmama, akdin geçerli olup olmaması gibi birçok durumu içine alır. İşte bu sebeple islâm hukukçuları akit kavramını değerlendirirken özelliklerine göre çeşitli tasniflere giderek bu kavramı açıklamaya ve isimlendirmeye çalışmışlardır. Akdin çeşitleri şöyledir.

2.2. Akdin Çeşitleri

Kavâid kitapları ile usûl kitaplarının hüküm bahsinde akitler, çeşitli yönlerden tasnif ve taksime tâbî tutulmuşlardır. Burada bu sınıflandırmalardan bazılarını kısaca temas etmek istiyoruz.⁹

2.2.1. Meşrûiyet bakımından

⁶ İbn Manzur, Muhammed b. Mükerrrem (ö. 711/1311), *Lisanu'l-Arap*, Beyrut,1990, c. III, s.296, a-k-d mad.

⁷ Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye, Mad.103 “Akit tarafeynin bir hususu iltizam ve taahhüd etmeleridir ki icap ve kabulün irtibatından ibarettir.” Açıklama: “Akit: Tarafların bir hususu gerektirmeleri ve taahhüt etmeleridir ki, öneri ve kabulün irtibatından ibarettir.”; Abdükerim Zeydan (ö.2014), *el-Medhal li Diraseti's-Şeriatî'l-İslâmiyye*, Kahire, 2001, s.285; Vehbe Zuhayli (ö.2015), *el-Fıkhü'l-İslâmi ve Edilletühü*, Dâru'l-Fikr, Dımeşk, 1984, c.IV, s.80.

⁸ Mecelle, mad.104. “İn'ikad, icap ve kabulün müteallâkında eseri zahir olacak vechile yekdiğere birvech-i meşrû' teallükudur.” Açıklama: “Akdin kuruluşu, icap ve kabulün bağlanılmasında/ilişkilendirilmesinde, izi/eseri açıkça görünür olacak şekilde, bir diğerine meşru olarak bağlanılmasıdır/ilişkilendirilmesidir.”

⁹ Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, İstanbul 1991, c.II, s.52-59; Zeydan, a.g.e, s.365-376; Karaman, Hayreddin, “Akid” maddesi, DİA, c. II, s.252, İstanbul,1989.

a) Meşrû akitler, hukûkî tasarrufa konu olmalarında kanunun/dînin sakınca görmediği nesnelere üzerinde, usulüne uygun olarak yapılan akitlerdir.

b) Gayr-i meşrû akitler, kanunun yasakladığı, cevaz vermediği akitlerdir; doğmamış hayvanı satmak, fuhuş için kadını kiralamak, suç işlemek üzere insan kiralamak gibi.¹⁰

2.2.2. Sıhhat bakımından

a) Sahih akitler, aslı ve vasfı, başka bir deyişle unsurları ve bunlara ait şart ve vasıfları kanuna uygun olan akitlerdir.

b) Sahih olmayan akitler, aslı veya vasfı kanuna uygun bulunmayan akitlerdir. Hanefîler bunu "bâtıl" ve "fâsit" olarak iki kısma ayırırlar.¹¹

Hanefîler dışındaki âlimlere göre ise sıhhat bakımından akitler sahih ve sahih olmayan olarak iki kısma ayrılır.

2.2.3. Geçerlilik bakımından

a) Nâfiz akitler, yapıldığı andan itibaren geçerli olur; çünkü akdin taraflarında geçerliliği engelleyen bir vasıf bulunmadığı gibi, üçüncü bir hak sahibine ve onun rızasına ihtiyaç da söz konusu değildir.

b) Mevkuf akitler, hak sahibinin serbest olarak irâde ve rızasının alınmadığı akitlerdir; tehdit altında yapılan akitler, üçüncü şahıs adına vekâletsiz ve izinsiz yapılan akitler böyledir.¹²

2.2.4. Bağlayıcılık bakımından

a) Taraflar için bağlayıcı (lâzım) olup, karşılıklı anlaşma ile geriye dönük olarak iptali mümkün olmayan akitler; bunun tipik örneği evlenme aktidir. Bu akit çeşitli sebeplerle sona erer; ancak hiçbir şekilde geçmiş ilişkiyi ve bunun getirdiği

---

¹⁰ Hayreddin Karaman, a.g.e, c.II, s.52-59; DİA "Akid" maddesi, c.II, s.252.

¹¹ Hayreddin Karaman, a.g.e, c.II, s.52-59; Zeydan, a.g.e, s. 366; DİA "Akid" mad. c.II, s.252.

¹² Hayreddin Karaman, a.g.e, c.II, s.52-59; DİA "Akid" mad. c.II, s.252.

bazı hakları ortadan kaldırmak mümkün olmaz, meselâ bir şahıs, boşadığı veya ölen eşinin annesi ile evlenemez (evlenme mâni devam eder).

b) Taraflar için bağlayıcı olmakla beraber karşılıklı rızâ ile feshi mümkün olan akitler; kira, satım, sulh gibi.

c) Taraflardan yalnız biri için bağlayıcı olan akitler; Rehin akdi rehin vereni, kefâlet akdi de borçluyu bağlar.

d) Her iki taraf için de bağlayıcı olmayan akitler; vekâlet, âriyet, vedîa akitleri gibi.¹³

2.2.5. Ödeme (tazmin) sorumluluğu bakımından:

a) Ödeme sorumluluğu getiren akitler (ukûdu'd-damân); satım, mal karşılığında sulh, karz gibi akitlerde, akit mevzûu malı teslim alan taraf, tazmin sorumluluğunu da almıştır, mal zâyî olursa teslim alanın hesabına zâyî olur.

b) Emânet akitleri (ukûdu'l-emânât); vedîa, âriyet, şirket, vekâlet gibi akitlerde karşı tarafa teslim edilen mal emânet hükmündedir, taksirsiz zâyî olması hâlinde, meselâ emânet veya âriyet alan malı ödemez.

c) Çifte vasıflı akitler; meselâ kira akdi böyledir, kiracı elinde mal, taksirsiz zâyî olursa tazmin gerekmez, ancak kira konusu olan menfâat de kiracının hesabına zâyî olmuş bulunur.¹⁴

2.2.6. Gâyesi bakımından

a) Mal veya menfâat mülkiyetinin el değiştirmesi için yapılan akitler "temlîk",

b) Ortaklık gâyesine yönelik akitler "şirket",

c) Alacağı garanti altına almak için yapılan akitler "temînat",

d) Fiil ve tasarrufta birinin yerini diğerinin alması maksadıyla yapılan akitler "temsîl",

e) Mevzûu korumaya yönelik akitler "muhâfaza" akitleridir.¹⁵

---

¹³ Hayreddin Karaman, a.g.e, c.II, s.52-59; DİA "Akid" mad. c.II, s.252.

¹⁴ Hayreddin Karaman, a.g.e, c. II, s.52-59; DİA "Akid" mad. c.II, s.252.

¹⁵ Hayreddin Karaman, a.g.e, c. II, s.52-59; DİA "Akid" mad. c.II, s.252.

2.2.7. Süreklilik bakımından

Satım gibi akitler yapıldığı anda îfâ ile son bulur ve "müddetsiz"dir; kira gibi akitler ise yapıldığı anda sona ermeyip, îfâsı zaman aldığı için "müddetli"dir.¹⁶

---

¹⁶ Hayreddin Karaman, a.g.e, c. II, s.52-59; DİA "Akid" mad. c.II, s.252.

BİRİNCİ BÖLÜM

NIKÂH AKDİ

Nikâh, aralarında evlenme engeli bulunmayan erkek ile kadının birlikte yaşamasını ve aralarındaki cinselliği meşru hale getiren bir akittir. Bu yüzden nikâh akdi toplumlarda ve dinlerde ayrı bir öneme sahiptir. İslam dini de sağlıklı bir evliliğe ve mutlu bir aile kurmaya büyük önem vermiştir. Nikâh sadece iki insanı aynı çatı altında buluşturmak değildir. Tam tersine nikâh, toplumu ve nesilleri korumak amacıyla atılan sağlam bir temeldir. Aile kurumu, toplumu oluşturan en önemli yapıdır. Bu kurumun sağlam olması toplumu güçlendirirken, bu kurumun sağlam olmaması toplum içerisinde huzursuzluklara ve bozulmalara neden olmaktadır. Biz de bu bölümde İslam hukukunda nikâh akdini inceleyeceğiz.

1.1. Nikâhın Tarifi

Nikâh kelimesi sözlükte “evlenmek” ya da “cinsel ilişki”¹⁷ anlamlarına geldiği gibi “bir araya getirmek, toplamak” manasında da kullanılır.¹⁸ İstilahta ise nikâh “hususî bir surette kadın ile erkeğin bir araya gelmeleri, yani cinsî münasebette bulunmaları demektir.” Çünkü bu esnada karı-koca birleşir, biri diğerine katılır ve sanki tek şahıs gibi olurlar. Nikâh kelimesi evlenme akdi mânasında mecaz olarak kullanılır. Çünkü bu akit neticesinde eşler birleşir ancak hakikatte eşler cinsel ilişkide bulunurlar. Şeriatte nikâh kelimesi ne zaman mutlak olarak kullanılırsa onunla cinsî münasebet kastedilmiş olur.¹⁹ Yine nikâh akdini şu şekilde tarif edenler olmuştur: “Eşlerin (cinsel yönden) birbirlerinden faydalanmak kastıyla yaptıkları akittir.”²⁰

¹⁷ İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab*, c.II, s. 625, ح ن ك maddesi.

¹⁸ Mevsilî, *el-İhtiyâr li-Ta'lîl'l-Muhtar*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, c.III, s.81; Abdurrahman el-Ceziri, *Kitâbu'l-Fıkhi alâ Mezâhibi'l-Erba'a*, Beyrut, 2003, c.IV, s.7.

¹⁹ Mevsilî, a.g.e, c.III, s.81.

²⁰ Ebü'l-Berekât en-Neseî, *Kenzü'd-Dekâik*, Dâru's-Serac, Medine, 2011, s.251; Haskefi, *Dürrü'l-Muhtâr*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2002, s.177; *Fetâvâ-i Hindîyye*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2000, c.1, s.295;

Eşlerin evlenmelerini ve birbirlerinden faydalanmalarını meşru hale getiren nikâh akdinin bu meşruiyetinin çeşitli delilleri vardır. Şimdi bu delilleri inceleyelim.

1.2. Nikâh'ın Delilleri

Nikâh akdinin meşru bir akit olduğu müslümanların iki temel kaynağı olan Kur'ân-ı Kerim ve Hz. Muhammed (sav)'in sünnetine dayanmaktadır. Bu iki temel kaynaktan nikâh akdini şöyle delillendirebiliriz.

1.2.1. Kur'ân-ı Kerim'de Nikâh

Kur'ân-ı Kerim'de nikâh kelimesi ve türevleri 23 âyette geçmektedir.²¹ “*Yerin bitirdiği şeylerden, insanların kendilerinden ve (daha) bilemedikleri (nice) şeylerden, bütün çiftleri yaratanın şanı yücedir.*”²², “*O, gökleri ve yeri yoktan yaratandır. Size kendinizden eşler, hayvanlardan da (kendilerine) eşler yaratmıştır.*”²³ âyetleri Rabbimizin, varlıkları çift olarak yarattığını bize söyler. İnsanı da kadın ve erkek olarak yaratmıştır.²⁴ Rabbimiz “*Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de O'nun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir*”²⁵ âyeti ile eşlere, birbirlerine karşı sevgi, saygı ve merhamet lütfettiğini belirtir.

Allah (c.c) “*Sizden bekâr olanları, kölelerinizden ve cariyelerinizden durumu uygun olanları evlendirin.*”²⁶ âyeti ile evlenmeyi ve bekâr olanların evlendirilmesini teşvik etmiştir. “*İman etmedikçe putperest kadınlarla evlenmeyin. Beğenseniz bile, putperest bir kadından, imanlı bir câriye kesinlikle daha iyidir. İman etmedikçe putperest erkekleri de (kızlarınızla) evlendirmeyin. Beğenseniz bile, putperest bir*

---

²¹ Muhammed Fuad Abdülbaki (ö.1968), *el-Mucemü'l-Müfehres li Elfazi'l-Kur'ani'l-Kerim*, Dâru'l-Hadis, Kahire, H. 1364 (M. 1945), n-k-h maddesi, s.718.

²² Yasin (36), 36

²³ Şûrâ (42), 11.

²⁴ Nisa (4), 1.

²⁵ Rum (30), 21.

²⁶ Nur (24), 32.

kişiden inanmış bir köle kesinlikle daha iyidir.”²⁷ âyeti ile mü'min kişinin mü'min bir eşle evlenmesi istenilmiştir. “Hem, siz eşlerinizle birleşmiş ve onlar da sizden sağlam bir söz almış iken, onu nasıl (geri) alırsınız?”²⁸ âyeti ile nikâh akdinin sağlam bir söz olduğu belirtilmiş ve “Onlar sizin için birer elbise/örtü, siz de onlar için birer elbisesiniz/örtüsünüz”²⁹ âyeti ise eşlerin birbirlerinin örtüsü olduğunu belirtmiştir.

1.2.2. Sünnet ve Hadislerde Nikâh

Kur’ân-ı Kerim’den sonra İslâm Hukuku’nun ikinci ana kaynağı olan Peygamber Efendimiz’in sünneti, nikâh akdi hakkında da bizler için çok büyük önem taşır. Konumuz hakkında Allah Rasulü’nden birçok hadis rivayet edilmiştir. Ayrıca Efendimiz’in yaşantısına baktığımızda hem kendisinin evlendiğini, hem de nikâhı teşvik ettiğini görürüz. Biz burada nikâh hakkında birkaç hadis-i şerifi aktarmayı uygun görüyoruz.

Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: “*Sizin en hayırlınız, ailesine karşı en hayırlı olandır.*”³⁰

Hz. Aişe' den nakledildiğine göre, Rasûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “*Nikâh benim sünnetimdir. Kim benim sünnetime uygun davranmazsa benden değildir. Evlenin. Çünkü ben (kıyamet günü diğer) ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla iftihar edeceğim.*”³¹

Enes b. Mâlik’den nakledildiğine göre, ashabdan bazı kimseler Hz. Peygamber’in (sav) eşlerine gelerek, onun yalnız başına iken yaptığı ibadetleri sordular. (Kendi ibadetlerini az görerek) birisi, “Kadınlarla evlenmeyeceğim.”; birisi, “Et yemeyeceğim.”; birisi de, “Yatakta uyumayacağım.” dedi. Onların bu sözleri kendisine bildirilince Rasûlullah önce Allah'a hamedip O'nun yüceliğini dile getirdikten sonra şöyle buyurdu: “*Bazılarına ne oluyor da bu sözleri söylüyorlar? Hâlbuki ben namaz da kılarım, uyurum da; oruç da tutarım, tutmadığım da olur;*

---

²⁷ Bakara (2), 221.

²⁸ Nisa (4), 21.

²⁹ Bakara (2), 187.

³⁰ İbn Mâce, *Nikâh*, 50

³¹ İbn Mâce, *Nikâh*, 1

kadınlarla da evlenirim. Her kim benim sünnetimden yüz çevirirse, benden değildir.”³²

Allah Rasûlü (sav) bize şöyle buyurdu: “*Ey genç topluluğu! Aranızdan evlenmeye gücü yetenler evlensin. Çünkü evlenmek, gözü haramdan korumak ve iffeti muhafaza etmek için en iyi yoldur.*”³³

1.3. Mezheplere Göre Nikâh Akdi

Gündelik hayatımızda yaptığımız ibadetler ve muâmelelerin geçerlilik kazanması için çeşitli şartların ve rükünlerin gerçekleşmesi gerekir. Nikâh akdi de bir muâmele olduğu için akit esnasında çeşitli rükün ve şartların bulunması gerekir. İslâm hukukunda mezhepler nikâh akdinin şartlarını ve rükünlerini kendi usullerine göre çeşitli boyutlarıyla ele almışlar. Biz de burada İslâm hukuku ekollerinden olan Hanefî, Mâlikî, Şâfî, Hanbelî ve Zâhirî mezheplerinin nikâh akdi ile ilgili görüşlerine kısaca yer vermek istiyoruz.

1.3.1. Hanefî Mezhebine Göre Nikâh Akdi

Hanefî mezhebinde nikâh akdi detaylı bir şekilde ele alınmış ve bu akit rükünlerine ve şartlarına göre guruplandırılmıştır. Nikâh akdinin rükün ve şartlarında oluşan eksiklere göre de çeşitli hukuki sonuçlar çıkarılmıştır. Bu rükün ve şartlar ise şöyledir.

1.3.1.1 Hanefî Mezhebine Göre Nikâh Akdinin Rükünleri

Rükün; bir şeyin şer’i olarak varolmasının kendisine dayandığı, o şeyin hakikat ve mahiyetinin bir parçasıdır. Mesela namaz esnasında rükû yapmak namazın

---

³² Müslim, *Nikâh*, 5

³³ Buharı, *Nikâh*, 3; Müslim, *Nikâh*, 1

rükündür. Rükû namazın hakikatinden bir parçadır ve namazın şer'i varlığı rükûsuz gerçekleşmez.³⁴ Nikâh akdi de bazı rükûnler üzerine bina edilmiştir.

Hanefî mezhebine göre nikâh akdinin rükûnleri icap ve kabuldür.³⁵ İcap ve kabul taraflar arasında yapılır ve irade beyanına dayanır.

Bir akdin kurulması için gereken rükûnler üzerinde Hanefiler ile diğer mezhepler arasında görüş ayrılığı vardır. Bunun sebebi ise Hanefiler'e göre akdin unsuru, karşılıklı irade beyanı mânasına gelen icap-kabuldür. İcap-kabul ile akdin kurulabilmesi (in'ikad) için ehliyetli tarafların ve akit yapmaya uygun bir konunun bulunması şarttır. Unsur veya kuruluş şartlarının bulunmaması halinde akit bâtil olur ve hukukî bir sonuç doğurmaz. Diğer mezheplere göre icap-kabul, taraflar, konu ve bunlara ait şartlar da akdin unsurlarıdır; bütün bunların bulunmaması yahut birinin eksik olması halinde akit bâtil olur. Bu mezhepler butlandan hareket ederek buna sebep olan şeyleri unsur sayarken, Hanefiler daha teknik bir yaklaşımla akit kavramından hareket etmişler ve buna göre icap-kabulün unsur (rükûn), taraflar ve konunun kuruluş şartı, diğer vasıfların ise sıhhat şartı olduğu sonucuna varmışlardır.³⁶

Hanefî Mezhebine Göre Nikâh Akdinin Rükûnleri

İcap ve Kabul: İcap ve kabul karşılıklı irade beyanıdır. Kur'ân-ı Kerîm, akdin karşılıklı rızâ temeline dayanmasına, daha doğrusu akdin karşılıklı rızâdan ibaret olmasını bizden ister.³⁷ Yani akit esnasında bir tarafın icabda bulunması diğer tarafın da bunu kabul etmesi ile mümkündür. İslâm âlimleri lafızların mazi sigası (geçmiş zaman kalıbı) ile söylenilmesine önem vermişlerdir. Çünkü mazi kalıbı tahkike daha

³⁴ Abdülkerim Zeydan, *el-Veciz fi usuli'l-fikhiyye*, Müesse Kurtuba, 1976, s.59.

³⁵ el-Kudûrî, *el-Muhtasar*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, s.145; Ebû Bekr Alâuddîn Muhammed b. Ahmed b. Ebî Ahmed es-Semerkindî, *Tuhfetü'l-Fukahâ*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994, c.II, s.118; Alâuddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed el-Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i'*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1986, c.II, s.229; Burhâneddin el-Merğînânî *el-Hidâye Şerhü Bidâyetü'l-mübtedî*, İdaretü'l-Kur'ani ve'l-Ulumi'l-İslâmiyye, c.III, s.3; Mevsilî, a.g.e, c. III, s.82, Fetâvâ-i Hindiyeye, c.1, s.295.

³⁶ DİA "Akid" mad, c.II, s.253.

³⁷ Nisâ (4), 29.

çok delalet eder.³⁸ İcap ve kabul bütün mezheplere göre nikâh akdinin rükünlerinden kabul edilmiştir.

1.3.1.2. Hanefî Mezhebine Göre Nikâh Akdinin Şartları

Şart fıkıh usulünde “hükümün (bir sonucun) varlığı kendi varlığına bağlı olmakla birlikte kendisinin varlığı onun varlığını zaruri kılmayan ve onun yapısından bir parça teşkil etmeyen durumu”³⁹ ifade eder. Meselâ abdest namazın şartıdır, abdest bulunmazsa namaz olmaz, ancak abdestin bulunması namazın mevcudiyetini gerektirmez. Nikâh akdinde çeşitli şartları taşıması gerekir.

1.3.1.2.1. Hanefî Mezhebine Göre Nikâh Akdinin İn’ikat Şartları

İn’ikat şartı akdin kuruluş şartıdır. Bu şartların eksik olması veya olmaması halinde nikâh akdi bâtil olur yani akit gerçekleşmemiş olur.⁴⁰ Nikâh akdinin in’ikat şartlarını şöyle zikredebiliriz.

1.3.1.2.1.1. Taraflar

Tarafların yani evlenecek kadın ve erkeğin veya velîlerinin ehliyet sahibi olması gerekir, ayrıca akdin gereklerini kavrayacak temyiz gücüne sahip olmalıdır. Bu sebeble mecnunun, buluş çağına erişmemiş çocuğun, delinin yapmış olduğu akit ile nikâh akdi kurulmaz.⁴¹

1.3.1.2.1.2. Meclis Birliği

---

³⁸ el-Kudûrî, a.g.e, s.145; Mevsilî, a.g.e, c.III, s.82; İbn Âbidîn, *Reddü’l-muhtâr ‘ale’d-Dürri’l-muhtâr*, Dâru’l-Fıkr, Beyrut, 1992, c.III, s.9.

³⁹ Zeydan, a.g.e, s.59; Vehbe Zuhayli, *Usulü’l-Fıkhü’l-İslâmiyye*, Dâru’l-Fıkr, Dimeşk, c.I, s.99.

⁴⁰ Kâsânî, a.g.e, c.II, s. 255; Zuhayli, *el-Fıkhü’l-İslâmi ve edilletühü*, c.VII, s.47; Komisyon, İlmihal, TDV, İstanbul, 2000, c.II, s.204.

⁴¹ Kâsânî, a.g.e, c.II, s.232.

Taraflar icap ve kabul anında aynı mecliste hazır bulunmaları gerekir. Eğer mecliste ihtilaf/farklılık olursa nikâh akdi kurulmaz. Yine taraflardan birisi icapta bulunur da diğeri kabulden önce meclisten ayrılırsa nikâh akdi kurulmuş olmaz.⁴²

1.3.1.2.2. Hanefî Mezhebine Göre Sıhhat Şartları

Sıhhat şartları evlilik akdinin geçerli (sahih) olarak doğması için aranan şartlardır. Bu şartların tamamının olmadığı bir nikâh akdi Hanefî mezhebine göre fâsittir.⁴³ Şimdi kısaca bu şartları inceleyelim.

1.3.1.2.2.1. Şâhitler

Nikâh akdi esnasında iki tane şahidin bulunması gereklidir. Hanefî mezhebi hukukçuları görüşlerini şu hadislerle delillendirir;

“*Nikâhı def ile ilan ediniz.*”⁴⁴

“*Nikâh ancak şâhitlerle kıyılır.*”⁴⁵

“*Nikâh ancak iki şâhitle kıyılır.*”⁴⁶

(Tirmizî “*Nikâh ancak şâhitlerle kıyılır.*” ve “*Nikâh ancak iki şâhitle kıyılır.*” Bu hadisleri “*Nikâh ancak delil ile dir.*” hadisinin açıklama kısmında zikreder.⁴⁷)

“*Zinakar kadın kendini şâhitsiz olarak/gizli şekilde nikâhlayandır.*”⁴⁸

Nikâh iki erkek şâhit yahut bir erkek ile iki kadın şâhit huzurunda kıyılır. Şâhitlerle ilgili delil ise şu âyete dayanır. “*Erkeklerinizden iki de şâhit bulundurun. Eğer iki erkek bulunamazsa rıza göstereceğiniz şâhitlerden bir erkek ile iki kadın (olsun).*”⁴⁹ Şâhitlerin hür ve müslüman olmaları şart, âdil olmaları ise şart değildir: Nikâhın sahih olması için akit yapılırken şâhitlerin hazır olmaları şarttır. Zira Hz.

⁴² Kâsânî, a.g.e, c.II, s.232; Komisyon, İlmihal, TDV, İstanbul, 2000, c.II, s.205.

⁴³ İbn Âbidîn, a.g.e, c.3, s.135.

⁴⁴ Tirmizî, *Nikâh* 6.

⁴⁵ Kâsânî, a.g.e, c.II, s.252.

⁴⁶ Kâsânî, a.g.e, c.II, s.252.

⁴⁷ Tirmizî, *Nikâh* 15.

⁴⁸ Kâsânî, a.g.e, c.II, s.252; Mevsilî, a.g.e, c.III, s.83.

⁴⁹ Bakara (2), 252.

Peygamber (sas) şöyle buyurmuştur: “Şâhitler hazır olmadan nikâh akdi geçerli olmaz.”⁵⁰

Nikâh akdinde hazır bulunan şâhitlerle ilgili çeşitli şartlar vardır. Kısaca değinecek olursak. Şâhitlerin; hür, akıl ve bâliğ olmaları şarttır. Çünkü köle, deli ve çocuk şâhitlik ehliyetine sahip değildirler. Müslümanların nikâh akitlerine şâhit olanların da müslüman olmaları şarttır.

İki fasığın hazır bulunmasıyla da nikâh akdi yapılabilir. Çünkü nass bu hususta bir açıklama yapmamaktadır. Ayrıca fasık da adaletli bir kimse gibi bizzat kabul ehliyetine sahiptir ve kendi nefsi üzerine velayet hakkı elinden alınmadığı gibi, başkası üzerine velayet hakkı da elinden alınmaz.

Müslüman bir erkeğin zımmî bir kadınla, iki zımmî erkeği şâhit tutarak evlenmesi câiz olur. Fakat erkeğin nikâhı inkâr etmesi halinde bu iki zımmînin şâhitliği ile nikâh ispatlanamaz: İmâm Muhammed der ki; böyle bir nikâh akdi câiz değildir. Çünkü kâfir müslümana karşı şâhitlik edemez.⁵¹

Ebû Hanîfe ile Ebû Yûsuf’un bu mes’elede; nikâh akdi inkâr edilirse, bu iki zımmînin şehâdetiyle ispat edilir. Bunların şehâdetleriyle ispatlanması câiz olduğuna göre, bunların huzurlarında nikâh akdi de câiz olur⁵² diyerek bu konuda farklı bir yaklaşım tarzı benimsemişlerdir.

1.3.1.2.2.2. Evlenme Engelinin Olmaması

Evlenme engeliyle ilgili Allah (cc) Kur’ân-ı Kerim’de şöyle buyurur: “Geçmişte olanlar bir yana, babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin;”⁵³ yine devam eden âyette de “Size şunlarla evlenmek haram kılındı: Anneleriniz, kızlarınız, kızkardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeş kızları, kızkardeş kızları, sizi emziren sütanneleriniz, süt kızkardeşleriniz, eşlerinizin anneleri, kendileriyle zifafa girdiğiniz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız, -eğer anneleri ile zifafa girmemişseniz onlarla evlenmeniz size bir günah yoktur- öz oğullarınızın

---

⁵⁰ Mevsilî, a.g.e, c.III, s.83.

⁵¹ Mevsilî, a.g.e, c.III, s.84.

⁵² Mevsilî, a.g.e, c.III, s.84.

⁵³ Nisâ (4), 22.

*eşleri, iki kızkardeşi (nikâh altında) bir araya getirmeniz. Ancak geçenler (önceden yapılan bu tür evlilikler) başka.*⁵⁴

Evlenme yasağını iki ana grupta toplayabiliriz. Birincisi evlenme yasağı ebedi/sürekli olanlar, ikincisi ise evlenme yasağı geçici olanlardır.

1- Evlenme yasağı ebedi olan kadınlarla hiçbir zaman nikâh akdi yapılamaz. Evlenme yasağı ebedi olanlar akrabalık nedeniyle yasak olanlar, evlilik bağından dolayı yasak olanlar ve süt emmeden dolayı yasak olanlar diye kendi içerisinde üç kısma ayrılır.

a-) Akrabalık nedeniyle yasak olanlar. Bunlar kişiye kan bağı ile yakın olanlardır ve yedi gruptur:

- 1- Ne kadar yukarı çıksalar da; anneler (Usul)
- 2- Ne kadar aşağı inseler de kızlar (Fur'u)
- 3- Hangi cihetten olursa olsun; kardeşler,
- 4- Halalar,
- 5- Teyzeler,
- 6- Erkek kardeş kızları, sonuna kadar haramdır,
- 7- Kız kardeş kızları sonuna kadar haramdır.⁵⁵

b-) Evlilik bağından dolayı yasak olanlar. Bu grup ise evlilik nedeniyle oluşan engelden dolayı nikâh akdi yasak olanlardır ve dört kısımdır:

- 1- Kayın valide,
- 2- Eşin önceki kocasından olan kızı.
- 3- Oğlun ve nihayete doğru torunların eşleride babaya haramdırlar.
- 4- Babanın ve ne kadar yukarıya çıksalar da dedelerin eşleri oğul ve toruna haramdırlar.⁵⁶

---

⁵⁴ Nisâ (4), 23.

⁵⁵ Kâsânî, a.g.e, c.II, s.232; Mevsilî, a.g.e, c.III, s.85.

⁵⁶ Kâsânî, a.g.e, c.II, s.258-262; Mevsilî, a.g.e, c.III, s.85.

c-) Süt emme nedeniyle yasak olanlar. Bu gurup ise süt emme nedeniyle oluşan engelden dolayı nikâh akdi yasak olanlardır ve yedi gurupta toplayabiliriz:⁵⁷

1. Sütanne, sütannenin annesi ve yukarı çikksalar da anneler.

2. Süt kız kardeş: İkisinin aynı anneden emmiş olması yeterlidir. Eğer kız, erkeğin annesinden emmişse, o erkeğe ve o erkeğin tüm kardeşlerine haram olur. Eğer erkek, kızın annesinden emmişse, o kız ve onun diğer kız kardeşleri o erkeğe haram olur, ancak o kız ve onun kız kardeşleri o erkeğin kardeşlerine helâl olur. Çünkü o kız, o erkeğin annesinin sütünü emmemiştir, kız kardeşleri de içmemişlerdir.

Bu iki madde âyet ile sabittir: “*Sizi emziren sütanneleriniz, süt kız kardeşleriniz, (size haram kılınmıştır).*”⁵⁸

3. Süt kızkardeşin kızı

4. Süt kardeşin kızı

5. Babası ile aynı kadından süt emen; süt hala

6. Annesi ile aynı kadından süt emen; süt teyze

7. Hanımından süt emen kız.

Akrabalık ve hısımlık sebebiyle haram olan herkes, süt emme sebebiyle de haram olur, delili ise şu hadistir. “*Nesep sebebiyle haram olanlar, süt emme sebebiyle de haram olurlar.*”⁵⁹

B- Geçici evlenme yasağı. Bu kısımdaki yasaklar geçici olduğu için bu yasağa neden olan durum devam ettiği sürece bu kişilerle nikâh akdi yapılamaz. Bu yasağa neden olan durum ortadan kalktığı zaman bu kadınlarla nikâh akdi kurulabilir.

1-) Dörtten Fazla Kadını Evlenmenin Haramlığı: Bir erkeğin dörtten fazla kadını nikâhında bulundurması helâl olmaz. Zira Allah (cc) şöyle buyurmuştur: “*Size helâl olan (başka) kadınlardan ikişer, üçer, dörder olmak üzere nikâhlayın.*”⁶⁰ Bu

⁵⁷ Kâsânî, a.g.e, c.II, s.261-262.

⁵⁸ Nisâ (4), 23.

⁵⁹ Mevsilî, a.g.e, c.III, s.85.

⁶⁰ Nisâ (4), 3.

âyet-i kerîme dört kadınla evlenilebileceğine dâir bir nasdır. Daha fazlasını nikâhlamak câiz değildir.⁶¹

2-)Aralarında Akrabalık Bağı Bulunan Kadınları Birlikte Nikâhlamak: Bir kadın ile o kadının teyzesi veya halasını birlikte nikâh altında bulundurmak haramdır.⁶²

3-)Küfür Sebebiyle Haram Olan Kadınlar: Kâfirlik sebebiyle yasak kılınan kadınlara gelince; mecûsi ve putperest gibi müşrik kadınlarla evlenmek haramdır: Bununla alâkalı olarak Allah (cc) şöyle buyurmuştur: “*Îman etmedikçe, putperest kadınlarla evlenmeyin.*”⁶³

4-)Üç Talâkla Boşamayla Haram Olan Kadınlar: Üç talâkla boşama sebebiyle mahrem olan kadınlara gelince; bu hususda Allah (cc) şöyle buyurmuştur: “*Eğer erkek kadını (üçüncü defa) boşarsa, ondan sonra kadın bir başka erkekle evlenmedikçe onu alması kendisine helâl olmaz.*”⁶⁴

5-)İddet bekleme: İddet bekleyen kadınların iddet süreleri bitmeden nikâh akdi yapması şu âyet ile yasaklanmıştır: “*(İddet beklemekte olan) kadınlarla.... Farz olan bekleme müddeti dolmadan, nikâh kıymaya kalkışmayın.*”⁶⁵

Bu kısımda zikredilen yasakların yasak olma nedeni ortadan kaldığında nikâh akdi de yapılabilir.

1.3.1.2.2.3. Nikâh Akdinin Mut'a Ve Muvakkat Olmaması

Mut'a nikâhı ve muvakkat nikâh bâtıldır. Mut'a nikâhı: Kadın ve erkeğin belirli bir süre için anlaşarak başlattıkları bir nikâh çeşididir.⁶⁶ Bu nikâh türü nas ile yasaklanmış olup delili ise “Hz. Ali, İbn Abbas (ra)'a dedi ki: “*Rasûlullah (sav) Hayber Gazvesi günü, kadınlarla mut'ayı haram kıldı.*”⁶⁷ hadisidir.

⁶¹ Mevsilî, a.g.e, c.III, s.85.

⁶² Mevsilî, a.g.e, c.III, s.86.

⁶³ Bakara (2), 221; Mevsilî, a.g.e, c.III, s.88.

⁶⁴ Bakara (2), 230

⁶⁵ Bakara (2), 235

⁶⁶ Ebu'l-Kasım Abdülkerim b. Muhammed b. Abdülkerim er-Râfi'i el-Kazvîni, *el-Azîz Şerhu'l-Vecîz*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, Lübnan, 1997, c.VII, s.507.

⁶⁷ Buhârî, *Megâzi* 38, *Nikâh* 31, *Zebâih* 28, *Hiyel* 3; Müslim, *Nikâh* 29; Muvatta, *Nikâh* 41; Tirmizi, *Nikâh* 28; Nesai, *Nikâh* 71.

Muvakkat nikâh ise; bir erkeğin bir kadını iki şahidin huzurunda belli bir müddet için nikâhlanmasıdır.⁶⁸ İslâm, evliliğin devamlı olması maksadıyla yapılmasını istemiş, bunu akdin sıhhat şartı kılmıştır. Bu sebeple nikâh akdine süre koymak bâtildir.⁶⁹

1.3.1.2.3. Hanefî Mezhebine Göre Yürürlük/Nefâz Şartları

Nikâh akdinin nefaz şartı ile kastedilen, bu akdin işlerlik kazanmasıdır. Nikâh akdinin işlerlik kazanması için ise şu şartlar gereklidir:

a-)Kadın ve erkek nikâh akdini kendileri yapıyorlarsa ya da vekilleri yapıyorsa kendilerinin ya da vekillerinin akıllı, bulug çağına erişmiş ve hür olmaları gerekir.⁷⁰ Yani kâmil bir ehliyete sahip olmaları gerekir.

b-)Nikâh akdini velî yapacaksa velînin baba, dede, kardeş veya amca gibi yakın akrabalarından biri olması gerekir.⁷¹ Yani bu velîleri mevcutken daha uzak birisi velî olarak nikâh akdini gerçekleştiremez.

c-)Nikâh akdini fuzûlinin⁷² yapmamış olması gerekir. Fuzûlinin yapmış olduğu akit vekilin veya taraflar kendileri akdi yapıyorlarsa tarafların onayıyla geçerlilik kazanır. Eğer vekil veya taraflar onaylamazsa akit geçerli olmaz.⁷³

1.3.1.2.4. Hanefî Mezhebine Göre Bağlayıcılık/Lüzum Şartları

Nikâh akdinin lüzum/bağlayıcılık şartları şunlardır:

a-)Taraflardan birisi eğer bulug çağına erişmemişse, mecnun⁷⁴ , matuh⁷⁵ vb. durumdaki kişilerin velîsinin baba ya da dedesinin olması gerekir. Eğer bunlar varken amcası veya kardeşi velî olursa baba veya dedesi fesh hakkına sahiptir.⁷⁶

⁶⁸ Mevsilî, a.g.e, c.III, s.89.

⁶⁹ Mevsilî, a.g.e, c.III, s.89.

⁷⁰ Kâsânî, a.g.e, c.II, s.233; Vehbe Zuhayli, *el-Fıkhu'l-İslâmi ve Edilletühü*, c.VII, s.85.

⁷¹ Kâsânî, a.g.e, c.II, s.238; Vehbe Zuhayli, a.g.e, c.VII, s.86.

⁷² Fuzûlî: Yetkisi olmadan başkası adına hukukî işlemde bulunan kimse.

Gözübenli, Beşir, “*Fuzûlî*” maddesi, DİA, c. XIII, s. 239, İstanbul, 1996.

⁷³ Burhânüddîn (Burhânü's-Şerîa) Mahmûd b. Ahmed b. Abdilazîz el-Buhârî el-Merğînânî, *el-Muhîtü'l-Burhânî fi'l-fikhi'n-Nu'mânî*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 2004, c.IV, s.252; Mevsilî, a.g.e, c.III, s.98; Vehbe Zuhayli, a.g.e, c.VII, s.86.

⁷⁴ Mecnûn: Akıl hastalığı.

b-)Kefâet yani denklik kadınlar hakkında lâzım olduğu için, erkeğin kadına denk olması esastır. Kadının evleneceği erkek ile din, hür olma, zenginlik gibi konularda denk olması gerekir, eğer aralarında denklik yoksa kadının velîsi nikâh akdini feshedebilir. Bu durumda ayırma işi hâkim kararı ile olur.⁷⁷ Çünkü Kefâet nikâh akdinin lüzum şartlarındandır.⁷⁸

Bu madde ile alakalı birkaç örnek vermek gerekirse;

Buluğ çağına erişmiş hür, akıllı bir kadın kendisini mehri misil ile dengi olmayan ve velîsinin rızası olmadan nikâhlarsa velînin bu nikâh akdini feshetme yetkisi vardır.⁷⁹

Yine velî eğer kadını dengi olmayan veya dengi olup mehri misilden az bir mehirle nikâha zorlasa ve sonra bu zorlamadan vazgeçse birinci durumda ikisinin de itiraz/fesh hakkı vardır. İkinci durumda yani dengi olup mehri misilden az bir mehirle nikâha zorlasa ve sonra bu zorlamadan vazgeçse sadece kadının itiraz/fesh hakkı vardır.⁸⁰

c-)Kocadaki ayıptan dolayı kadın nikâh akdini fesh edebilir. Kocadaki ayıplara gelince; bunlar cüzzam, delilik, alacalı olmak vb durumlardır. İmâm Muhammed'e göre; "erkekteki ayıp sebebiyle kadın nikâhdan dönme muhayyerliğine sahiptir. Çünkü bu takdirde karı-koca arasında evlilik maslahatı sağlanamaz ve ilişkileri düzene giremez. Bu durumda kadını zarardan korumak için, kendisine nikâhdan dönme muhayyerliği doğar."⁸¹

Ebû Hanîfe ile Ebû Yûsuf'a göre ise kocanın cinsel organının kesik olması ya da iktidarsız olması durumunda kadın için nikâhdan dönme muhayyerliği doğar.

Dönmez, İbrahim Kâfi, "Cünûn" maddesi, DİA, c.VIII, s.125, İstanbul, 1993.

⁷⁵ Ma'tûh: İslâm hukukunda kişinin hukukî tasarruflarına belirli sınırlamalar getiren bir ehliyet arzısı kabul edilmiştir. Ma'tûhun anlayışı noksan, söz ve davranışları tutarsız, işlerinde tedbiri eksiktir.

Gözübenli, Beşir, "Ateh" maddesi, DİA, c.IV, s.51, İstanbul, 1991.

⁷⁶ Kâsânî, a.g.e, c.II, s.315; Vehbe Zuhayli, a.g.e, c.VII, s.87.

⁷⁷ Mevsilî, a.g.e, c.III, s.100.

⁷⁸ Kâsânî, a.g.e, c.II, s.315.

⁷⁹ Kâsânî, a.g.e, c.II, s.322; Vehbe Zuhayli, a.g.e, c.VII, s.89.

⁸⁰ Kâsânî, a.g.e, c.II, s.322.

⁸¹ Mevsilî, a.g.e, c.III, s.115.

Çünkü bu iki kusur nikâhın maksadının dışındadır. Diğer ayıplar nikâhın maksadına zarar getirmezler.⁸²

Sonuç olarak diyebiliriz ki, rükünlerinde ve şartlarında herhangi bir eksiklik bulunmayan nikâh akdi “sahih”tir.

Eğer nikâh akdinin “in’ikad” şartlarında eksiklik olursa bu nikâh akdi “bâtıl”dır.⁸³ Yani geçersizdir.

Eğer nikâh akdinin “sıhhat” şartlarından birisi eksik olursa Hanefîlere göre bu nikâh akdi fâsittir.⁸⁴

Akdin yürürlüğe girmesi için gerekli şartlara nefâz şartı denilir. Eğer nikâh akdinin yürürlülük (nefaz) şartlarında eksiklik bulunursa, bu nikâh akdi “mevkuf” olur.⁸⁵ İn’ikad ve sıhhat şartlarını taşıdığı için hukuken varlık kazanan bir nikâh, nefâz şartlarında eksiklik taşıdığı için yürürlüğe girmez. Bu şartları taşımayan akit onaya kadar mevkuf (askıda, hükümsüzlük) olarak adlandırılır. Onay olmaması halinde hiçbir sonuç doğurmaz.

Eğer nikâh akdinin bağlayıcılık (lâzım) şartlarında eksiklik bulunursa, taraflara fesih hakkı doğar.⁸⁶

Hanefî mezhebi dışındaki mezhepler akitler konusunda Hanefî mezhebi gibi sahîh, fâsî ve bâtıl ayrımı yapmadıkları için, Hanefî mezhebi nikâh akdi konusunu diğer mezheplerden farklı ele almış ve guruplandırmıştır. Diğer mezheplerin konuya bakış açısına değinecek olursak:

---

⁸² Mevsîlî, a.g.e, c.III, s.115.

⁸³ Kâsânî, a.g.e, c.II, s.255; Zeydan, a.g.e, s.67; Zuhayli, *Usulü'l-Fıkhü'l-İslâmiyye*, c.I, s.106; Zuhayli, *el-Fıkhü'l-İslâmi ve edilletühü*, c.VII, s.95; Komisyon, İlmihal, TDV, İstanbul, 2000, c.II, s.204.

⁸⁴ İbn Âbidîn, a.g.e, c.3, s.135.

⁸⁵ Kâsânî, a.g.e, c.II, s.256; Zuhayli, *el-Fıkhü'l-İslâmi ve edilletühü*, c.VII, s.95.

⁸⁶ Kâsânî, a.g.e, c.II, s.327.

1.3.2. Mâlikî Mezhebine Göre Sahih Nikâh Akdi

Mâlikî mezhebinin nikâh akdi ile ilgili görüşlerini inceleyecek olursak, mezhebin önde gelen müçtehitlerinden İbn Rüşd'ün (ö. 520/1126) *Bidâyetü'l-Müctehid* ve *Nihâyetü'l Muktesid* isimli eserinde sahih nikâh akdinin gereklerini üç kısımda incelediğini görürüz.⁸⁷ Bu taksim ise şöyledir;

1- Nikâh Akdinin Nitelikleri

a-)İzin/onayın nitelikleri: Bu akdin sıhhati için gereken izin iki çeşittir. Erkeklerle dul kadınlar için telaffuzla, kendilerinden izin istenen kızlar için ise onay anlamını veren sükût ile de olur. Bu akit için izin vermemek ise gerek erkek, gerek dul kadın ve gerekse kızlar için telaffuzla olur.⁸⁸

b-)Nikâh akdinde rıza: Nikâh akdi izin bakımından iki çeşittir. Birincisinde birbirlerini alan erkek ile kadının izni ya velînin izniyle birlikte veya yalnız olarak şarttır, ikincisinde ise yalnız velîlerin izni şarttır. Bu her iki çeşit evlenme akdi ile ilgili birtakım meseleler bulunmaktadır ki, bu meselelerin bir kısmında ittifak, bir kısmında ihtilâf edilmiştir.⁸⁹

Hür, bâliğ ve âkil olan erkeklerin evlenme akitlerinin sıhhati için izin vermelerinin şart olduğunda bütün ulema müttefiktirler.

Dul ve bâliğ olan kadınların evlenmelerinde izinlerinin şart olduğunda bütün ulema ittifak etmiştir. Fakat bâliğ olan kız ile bâliğ olmayan dulda ihtilâf vardır, İmâm Mâlik, İmâm Şâfiî ve İbn Ebî Leylâ “Bâliğ olan kızın babası, ondan izin almadan onu evlendirebilir” demişlerdir.

Bâliğ olmayan dul kadına gelince, İmâm Ebû Hanife ile İmâm Mâlik , “babası ondan izin almadan onu evlendirebilir” demişlerdir. Mâlikî mezhebinin sonraki dönem uleması ise bu konu hakkında şu şekilde bir açıklama yapar: “Mâlikî mezhebinde bu durumla ilgili olarak üç görüş vardır bunlar:

⁸⁷ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l Muktesid*, Dâru'l-Hadis, 2004, c.III, s.32.

⁸⁸ İbn Rüşd, a.g.e, c.III, s.32.

⁸⁹ İbn Rüşd, a.g.e, c.III, s.32-33.

1- Eğer boşandıktan sonra bâliğ olmamışsa, babası onu, izni olmaksızın evlendirir ki, bu Eşheb'in görüşüdür.

2- Bâliğ olmuşsa bile babası onu evlendirir. Bu da Sahnun'un görüşüdür.

3- Bâliğ olmamışsa bile babası onu evlendiremez. Bu da Ebû Temmam'ın görüşüdür.”⁹⁰

c-)Nikâh akdinde muhayyerlik câiz mi? “Evlenme akdi muhayyerlik (seçimlilik) üzerine kurulabilir mi?” mes'elesine gelince: Cumhur buna cevaz vermemiştir.⁹¹

d-)Nikâh akdinde kabulün gecikmesi: Bazı hukukçular “Kabulün geç yapılması halinde akit, fâsittir” demişlerdir. İmâm Mâlik ise “Gecikme az olursa zararı yoktur” demiştir. Bazı hukukçular da “Câizdir” demiştir.⁹²

2- Nikâh Akdinin Şartları

a-)Veli: İmâm Mâlik “Hiçbir nikâh akdi velîsiz olmaz. Velînin bulunması evlenme akdinin sıhhati için şarttır” demiştir.⁹³ Ulema (Mâlikî fukahası) ‘İslâm, buluğ ve erkeklik olmak üzere’ üç vasfin velayetin şartı olduğunda, gayr-i müslim, çocuk ve kadının velî olamayacağına ittifak etmişlerdir.⁹⁴

b-)Şâhitler: Nikâh akdinin şâhitlerin huzurunda yapılması nikâh akdinin şartlarından. Konu ile ilgili detaylı bilgi için zikredilen esere bakılabilir.⁹⁵

c-)Mehir: Mehir nikâh akdinin sıhhat şartlarından biri olup tarafların nikâh akdinin mehirsiz olarak yapılması üzerinde anlaşmaları câiz değildir. Bu konu ile ilgili delilleri şu âyetlerdir: “Kadınlara mehirlerini gönül rızası ile (cömertçe)

---

⁹⁰ İbn Rüşd, a.g.e, c.III, s.33-34.

⁹¹ İbn Rüşd, a.g.e, c.III, s.35.

⁹² İbn Rüşd, a.g.e, c.III, s.36.

⁹³ İbn Rüşd, a.g.e, c.III, s.36.

⁹⁴ İbn Rüşd, a.g.e, c.III, s.36-44.

⁹⁵ İbn Rüşd, a.g.e, c.III, s.44.

verin”⁹⁶ ve “Örfe uygun bir şekilde mehirlerini verin.”⁹⁷ konu ile ilgili detaylı bilgi için zikredilen esere bakılabilir.⁹⁸

3- Evlenilmesi Yasak Olan Kadınlar Kimlerdir

Müellifimiz İbn Rüşd evlenilmesi yasak olan kadınlar hakkında şu açıklamaları yapar:

a-)Soy engeli: İslâm âlimleri ‘anneler, kızlar, kız kardeşler, halalar, teyzeler, erkek ve kız kardeşlerin kızları olmak üzere’ Kur’ân-ı Kerim’de geçen yedi sınıf kadınların nikâhının haram olduğunda ittifak etmişlerdir. Fukaha, “anne” kelimesinin, bizzat seni veya senin anne veya babandan birini doğuran bütün kadınları, “kız” kelimesinde, senin bizzat veya anne ve baba tarafından doğuma ilişkin bulunan bütün kadınları, “kız kardeş” kelimesinin de, gerek anne-baba bir, gerek anne veya baba bir kız kardeşin olan bütün kadınları, “hala” kelimesinin de, gerek babanın ve gerek babanın babası olan erkeğin kız kardeşi olan bütün kadınları, “teyze” kelimesinin de gerek bizzat annenin ve gerek anneanneyi doğuran kadının kız kardeşi olan bütün kadınları kapsadığında ittifak etmişlerdir. Bu yedi sınıf kadın ile nikâh devamlı olarak haramdır ve ulema arasında bunlar ile nikâh akdi yapmanın haram olması hususunda ihtilâf yoktur.⁹⁹ Bunun aslı da, “*Anneleriniz, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, kardeş kızları, kız kardeş kızları size haram kılındı*”¹⁰⁰ âyetidir.¹⁰¹

b-)Evlilik sebebiyle oluşan hısımlık: Evlilik nedeniyle kendileriyle evlenilmesi haram olan kadınlar dört sınıftır. Bunlardan biri üvey annelerdir. “*Babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin*”¹⁰²

---

⁹⁶ Nisa (4), 4.

⁹⁷ Nisa (4), 25.

⁹⁸ İbn Rüşd, a.g.e, c.III, s.44-56.

⁹⁹ İbn Rüşd, a.g.e, c.III, s.57.

¹⁰⁰ Nisâ (4), 23.

¹⁰¹ İbn Rüşd, a.g.e, c.III, s.57.

¹⁰² Nisâ (4), 22.

Diğerleri de, oğulların eşleri, üvey kızlar ve kaynanalardır. “Eşlerinizin anneleri, kendileriyle birleştiğiniz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız, kendi sulbünüzden olan oğullarınızın eşleri size haram kılındı.”¹⁰³

İşte bu dört sınıf kadınlardan üvey annelerle oğulların eşleri -kendileriyle gerdeğe girilmese bile- sırf nikâh akdi ile ve üvey kızın da annesiyle gerdeğe girilmesiyle haram olduklarında ulema müttefiktir.¹⁰⁴

c-)Süt emme sebebiyle oluşan engel: Nesebden dolayı haram olan bütün kadınların süt emmeden dolayıda haram olduğunda ittifak vardır. Meselâ: Kişiyi doğuran öz annesi nasıl kişiye haram ise, onu emziren kadın da, öz annesi mesabesinde olup ona haramdır.¹⁰⁵

d-)Zina engeli: Ulema, zina eden kadının evlenmesinde ihtilâf ederek cumhur “câizdir” derken, kimisi de “câiz değildir” demiştir.¹⁰⁶ Bu ihtilâfın sebebi, “Zina eden kadınla da, ancak zina eden veya putperest bir erkek evlenebilir. Bu, mü'minlere yasak edilmiştir.”¹⁰⁷ âyet-i kerimesidir. Bu âyette maksat zinayı yermek mi, yoksa zina eden kadınlarla evlenmeyi yasaklamak mıdır ve âyetteki bu kelime, zinaya mı, evlenmeye mi işaret eder diye ihtilâf etmeleridir.¹⁰⁸

e-)Sayı engeli: İslâm âlimleri, hür olan bir erkeğin dörde kadar kadınla evlenebildiğinde ittifak etmişlerdir.¹⁰⁹

Dörtten fazla kadınla evlenmeye gelince: Cenâb-ı Hak, “Beğendiğiniz (veya size helâl olan) kadınlardan ikişer, üçer, dörder alın.”¹¹⁰ buyurduğu ve nikâhı altında on tane kadın bulunduran Ğaylân adındaki adamın müslüman olduğu zaman, Peygamber Efendimizin kendisine, ‘Dört taneyi yanında tut, gerisinden ayır’ dediği

---

¹⁰³ Nisâ (4), 23.

¹⁰⁴ İbn Rüşd, a.g.e, c.III, s.57.

¹⁰⁵ İbn Rüşd, a.g.e, c.III, s.59.

¹⁰⁶ İbn Rüşd, a.g.e, c.III, s.64.

¹⁰⁷ Nur (24), 3.

¹⁰⁸ İbn Rüşd, a.g.e, c.III, s.64

¹⁰⁹ İbn Rüşd, a.g.e, c.III, s.64.

¹¹⁰ Nisâ (4), 3.

rivayet olunduğu için, cumhur, beşinci kadınla evlenmenin câiz olmadığı görüşündedir. Bir gurup da “Kadınlara dokuza kadar evlenilebilir” demiştir. Bunlar âyette geçen sayıların toplamını almış olabilirler.¹¹¹

f-)İki kızkardeşi bir nikâh altına alma engeli: Cenâb-ı Hak, Kur’ân-ı Kerim’de, “İki kız kardeşi birden almak da size haram kılındı;”¹¹² buyurduğu için, ulema, evlenme akdiyle iki kız kardeşi birarada almanın câiz olmadığına ittifak etmiştir.¹¹³

g-)Kölelik engeli: Kölenin cariye ile ve hür olan kadının -eğer kendisi ve velîleri razı olurlarsa- köle ile evlenebildiklerinde ittifak etmişlerse de, hür olan erkeğin cariye ile evlenebildiğinde ihtilâf etmişlerdir.¹¹⁴ Bu ihtilafın sebebi ise şu âyettir: “İçinizden, imanlı hür kadınlarla evlenmeye gücü yetmeyen kimse, ellerinizin altında bulunan imanlı genç kızlarınız (sayılan) cariyelerinizden alsın.”¹¹⁵

h-)Küfür engeli: Cenâb-ı Hak “İnkar eden kadınları nikâhınız altında tutmayın”¹¹⁶ buyurduğu için ulema, müslümanların inkar eden kadınlarla evlenmesinin câiz olmadığına ittifak etmişlerdir.¹¹⁷

i-)İhramda olma engeli: İslâm hukukçuları ihramda olan kimse evlenebilir mi, evlenemez mi? diye ihtilâf etmişlerdir. İmâm Mâlik, “Ne kendisi evlenebilir, ne de başkasını evlendirebilir. Şayet böyle bir şey yaparsa, yaptığı akit bâtıldır” demiştir.¹¹⁸

---

¹¹¹ İbn Rüşd, a.g.e, c.III, s.64.

¹¹² Nisâ (4), 23.

¹¹³ İbn Rüşd, a.g.e, c.III, s.65.

¹¹⁴ İbn Rüşd, a.g.e, c.III, s.66.

¹¹⁵ Nisâ (4), 25.

¹¹⁶ Mümtetine (60), 10.

¹¹⁷ İbn Rüşd, a.g.e, c.III, s.67.

¹¹⁸ İbn Rüşd, a.g.e, c.III, s.68.

Ayrıca Şâfiî ve Hanbelî mezhebine göre de ihramlı iken nikâh akdi yapılması câiz değildir.¹¹⁹

j-)Hastalık engeli: İslâm hukukçuları, hastanın evlenmesinin câizliği hakkında da ihtilâf etmişlerdir. İmâm Mâlik -meşhur olan rivayete göre- “Câiz değildir” demiştir.¹²⁰

k-)İddet engeli: İslâm âlimleri kadının iddeti bitmeden evlenmesinin câiz olmadığına ittifak etmişlerdir.¹²¹

l-)Evlilik engeli: Kadın birisi ile nikâhlı iken bir başkası ile evlenemeyeceği hakkında islâm âlimleri ittifak etmişlerdir. Delilleri ise şu âyettir: “*Evli kadınlar da size haram kılındı.*”¹²²

Görüldüğü üzere Mâlikî mezhebinde, yukarıda kısaca değindiğimiz niteliklerin bulunması halinde sahih bir nikâh akdinden bahsedebiliriz. Eğer bu niteliklerde eksiklik olursa bu nikâh akdi geçerli değildir.

1.3.3. Şâfiî Mezhebinde Sahih Nikâh Akdi

Nikâh akdini Şâfiî mezhebine göre inceleyecek olursak sahih bir nikâh akdinin şu şartları taşıması gerekir:

Velî: Küçük veya büyük, bakire ya da dul her kadının, nikâh akdini yapacak bir velîsinin bulunması şarttır.¹²³ Hiçbir kadın kendi nikâh akdini ve başka bir kadının nikâh akdini yapamaz. Bunun delili şu hadîstir: “*Hiçbir kadın kendini*

¹¹⁹ Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1999, c.IX, s.335; Şemsu'd-Din Ebu'l-Ferec Abdurrahman İbn Kudame el-Makdisi, *eş-Şerhu'l-Kebîr*, Hicr li't-Tıbaa ve'n-Neşr, Mısır, 1995, c.VIII, s.325.

¹²⁰ İbn Rüşd, a.g.e, c.III, s.69.

¹²¹ İbn Rüşd, a.g.e, c.III, s.70.

¹²² Nisâ (4), 24.

¹²³ Ebû İshak eş-Şîrâzî, *el-Mühezzeb fi fihhi'l-İmâmi's-Şâfiî*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, c.II, s.426; Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, *el-Mecmu' Şerhu'l-Mühezzeb*, Mektebetü'l-İrşad, Cidde, c.XVII, s.240.

evlendiremez, başka bir kadını da evlendiremez.”¹²⁴ Köle, çocuk, deli, yaşlılık veya bunaklık sebebiyle görüş ve düşüncesi zarar görmüş kişi nikâh akdi için velî olamaz.¹²⁵

Erkek küçük, akıl noksanlığı/sefeh, deli gibi nakıs olursa bu tür kişiler kendileri nikâh akdi yapamazlar. Bu akdi velîlerinin yapması gerekir.¹²⁶

Şâhitler: Nikâh akdi sayesinde beraberlik helâl olmakta, mehir, nafaka, neseb ve miras hakkı doğmaktadır. İşte bütün bunların eşler tarafından yerine getirilmemesi veya inkar edilmesi ihtimal dahilinde olduğundan, islâm bu hususta ihtiyatlı davranarak en az iki şahidin bu nikâh akdine şahitlik etmelerini şart kılmıştır. Bu şahitlerin erkek, müslüman, bulug çağına ermiş, hür, adil, sağır ve kör olmayan kişiler olmasını şart koşarlar.¹²⁷

Eşlerin belli olması gereklidir: Nikâh akdi esnasında evlenecek eşlerin belli olması gereklidir. Mesela velînin dört kızı olsa ve sana kızımı nikâhladım dese hangi kızını nikâhladığı belli olmadığı için nikâh akdi geçerli değildir.¹²⁸

Şiga/lafız: التزويج أو الإنكاح “tezvic veya nikâh” kelimelerinin icap ve kabulde de kullanılması gerekir. Kızın velîsi 'Kızımı sana tezvic ettim' dese, buna karşılık koca adayını da 'Kabul ettim' dese, nikâh akdi sahih olmaz. Koca adayını 'Kızımı benimle tezvic et' dese, buna karşılık kızın velîsi de 'Kabul ettim' dese yine nikâh akdi sahih olmaz. Nikâh akdinin sahih olması için iki tarafında tezvic veya nikâh kelimelerini açıkça söylemeleri gerekir.¹²⁹

Nikâh akdi, Arapça'dan başka dillerle de yapılabilir. Arapça'dan başka bir dille de olsa icap ve kabul tahakkuk ederse nikâh akdi sahih olur. Koca adayını ve kadının

¹²⁴ Dârekutni, *Nikâh* 30.

¹²⁵ Ebû İshak eş-Şîrâzî, a.g.e, c.II, 428; Nevevî, a.g.e, c.XVII, s.253.

¹²⁶ Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Gazzâlî et-Tûsî, *el-Veciz fi Fıkhi'l-İmâmi'sh-Şafii*, Dâru'l-Erkam bin Ebi'l-Erkam, Beyrut, 1998, c.II, s.15.

¹²⁷ Şîrâzî, a.g.e, c.II, s.436; Gazzâlî, a.g.e, c.II, s.10; Nevevî, a.g.e, c.XVII, s.296-297.

¹²⁸ Şîrâzî, a.g.e, c.II, s.436-437.

¹²⁹ Şîrâzî, a.g.e, c.II, s.437; Gazzâlî, a.g.e, c.II, s.7; Nevevî, a.g.e, c.XVII, s.308.

velîsi Arapça bilmeseler dahi mânâ dikkate alınır, tezvic veya nikâh kelimelerini söylemeleri yeterli olur.

Ayrıca, erkeğin evlenilecek kadınla arasında haramlık olmaması gereklidir.

Evlenilmesi haram olan kadınlar iki kısma ayrılır; ebediyyen haram olanlar, geçici olarak haram olanlar.

a-)Evlenilmesi Ebediyyen Haram Olan Kadınlar: Evlenilmesi ebediyyen haram olan kadınlarla hiçbir zaman nikâh akdi yapılamaz.

Ebedî haramlığın üç sebebi vardır:¹³⁰

1. Kan bağı
2. Evlilik bağı
3. Süt

A1-)Kan Bağından Ötürü Haram Olanlar :¹³¹

*“Anneleriniz, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, kardeş kızları, kız kardeş kızları, size haram kılındı.”*¹³²

1. Anne, annenin annesi, babanın annesi

Bunlara insanın asılları denir. Bunlardan herhangi biriyle evlenmek câiz değildir.

2. Kız, kızın kızı, oğlun kızı

Bunlara insanın fer'leri (dalları) denir. Bu bakımdan bunlardan birisiyle de evlenmek hiçbir zaman câiz olmaz.

3. Kız kardeş

İster ana-baba bir, ister baba bir, ister ana bir olsun hüküm değişmez. Bunlara da ebeveyn'in dalları denir. Bu bakımdan bunlarla da evlenmek ebediyyen câiz olmaz.

4. Kız kardeşin kızı

---

¹³⁰ Gazzâlî, a.g.e, c.II, s.16.

¹³¹ Şîrâzî, a.g.e, c.II, s.438-429; Gazzâlî, a.g.e, c.II, s.16; Nevevî, a.g.e, c. XVII, s.313.

¹³² Nisâ (4), 23.

Bu kız kardeş ister anne-baba bir, ister baba bir, ister anne bir olsun, bunların kızlarıyla da evlenmek ebediyyen câiz olmaz.

5. Erkek kardeşin kızları

Bu erkek kardeş ister anne-baba bir, ister baba bir, ister anne bir olsun, bunların kızlarıyla da evlenmek ebediyyen câiz olmaz.

5. Hala, babanın halası, annenin halası

6. Teyze, annenin teyzesi, babanın teyzesi

Buna rağmen kişi bunlardan biriyle nikâhlanırsa, o nikâh bâtıldır.

A2-)Evlilik bağıyla haram olan kadınlar şunlardır:

1. Babanın ve dedenin hanımları

*“Babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin.”*¹³³

2. Oğulun hanımı, torunların hanımı

Bunların aşağıya doğru bütün dallarıyla evlenmek ebediyyen haram kılınmıştır.

*“Öz oğullarınızın eşleri size haram kılındı.”*¹³⁴

3- Kayınvalide ile evlenmek câiz değildir.

*“Hanımlarınızın anneleri size haram kılınmıştır.”*¹³⁵

Kayınvalide gibi, hanımının kadınlardan olan asıllarıyla evlenmek de haram kılınmıştır. Bunlara, cinsî münasebet olmasa dahi nikâh haramdır.¹³⁶ Eğer bunlardan herhangi biriyle nikâh akdedilirse, o nikâh bâtıldır.

4. Kişinin üvey kızlarıyla evlenmesi haramdır.

Fakat bu, akitle haram olmaz, ancak kişi üvey kızının annesiyle cinsel ilişkide bulunduğu takdirde haram olur; yani annesini nikâhlayıp da cinsî münasebette bulunmadan boşarsa, kişi onun kızıyla evlenebilir.

---

¹³³ Nisâ (4), 22.

¹³⁴ Nisâ (4), 23.

¹³⁵ Nisâ (4), 23.

¹³⁶ Nevevî, a.g.e, c. XVII, s.320.

“Kendileriyle birleştiginiz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız size haram kılındı. Eğer onlarla (nikâhlanıp da) henüz birleşmemişseniz kızlarınızı almanızda size bir mahzur yoktur.”¹³⁷

A3-)Süt Nedeniyle Haram Olanlar

Süt nedeniyle yedi sınıf ile evlenmek haram olur. Kur’ân-ı Kerîm bunlardan ikisini zikrederken, diğerlerini Sünnet zikretmiştir.¹³⁸

1. Sütanne, sütannenin annesi ve dalları: Bunların hiçbirisiyle evlenmek câiz değildir.

2. Süt kız kardeş. “Sizi emziren sütannelerinizi, süt kız kardeşlerinizi size haram kılınmıştır.”¹³⁹

3. Süt kız kardeşin kızı

4. Süt kardeşin kızı

5. Babası ile aynı kadından süt emen; süt hala

6. Annesi ile aynı kadından süt emen; süt teyze

7. Hanımından süt emen kız

Süt Nedeniyle Haram Olanlar Evlilikle de Haram Olur.

1. Sütannenin annesi de haramdır.

2. Hanımı başkasının hanımı iken ondan süt emen kız da haramdır.

3. Kişinin babasının başka hanımından olan süt kız kardeşle evlenmesi haramdır.

4. Kişinin, hanımından emen çocuğun hanımıyla evlenmesi de haramdır.

b-)Geçici Haramlık: Bu kısımdaki yasaklar geçici olduğu için bu yasağa neden olan durum devam ettiği sürece bu kişilerle nikâh akdi yapılamaz. Bu yasağa neden olan durum ortadan kalktığı zaman bu kadınlarla nikâh akdi kurulabilir.

Geçici olarak haram olan kadınlar şunlardır:

---

¹³⁷ Nisâ (4), 23.

¹³⁸ Tirmizi, Rada 1.

¹³⁹ Nisâ (4), 23.

1-)İki kız kardeşi bir arada nikâhlamak.

*“İki kız kardeşi birden almak da size haram kılındı.”*¹⁴⁰

2-) Bir kadını halasıyla veya teyzesiyle birlikte nikâhlamak haramdır. Ayrıca kadını, oğlunun kızıyla veya kızının kızıyla da birlikte nikâhlamak haramdır.¹⁴¹

Hız. Peygamber şöyle buyurmuştur: *“Bir kadınla halası veya teyzesi, bir kimsenin nikâhı altında toplanamaz.”*¹⁴²

3-)Dörtten Fazla Kadını Nikâhlamak Haramdır.¹⁴³

4-)Müşrik Bir Kadınla Evlenmek Haramdır.¹⁴⁴

a. Müslüman bir kadının, müslüman olmayan bir erkekle evlenmesi câiz değildir.¹⁴⁵

b. Müslüman bir erkeğin ehl-i kitap (hristiyan ve yahudi) bir kadınla evlenmesi câizdir.¹⁴⁶

5-)Evli Olan Kadınlarla Nikâh Akdi Yapmak Haramdır.

*“Evli kadınlar da size haram kılındı.”*¹⁴⁷

6-)İddet Bekleyen Kadınlarla Evlenmek Haramdır

*“Bekleme müddeti bitinceye kadar da nikâh yapmaya kalkışmayın.”*¹⁴⁸

7-)Üç Talakla Boşanmış Kadın

Üç talakla boşanan bir kadın ilk kocası ile ancak kendisi ikinci bir koca ile şer'î bir şekilde evlendikten, ikinci koca tarafından rneşrû bir şekilde boşandıktan ve iddetini de tamamladıktan sonra evlenebilir.

“Eğer erkek kadını (üçüncü defa) boşarsa, ondan sonra kadın bir başka erkekle evlenmedikçe onu alması kendisine helâl olmaz. Eğer bu kişi de onu boşarsa, (her iki

---

¹⁴⁰ Nisâ (4), 23.

¹⁴¹ Nevevî, a.g.e, c. XVII, s.329.

¹⁴² Buhârî, *Nikâh* 27; Müslim, *Nikâh* 37; Muvatta, *Nikâh* 20; Ebu Dâvûd, *Nikâh* 13; Tirmizi, *Nikâh* 30; Nesai, *Nikâh* 47-48.

¹⁴³ Nevevî, a.g.e, c. XVII, s.349.

¹⁴⁴ Bakara (2), 221.

¹⁴⁵ Bakara (2), 221.

¹⁴⁶ Mâide (5), 5.

¹⁴⁷ Nisâ (4), 24.

¹⁴⁸ Bakara (2), 235

taraf da) Allah'ın sınırlarını muhafaza edeceklerine inandıkları takdirde, yeniden evlenmelerinde beis yoktur.”¹⁴⁹

8-)Mut’a¹⁵⁰ ve şîğâr¹⁵¹ nikâhı yapmak câiz değildir.

Mut’a nikâhı: Kadın ve erkeğin belirli bir süre için anlaşarak başlattıkları bir nikâh çeşididir.¹⁵²

Şîğâr nikâhı: İki erkeğin velîsi buldukları iki kadını, karşılıklı olarak birbirlerine mehir olmaksızın nikâhlamasıdır.¹⁵³

1.3.4. Hanbelî Mezhebinde Sahih Nikâh Akdi

Hanbelî mezhebine göre nikâh akdinin sahih olabilmesi için şu şartların bulunması gerekir:

1- Velî: Nikâh akdi esnasında kadının velîsinin bulunması gerekir. Velî olmadan yapılan nikâh sahih değildir.¹⁵⁴ Delilleri ise şu hadis-i şeriflerdir “*Velîsiz nikâh yoktur.*”¹⁵⁵

Rasûlullah (sav): “*Hangi kadın velîsinin izni olmaksızın nikâhlanırsa onun nikâhı bâtıldır!*” buyurdular ve bunu üç kere tekrar ettiler. Devamında: “*Eğer kocası zifaf yaptıysa, kadının fercinden helal addetmiş olması sebebiyle mehir kadınındır. Eğer (velîler) ihtilafa düşerlerse, sultan, velîsi olmayanların velîsidir.*”¹⁵⁶ Kadın eğer velîsinin izni olmadan evlenmişse bu nikâh fâsittir.¹⁵⁷

¹⁴⁹ Bakara (2), 230

¹⁵⁰ Nevevî, a.g.e, c. XVII, s.347.

¹⁵¹ Nevevî, a.g.e, c. XVII, s.352.

¹⁵² el-Kazvîni, *el-Azîz Şerhu'l-Vecîz*, c.VII, s.507.

¹⁵³ el-Kazvîni, a.g.e, c.VII, s.499-500.

¹⁵⁴ Ebü'l-Kâsım Ömer b. Hüseyin b. Abdillâh el-Hırakî el-Bağdâdî, *el-Muhtasar*, Dâru's-Sahabe li't-Türas, 1993, s.99; Ebü'l-Hattâb Mahfûz b. Ahmed b. el-Hasen el-Kelvezânî el-Bağdâdî, *el-Hidâye*, Müessese Garas li'n-Neşri ve't-Tevzi' 2004, s.384; Muvafikuddin İbn Kudame el-Makdisî, *el-Kâfi Fi'l Fıkhu İmâm Ahmed Bin Hanbel*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1994, c.III, s.9.

¹⁵⁵ Tirmizi, *Nikâh* 14; Ebu Dâvûd, *Nikâh* 20.

¹⁵⁶ Ebu Dâvûd, *Nikâh* 20; Tirmizi, *Nikâh* 14.

¹⁵⁷ İbn Kudame el-Makdisî, a.g.e, c.III, s.9.

Velî olacak kişide şu sekiz şartın bulunması gerekir.¹⁵⁸

- Akıllı olmak.
- Hür olmak.
- Erkek olmak.
- Buluğ çağına ulaşmış olmak.
- Müslüman olmak.
- Adil olmak.
- Kadının asabesi/erkek tarafından yakını olmak.
- Kadına kendinden daha yakınının bulunmaması.

2- İki şâhit: Nikâh akdi esnasında iki şahidin hazır olması gerekir.¹⁵⁹ Hanbelî mezhebinin delilleri ise şu hadis-i şeriftir: “*Velîsiz ve iki adil şâhitsiz nikâh yoktur.*”¹⁶⁰

Şâhitler de şu yedi şartın bulunması gerekir.¹⁶¹

- Akıllı olmak.
- Sağır olmamak.
- Dilsiz olmamak yani konuşmak.
- Buluğ çağına erişmiş olmak.
- Müslüman olmak.
- Adil olmak.
- Erkek olmak fakat bir erkek ile iki kadının şâhitliği ile nikâh akdi kurulabilir.

3- Kadın ve erkeğin belli olması: Nikâh akdi esnasında evlenecek olan kadın ile erkeğin bilinmesi gerekir.¹⁶² Eğer kadın veya erkek bilinmiyorsa, bu akit geçerli

---

¹⁵⁸ İbn Kudame el-Makdisî, a.g.e, c.III, s.12.

¹⁵⁹ Hirakî, a.g.e, s.99; Kelvezânî el-Bağdâdî, a.g.e, s.387; İbn Kudame el-Makdisî, a.g.e, c.III, s.16.

¹⁶⁰ Beyhakî (ö. 458/1066) *es-Sünenü's-sugrâ*, 2379, 2383, 3286; Abdurrezzak, *Musannef*, 3521.

¹⁶¹ İbn Kudame el-Makdisî, a.g.e, c.III, s.16.

değildir. Örneğin adamın üç kızı olsa ve kızımı seninle evlendirdim dese, bu akit câiz değildir. Çünkü hangi kızını evlendirdiği belli değildir.

4- Tarafların rızası: Tarafların (erkek ve kadının veya velîlerinin) onayının olması gerekir. Alışverişte olduğu gibi nikâh akdinde de bu ikisinin rızasına itibar edilir.¹⁶³

5- İcab-kabul: İcabın “nikâh veya tezvic” lafızları ile yapılması gerekir. Kabulün ise “bu nikâhı kabul ettim” şeklinde veya kısaltılarak “kabul ettim” şeklinde olması gerekir.¹⁶⁴

6- Kefâet: Kefâetin nikâhın şarkı olup olmadığına dair iki görüş vardır.¹⁶⁵ Birincisi nikâhın sıhhat şartıdır.¹⁶⁶ İkincisi ise nikâhın sıhhat şartı değildir. Kefâet şu özelliklerde aranır; dinde, soyda, malda ve meslekte/sanaatta.

Nikâhlanması Haram Olan Kadınlar

Nikâh akdi için haramlık iki kısma ayrılır. Sürekli haram olanlar ve geçici haram olanlar.¹⁶⁷

1-) Nesebden dolayı haramlık:¹⁶⁸ Allah (cc) “*Anneleriniz, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, kardeş kızları, kız kardeş kızları... size haram kılındı.*”¹⁶⁹ âyetine dayanır. Bu âyette yedi kadın zikredilmiştir.¹⁷⁰

¹⁶² İbn Kudame el-Makdisî, a.g.e, c.III, s.17.

¹⁶³ İbn Kudame el-Makdisî, a.g.e, c.III, s.18.

¹⁶⁴ Hırakî, a.g.e, s.100; Kelvezânî el-Bağdâdî, a.g.e, s.388; İbn Kudame el-Makdisî, a.g.e, c.III, s.20.

¹⁶⁵ Kelvezânî el-Bağdâdî, a.g.e, s.387; İbn Kudame el-Makdisî, a.g.e, c.III, s.21.

¹⁶⁶ Hırakî, a.g.e, s.99;

¹⁶⁷ Kelvezânî el-Bağdâdî, a.g.e, s.389.

¹⁶⁸ Hırakî, a.g.e, s.101; Kelvezânî el-Bağdâdî, a.g.e, s.387; İbn Kudame el-Makdisî, a.g.e, c.III, s.26.

¹⁶⁹ Nisâ (4), 23

¹⁷⁰ İbn Kudame el-Makdisî, a.g.e, c.III, s.21

2-) Süt emme nedeniyle haramlık:¹⁷¹ Bu da nesep ile akrabalık gibidir. Allah (cc) şöyle buyurur: “Sizi emziren sütannelerinizi... size haram kılındı.” Yine Peygamber efendimiz şöyle buyurmuştur: “Nesebde haram olan, süt emmede de haram olur.”¹⁷²

3-) Evlenme nedeniyle haramlık:¹⁷³ Burada dört kadın için yasak vardır.

a- Âyette de belirtildiği üzere “Eşlerinizin anneleri size haram kılındı.”¹⁷⁴

b- Üvey kızlar: “Kendileriyle zıfafa girdiğiniz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız size haram kılındı.”¹⁷⁵

c- Özoğulların eşleri: “Öz oğullarınızın eşleri size haram kılındı.”¹⁷⁶

d- Üveyanneler: “Babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin.”¹⁷⁷

Bu üç madde sürekli haram olan kadınlardır. Bu üç maddedeki kadınlarla nikâh akdi hiçbir zaman yapılamaz.

4-) Yakın kadınları cem’ haramlığı:¹⁷⁸ Burada dört durum vardır;

a- İki kız kardeşin nikâhlanması: “İki kız kardeşi birden almak da size haram kılındı.”¹⁷⁹

b- Anne ve kızın aynı kişiye nikâhlanması.

c- Kızı ve halasını aynı dönem içerisinde nikâhlamak.

d- Kızı ve teyzesini aynı dönem içerisinde nikâhlamak. Son iki maddenin delili ise şu hadistir: “Rasûlullah (sav) kadının halası üzerine, kadının teyzesi üzerine nikâhlanmasını yasakladı.”¹⁸⁰

¹⁷¹ Hırakî, a.g.e, s.101; Kelvezânî el-Bağdâdî, a.g.e, s.390; İbn Kudame el-Makdisî, a.g.e, c.III, s.27.

¹⁷² İbn Mâce, Sünen, 1937

¹⁷³ Hırakî, a.g.e, s.101; Kelvezânî el-Bağdâdî, a.g.e, s.390; İbn Kudame el-Makdisî, a.g.e, c.III, s.27-29.

¹⁷⁴ Nisâ (4), 23.

¹⁷⁵ Nisâ (4), 23.

¹⁷⁶ Nisâ (4), 23.

¹⁷⁷ Nisâ (4), 22.

¹⁷⁸ Kelvezânî el-Bağdâdî, a.g.e, s.390; İbn Kudame el-Makdisî, a.g.e, c.III, s.29-33.

¹⁷⁹ Nisâ (4), 23.

¹⁸⁰ Buhârî, Nikâh 27; Müslim, Nikâh 37; Muvatta, Nikâh 20; Ebu Dâvûd, Nikâh 13; Tirmizi, Nikâh 30; Nesai, Nikâh 47-48.

5-)Din farkı: Müslüman bir erkeğe ehli kitap dışında Müşrik bir kadınla nikâh akdi yapmak haramdır.¹⁸¹ “*İman etmedikleri sürece Allah’a ortak koşan kadınlarla evlenmeyin. Allah’a ortak koşan kadın hoşunuza gitse de, mü’min bir cariye Allah’a ortak koşan bir kadından daha hayırlıdır.*”¹⁸²

Mürted ile evlenmek câiz değildir.¹⁸³

6-)Kölelik yasağı:¹⁸⁴

- Cariye iman etmemişse ehli kitaptan dâhi olsa onunla nikâhlanmak helal değildir. Nikâhlanacak olan kişi köle bile olsa bu nikâh akdi sahih değildir.

- Cariyelerle evlenmenin mübah olması için cariyenin iman etmiş olması gerekir delili ise şu âyeti kerimedir: “*Ellerinizin altında bulunan imanlı genç kızlarınız (sayılan) cariyelerinizden alsın.*”¹⁸⁵

- Hür bir erkeğin cariye ile nikâh akdi yapması şu iki durumda câizdir. İlki hür kadını nikâhlamaktan aciz olmak.¹⁸⁶

- İkincisi cariye ile nikâhın mübah olması için günaha düşme korkusu olması gerekir¹⁸⁷ki burada günahattan kasıt zinadır. Âyette şöyle buyrulmuştur; “*Cariye ile evlenmedeki bu izin içinizden, günaha girme korkusu olanlardır.*”¹⁸⁸

7-)Bir başkası ile evli olan kadınlar ile ve iddet bekleyen kadınlar ile nikâh akdi yapmak haramdır.¹⁸⁹

Evli kadınlar ile nikâh akdi yapmanın yasak olması şu âyet iledir. “*Evli kadınlar da size haram kılındı.*”¹⁹⁰

İddet bekleyen kadınlar ile nikâh akdi yapmanın yasak olması ise şu âyet ile sabittir. “*Bekleme müddeti bitinceye kadar da nikâh yapmaya kalkışmayın.*”¹⁹¹

---

¹⁸¹ Kelvezânî el-Bağdâdî, a.g.e, s.390.

¹⁸² Bakara (2), 221

¹⁸³ Kelvezânî el-Bağdâdî, a.g.e, s.390; İbn Kudame el-Makdisî, a.g.e, c.III, s.33-34.

¹⁸⁴ İbn Kudame el-Makdisî, a.g.e, c.III, s.34-36.

¹⁸⁵ Nisâ (4), 25.

¹⁸⁶ Kelvezânî el-Bağdâdî, a.g.e, s.391.

¹⁸⁷ Kelvezânî el-Bağdâdî, a.g.e, s.391.

¹⁸⁸ Nisâ (4), 25.

¹⁸⁹ İbn Kudame el-Makdisî, a.g.e, c.III, s.36-38.

¹⁹⁰ Nisâ (4), 24.

¹⁹¹ Bakara (2), 235.

8-)Mülâane/liân ebedi haramlıktır.¹⁹²

Liân: Karısına zinâ isnat eden yahut çocuğunun nesebini reddetmek isteyen ve bu iddialarını dört şâhitle ispat edemeyen kocanın, hâkim huzurunda kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah adına yemin ederek şâhitlik etmesi, beşinci defa da, eğer yalan söyleyenlerden ise Allah'ın lânetinin kendi üzerine olmasını dilemesidir.¹⁹³

9-)Zina etmiş olan kadınla tövbe edinceye kadar nikâhlanmak haramdır.¹⁹⁴

10-)Hac veya umre için ihrama giren kişinin nikâhlanması haramdır.¹⁹⁵

11-)Dörtten fazla kadın ile nikâh yapmak haramdır.¹⁹⁶

1.3.5. Zâhirî Mezhebine Göre Nikâh Akdi

Zâhirî mezhebine göre, erkek veya kadın herkesin ömründe bir defa nikâhlanması mutlak vaciptir.¹⁹⁷ Zâhirî mezhebinin nikâh ile ilgili delilleri kitap ve sünnete dayanmaktadır Kur'an-ı Kerim'deki delilleri şu ayetlerdir:

*“Size helâl olan (başka) kadınlardan ikişer, üçer, dörder olmak üzere nikâhlayın.”*¹⁹⁸

*“Aranızdaki bekârları, kölelerinizden ve cariyelerinizden elverişli olanları evlendirin.”*¹⁹⁹

Sünnetten delilleri ise şu hadistir: *“Ey gençler topluluğu! Sizden evlenmeye gücü yetenler evlensin. Çünkü evlenmek, gözü muhafaza eder, namusu korur.”*²⁰⁰

Zâhirî Mezhebi'ne Göre Sahih Nikâh Akdinin Şartları

¹⁹² İbn Kudame el-Makdisî a.g.e, c.III, s.38 ayrıca aynı eserde c.III, s.179.

¹⁹³ Nur (24), 6.

¹⁹⁴ Nur (24), 3; İbn Kudame el-Makdisî, a.g.e, c.III, s.38

¹⁹⁵ Müslim, *Nikâh*, 41; Beyhaki, *Sünenü's-Sağır*, 1566; İbn Kudame el-Makdisî, a.g.e, c.III, s.39.

¹⁹⁶ Hirakî, a.g.e, s.100; Kelvezânî el-Bağdâdî, a.g.e, s.392.

¹⁹⁷ Ârif Halîl Ebu İyd, el-İmâm Dâvûd ez-Zâhirî ve Eserühü fî'l-Fıkhî'l-İslâmî, Dâru'l-Erkâm, Kuveyt, 1984, s.650.

¹⁹⁸ Nisâ (4), 3.

¹⁹⁹ Nur (24), 32.

²⁰⁰ Buhârî, *Nikâh*, 3; Müslim, *Nikâh*, 1.

Zâhirî mezhebi'ne göre nikâh akdinin sahih olması için şu şartların olması gerekir.

1-) Akit Esnasında Hutbe Okunması: Zâhirî mezhebine göre nikâh akdi esnasında hutbe okunması gerekir.²⁰¹

2-) Nikâh Akdinin Lafızları: Zâhirî mezhebine göre nikâh akdi “inkâh veya zevvâc” lafızları ile olur. Hibe etmek veya diğer lafızlarla nikâh akdi câiz değildir.²⁰²

3-) Velî: Zâhirî mezhebine göre kadının velîsinin izni gerekli olup bu izin olmadan nikâh akdi câiz değildir.²⁰³

4-) Nikâh akdi esnasında âdil şahitlerin olması gerekir veya nikâhın ilan edilmesi gereklidir. Yoksa nikâh akdi câiz olmaz.²⁰⁴

5-) Nikâh akdi esnasında kadının rızasının olması gereklidir. Bu rıza dul kadınlar için lafız ile, Bâkire olan kadınlar için ise susma iledir.²⁰⁵

6-) Mehrin zikredilmese dahi nikâh akdi câizdir. Fakat mehrin olmasını şart koşturmak nikâh akdinin fesh sebebidir.²⁰⁶ Yine mehir olarak haram olan şeylerin belirlenmesi nikâh akdini fâsid eder.²⁰⁷

Ayrıca erkeğin ehli kitap ile evlenmesi câizdir.²⁰⁸ Fakat kadının ehli kitap ile evlenmesi câiz değildir.²⁰⁹

Zâhirî Mezhebi'ne Göre Nikâh Akdi Şu Durumlarda Câiz Değildir

1-) Erkeğin dörtten fazla kadın ile evlenmesi câiz değildir.²¹⁰ Eğer erkek yeni bir kadınla evlenmek isterse nikâhlı olduğu kadınlardan birisini boşaması gerekir.²¹¹

²⁰¹ Ârif Halîl Ebu İyd, a.g.e, s.650.

²⁰² Ârif Halîl Ebu İyd, a.g.e, s.651; Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd bin Hazm el-Endelüsî el-Kurtubî, *Muhallâ bi'l-âsâr*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 2003, c.IX, s.25.

²⁰³ Ârif Halîl Ebu İyd, a.g.e, s.652; İbn Hazm, a.g.e, c.IX, s.47.

²⁰⁴ İbn Hazm, a.g.e, c.IX, s.48.

²⁰⁵ İbn Hazm, a.g.e, c.IX, s.57.

²⁰⁶ İbn Hazm, a.g.e, c.IX, s.50.

²⁰⁷ İbn Hazm, a.g.e, c.IX, s.86.

²⁰⁸ İbn Hazm, a.g.e, c.IX, s.12.

²⁰⁹ İbn Hazm, a.g.e, c.IX, s.19.

²¹⁰ İbn Hazm, a.g.e, c.IX, s.5.

²¹¹ İbn Hazm, a.g.e, c.IX, s.159.

2-) Nikâh hutbesinin/nikâh akdinin kadının iddet süresi içerisinde okunması/yapılması câiz değildir.²¹²

3-) Nikâh akdinin şîğâr nikâhı olmaması gerekir.²¹³ Şîğâr nikâhı: İki erkeğin velisi buldukları iki kadını, karşılıklı olarak birbirlerine mehir olmaksızın nikâhlamasıdır.²¹⁴

4-) Nikâh akdinin mut'a nikâhı olmaması gerekir.²¹⁵ Mut'a nikâhı: Kadın ve erkeğin belirli bir süre için anlaşarak başlattıkları bir nikâh çeşididir.²¹⁶

5-) İki kız kardeşi aynı anda nikâhlamak câiz değildir.²¹⁷ Eğer erkek eşinin kızkardeşini, halasını veya teyzesini nikâhlamak isterse eşini boşaması gerekir.²¹⁸

6-) Evlenecek taraflar arasında evlilik engelinin olmaması gerekir. Bu maddeyi detaylandırarak olursak:

A) 1. Anne, annenin annesi, babanın annesi ya da bunların anneleri

2. Kız, kızın kızı, oğlun kızı

3. Kız kardeş

4. Kız kardeşin kızı

5. Erkek kardeşin kızları

6. Hala, babanın halası, annenin halası

7. Teyze, annenin teyzesi, babanın teyzesi

Bu guruplar ile nikâh akdi yapmak helal değildir.²¹⁹

B) 1. Babanın ve dedenin hanımları

*“Babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin.”*²²⁰

2. Oğulun hanımı, torunların hanımı

²¹² İbn Hazm, a.g.e, c.IX, s.68.

²¹³ İbn Hazm, a.g.e, c.IX, s.118.

²¹⁴ İbn Hazm, a.g.e, c.IX, s.118.

²¹⁵ İbn Hazm, a.g.e, c.IX, s.127.

²¹⁶ el-Kazvîni, *el-Azîz Şerhu'l-Vecîz*, c.VII, s.507.

²¹⁷ İbn Hazm, a.g.e, c.IX, s.132.

²¹⁸ İbn Hazm, a.g.e, c.IX, s.159.

²¹⁹ Nisâ (4), 23; İbn Hazm, a.g.e, c.IX, s.130-131.

²²⁰ Nisâ (4), 22.

Bunların aşağıya doğru bütün dallarıyla evlenmek ebediyyen haram kılınmıştır.

“Öz oğullarınızın eşleri size haram kılındı.”²²¹

3- Kayınvalide ile evlenmek câiz değildir.

“Hanımlarınızın anneleri size haram kılınmıştır.”²²²

4. Kişinin üvey kızlarıyla evlenmesi haramdır.

Fakat bu, akitle haram olmaz, ancak kişi üvey kızının annesiyle cinsel ilişkide bulunduğu takdirde haram olur; yani annesini nikâhlayıp da cinsî münasebette bulunmadan boşarsa, kişi onun kızıyla evlenebilir.

“Kendileriyle birleştiğiniz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız size haram kılındı. Eğer onlarla (nikâhlanıp da) henüz birleşmemişseniz kızlarınızı almanızda size bir mahzur yoktur.”²²³

C) Süt emme nedeniyle nikâhlanması helal olmayanlar. Kur’ân-ı Kerîm bunlardan ikisini zikrederken, diğerlerini Sünnet zikretmiştir. Nesepten dolayı haram olanlar süt emme nedeniyle de haram olurlar.²²⁴

Bu bölümde kısaca Zâhirî mezhebinde sahih bir nikâh akdinde bulunması gereken şartları maddeler halinde yazmaya çalıştık. Daha detaylı bilgi için Zâhirî mezhebinin eserlerine başvurulabilir.

Yukarıda bahsi geçen mezheplerin, nikâh akdi ile ilgili görüşlerine bize bir fikir vermesi adına kısaca temas ettik. Mezheplerimiz nikâh akdini detaylı bir şekilde incelenmiş olup daha teferruatlı bilgi için mezheplerin kaynaklarına başvurulabilir.

Bu bölüm ile ilgili olarak Hanefî mezhebi dışındaki mezheplerin görüşlerinden yola çıkarak şöyle bir özet yapmamız mümkündür.

Sahihs bir nikâh akdinin şartları

1- Velf: Mâlikî mezhebi, Şâfiî mezhebi, Hanbelî mezhebi, Zâhirî mezhebi.

²²¹ Nisâ (4), 23.

²²² Nisâ (4), 23; İbn Hazm, a.g.e, c.IX, s.130-131.

²²³ Nisâ (4), 23.

²²⁴ İbn Hazm, a.g.e, c.IX, s.131.

2- İki şahit: Mâliki mezhebi, Şâfii mezhebi, Hanbeli mezhebi, Zâhirî mezhebi.

3- Mehir: İncelediğimiz mezheplerde mehirsiz nikâh akdi câiz değildir. Çünkü mehir hakkında açık nas bulunmaktadır.

4- Kadın ve erkeğin belli olması: Şâfii mezhebi, Hanbeli mezhebi.

5- Tarafların rızası: Mâliki mezhebi, Hanbeli mezhebi, Zâhirî mezhebi.

6- İcab-kabul: Hanbeli mezhebi.

7- Kefâet: Hanbeli mezhebi.

8- Siga/lafız: Şâfii mezhebi, Zâhirî mezhebi.

9- Hutbe: Zâhirî mezhebi.

10- Evlenme engelinin olmaması: İncelediğimiz mezheplere göre taraflar arasında evlenme yasağının olmaması gereklidir.

Hanefî Mezhebine Göre Nikâh Akdinin Rükünleri

İcab ve Kabul.

Hanefî Mezhebine Göre Nikâh Akdinin Şartları

1. İn'ikat Şartları: İn'ikat şartı akdin kuruluş şartıdır. Bu şartların eksik olması veya olmaması halinde nikâh akdi bâtil olur yani akit gerçekleşmemiş olur.

Taraflar.

Meclis Birliği.

2. Sıhhat Şartları: Sıhhat şartları evlilik akdinin geçerli (sahih) olarak doğması için aranan şartlardır. Bu şartların tamamının olmadığı bir nikâh akdi Hanefî mezhebine göre fâsittir.

Şâhitler.

Evlenme engelinin olmaması

Nikâh Akdinin Mut'a Ve Muvakkat Olmaması:

3. Yürürlük/Nefâz Şartları: Nikâh akdinin nefaz şartı ile kastedilen, bu akdin işlerlik kazanmasıdır. Nikâh akdinin işlerlik kazanması için ise şu şartlar gereklidir:

a-)Kadın ve erkek nikâh akdini kendileri yapıyorlarsa ya da vekilleri yapıyorsa kendilerinin ya da vekillerinin akıllı, buluğ çağına erişmiş ve hür olmaları gerekir.

b-)Nikâh akdini velî yapacaksa velînin baba, dede, kardeş veya amca gibi yakın akrabalarından biri olması gerekir.

c-)Nikâh akdini fuzûlinin yapmamış olması gerekir.

4. Bağlayıcılık/Lüzum Şartları: Nikâh akdinin lüzum/bağlayıcılık şartları şunlardır:

a-)Taraflardan birisi eğer buluğ çağına erişmemişse, mecnun, matuh vb. durumdaki kişilerin velîsinin baba ya da dedesinin olması gerekir.

b-)Kefâet yani denklik kadınlar hakkında gerekli olduğu için, erkeğin kadına denk olması esastır.

c-)Kocadaki ayıptan dolayı kadın nikâh akdini fesh edebilir.

İKİNCİ BÖLÜM

ŞART KAVRAMI VE NİKÂH AKDİNE ETKİSİ

Şart kavramı gündelik hayatımızda çokça kullandığımız kavramlardan birisidir. Bu kavram Türkçede genellikle “Olması başka durumların gerçekleşmesini gerektiren şey, koşul.”²²⁵ anlamlarında kullanılır. İslam hukukunda bu kavram üzerinde titizlikle durulmuştur. Biz de tezimizin bu bölümünde şart kavramını İslam hukuku açısından inceleyeceğiz.

1. ŞART KAVRAMI

İslâm Hukukunda şart kavramı usûl-i fıkıh ve fîrû-i fıkıhta farklı anlamları ifade eden bir kavramdır. Şart usûl-i fıkıhta “vaz’i hükümlerden biri olup bir hükmün varlığı kendi varlığına bağlı olmakla birlikte kendisinin varlığı onun varlığını zaruri kılmayan ve onun yapısından bir parça teşkil etmeyen durumu anlatır.”²²⁶ Fîrû-i fıkıhta ise, hukukî bir işlemin başlaması veya sona ermesinin bir olaya bağlanmasını ifade eden bir kavram olarak kullanılır.

Şimdi şartın tarifi ile bu kavramı incelemeye başlayalım.

1.1. Şartın Tarifi

Şart usûl-i fıkıhta şöyle tarif edilir: “Şart öyle bir şeydir ki, hükmün varlığı ona dayanır. Onun bulunmaması, hükmün de bulunmamasını gerektirir. Fakat şartın bulunması, hükmün bulunmasını gerektirmez. Şart ile sebep ve illet arasındaki fark

---

²²⁵ Türk Dil Kurumu, *Büyük Türkçe Sözlüğü*, Şart maddesi.

²²⁶ Boynukalın, Mehmet, “Şart” maddesi, DİA, c.XXXVIII, s.364, İstanbul, 2010.

da işte budur, Meselâ, abdestin bulunması namazın vücûbunu gerektirmez, iki şahidin bulunması nikâh akdinin yapılmasını gerektirmez.”²²⁷

Fürû-i fıkıhta ise “Hukukî işlemin başlaması veya sona ermesinin ilerideki bir olaya bağlanması yahut hukukî işlem için kayıtlar konması” anlamında kullanılan bir terimdir.²²⁸ Fakat şart koşulan hadisenin vukuu kesin olmamalıdır. Çünkü kesin olursa bu vaad olur. Onun hukuki sonuçları ise farklıdır.

Şart, şartı koşan açısından şer’î şart ve ca’lî şart (beşerî şart) olmak üzere iki kısma ayrılır. Şer’î şart, Şâri’in koştuğu şarttır. Ca’lî (beşerî) şart ise, mükellefin isteği (iradesi) ile koşulan şarttır.²²⁹

1.1.1. Şer’î/Hakiki Şart

Şer’î şartın kaynağı Şari’dir yani şartı Şari’ koymuştur. Namaz için abdestin şart oluşu buna örnektir.²³⁰ Bu şartlar gerçekleşmedikçe ibadetler ve muâmeleler sahih olmaz. Verdiğimiz örnekte namaz için abdest şarttır ve bu şartı belirleyen Şari’dir. Örneğin abdest olmazsa namaz da olmaz.

Bizim konumuzu oluşturan şart bu olmadığı için bu tür şartın üzerinde fazla durmuyoruz.

1.1.2. Ca’lî Şart

Ca’lî şartın kaynağı mükellefin iradesidir. Yani bu tür şartları belirleyenler kişilerdir ve bunlar mükellefin iradesiyle oluşurlar.²³¹

Ca’lî şart kendi içinde ta’lîkî ve takyîdî şart olarak iki kısma ayrılır.²³²

1.1.2.1. Ta’lîkî şart

²²⁷ Zeydan, a.g.e, s.59; Zuhayli, *Usulü’l-Fıkhü’l-İslâmiyye*, c.I, s.99; Fahrettin Atar, *Fıkıh Usulü*, 4. Baskı, İstanbul, İFAV, 1998, s.137.

²²⁸ Şa’ban, a.g.e, s.252; DİA “Şart” maddesi, c. XXXVIII, s.365-367.

²²⁹ Zeydan, a.g.e, s.59-60; Zuhayli, *Usulü’l-Fıkhü’l-İslâmiyye*, c.I, s.99-101; Zekiyüddin Şa’ban, *Usulü’l-Fıkhü’l-İslâmi*, Dâru’l-Kütüb, Beyrut, 1971, s.252-253.

²³⁰ Zeydan, a.g.e, s.60; Zuhayli, a.g.e, c.I, s.101; Şa’ban, a.g.e, s.253; Atar, a.g.e, s.138.

²³¹ Zeydan, a.g.e, s.61; Zuhayli, a.g.e, c.I, s.101; Şa’ban, a.g.e, s.253; Atar, a.g.e, s.138.

²³² Şa’ban, a.g.e, s.254; Atar, a.g.e, s.138; DİA “Şart” maddesi, c. XXXVIII, s.365-367.

Ta'likî şart bir hukukî işlemin hükümlerinin işlemeye başlamasının veya işlemekte olan hükümlerine son verilmesinin gelecekte gerçekleşmesi muhtemel bir olaya bağlanmasını ifade eder. Yani mükellefin, akdin oluşmasını şart koştuğu şeye bağlamasıdır ki, bu da bir işin gerçekleşmesini başka bir işin gerçekleşmesine bağlamaktır. Mesela “Eğer sınavda başarılı olursam fakirlere sadaka vereceğim” diyen birisi sadaka verme işini ileride gerçekleşecek bir olaya bağlamıştır. Talâk, kefâlet ve vekâlet gibi temlik ifade etmeyen akitlerde de ta'likî şart geçerlidir.²³³ Fakat akdin yapıldığı zamanda henüz gerçekleşmemiş bir olayı şart koşturmak anlamında kullanılan ta'likî şart ile nikâh akdi kurulamaz. Çünkü nikâh akdinde mahiyeti itibariyle muhayyerlikler yoktur. Dolayısıyla irade beyanları icâp-kabul şeklinde gerçekleştiği andan itibaren nikâh akdi işlerlik kazanır, bağlayıcı olur. Mesela “okuldan mezun olunca”, “memur olunca” gibi ta'likî şartlar yukarıda belirttiğimiz üzere bu akdin mahiyetine aykırıdır. Dolayısıyla böylesi geleceğe bağlı şartlarla nikâh akdi gerçekleşmez. Ancak ta'lik edilen şartlar eğer nikâh akdinden önce gerçekleşmişse mesela, “okuldan mezun olursan” şartı ileri sürülmüş, akit esnasında eğer sonuçlar açıklanmış ve ilgili şahıs da mezun olmuş ise akit tamamlanır ve işlerlik kazanır. Aksi halde akit yok hükmündedir.²³⁴

1.1.2.2. Takyîdî Şart

Akitle birlikte koşulmuş olan ama akit anında var olmayan ve akdin aslından olmayan bir şeyi şart koşturmak. Buna akdî şart da denir. Bu malı, bedeli bir ay sonra ödenmek şartıyla bin liraya satın aldım" gibi.²³⁵ Biz de tezimizin konusunu teşkil eden nikâh akdi esnasında öne sürülen şartları “Takyîdî Şart” grubunda ele alacağız. Kur'ân-ı Kerim'de takyîdî şarta Kasas suresinde güzel bir örnek vardır. Zikredilen surenin 27. âyet-i kerimesinde Hz Şuayb belli bir süre koyunlarını otlatması karşılığında Hz Musa'yı iki kızından biriyle nikâhlamayı taahhüt etmiş ve belirlenen sürenin sonunda kızlarından birisiyle nikâhlanmıştır.²³⁶

²³³ Şa'ban, a.g.e, s.254; Atar, a.g.e, s.138; DİA “Şart” maddesi, c. XXXVIII, s.365-367.

²³⁴ Zeki Koçak, a.g.m, s.341

²³⁵ Şa'ban, a.g.e, s.254; Atar, a.g.e, s.138; DİA “Şart” maddesi, c. XXXVIII, s.365-367.

²³⁶ Kasas 28/27; Osman Kaşıkçı, a.g.m; DİA “Şart” maddesi, c. XXXVIII, s:366.

Tarafların akit esnasında şart ileri sürmek için serbestliğe sahip olup olmadıkları İslâm hukukunda mezhepler tarafından farklı şekillerde değerlendirilmiştir. Biz de burada akit esnasında şart hürriyetini ele almak istiyoruz.

1.2. Şart Hürriyeti

İnsanoğlu sosyal bir varlık olması sebebiyle diğer insanlarla sürekli iletişim halindedir. Gündelik yaşamında, bu etkileşimin sonucu olarak anlaşmalar yapmakta, sözler vermekte, şartlar ileri sürmekte ve çeşitli akitler gerçekleştirmektedir. Şari' ise verilen bu sözlerin, yapılan akitlerin yerine getirilmesini bize açık şekilde emretmektedir. Kur'ân-ı Kerim'de “*Ey iman edenler! Akitlerinizi yerine getirin.*”²³⁷ ve “*...Verdiğiniz sözü de yerine getirin. Çünkü söz (veren sözünden) sorumludur.*”²³⁸ bu âyetler bize gösteriyor ki vermiş olduğumuz söz (anlaşma veya akit) üzerimize bir sorumluluk yüklemekte ve anlaşmalarımızın yerine getirilmesi bizden istenmektedir.

Nikâh akdi esnasında kişinin istediği şartı öne sürebilmesi ve taraflardan birisinin öne sürdüğü şartı diğer taraf kabul ederse bu şarta uyma zorunluluğu hakkında islâm hukukçuları farklı görüşler öne sürmüşlerdir. Buna güzel bir örnek olması açısından hadis ve fıkıh kitaplarında anlatılan bir olayı burada aktarmak yerinde olacaktır.

Abdülvâris b. Saîd anlatıyor:

Mekke'ye geldim ve orada Ebû Hanîfe'ye tesadüf ederek sordum:

- Bir şeyi, şart koşarak satan kimse hakkında ne dersin?
- Satış da şart da bâtıldır.

Bunun üzerine İbn Ebî Leylâ'ya geldim ve aynı şeyi sordum: “Satış câiz, şart bâtıldır” cevabını verdi.

İbn Şübrüme'ye gidip sorduğumda: “Satış da şart da câizdir” dedi. Kendi kendime: “Allah Allah! Üç tane Iraklı fıkıh bilgini bir mesele üzerinde

---

²³⁷ Mâide (54), 1.

²³⁸ İsrâ (17), 34.

birleşemiyorlar!” dedim ve tekrar Ebû Hanîfe'ye giderek iki meslektaşının söylediklerini naklettim; şu cevabı verdi:

- Onların sana ne dediklerini bilmem; Fakat bana Amr b. Şuayb, babasından, o da kendi babasından “Resûlullah'ın şartla beraber satış yapmayı yasakladığını” haber verdi.

Bunun üzerine İbn Ebî Leylâ'ya giderek iki dostunun söylediklerini ona naklettim; şu cevabı verdi: “Onların sana ne dediklerini bilmem; fakat bana Hişam b. Urve babasından o da Hz. Âişe'den şunu haber verdi: Rasûlullah bana (Âişe'ye) Berîre'yi satın alıp âzad etmemi emretti. Sahibi, velâyetin kendisinde kalmasını şart koştu. Bunun üzerine Rasûlullah şöyle buyurdu: “Allah'ın kitabında olmayan şart bâtıldır.” Şu halde satış câiz şart bâtıldır.”

Tekrar İbn Şübrûme'ye gittim diğer ikisinin söylediklerini ona naklettim, şu cevabı verdi: “Onların sana ne dediklerini bilmem; fakat bana Mis'ar b. Kidâm, Muhârib b. Disâr'dan, O da Câbir'den haber verdiğine göre Câbir şöyle anlatmıştır: Rasûlullah'a bir deve sattım ve Medîne'ye kadar binerek istifade etmeyi şart koştum, kabul buyurdu. Şu halde satış da, şart da câizdir.”²³⁹

Aktardığımız olayda da görüldüğü gibi şart hürriyeti konusunda islâm hukukçularını şart hürriyetini kabul etmeyenler, kısmi olarak şart hürriyetini kabul edenler ve şart hürriyetini tamamen kabul edenler şeklinde üç guruba ayırmak mümkündür. Mezheplerin görüşlerine ileride yer vereceğimiz için bu bölümde sadece bu üç grubun temsilcilerine değineceğiz.

Şart Hürriyetini Kabul Etmeyenler

Bu görüşü Zâhirî mezhebi hukukçuları savunmuştur. Zâhirî mezhebine göre akit esnasında şart öne sürmek câiz değildir. Bu konuda sadece şeriatın (nas ve icma') cevaz verdiklerini câiz kabul ederler.²⁴⁰

Kısmi Olarak Şart Hürriyetini Kabul Edenler

²³⁹ Serahsî, *Mabsût*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, c.XIII, s.13; İbn Hazm, *Muhallâ*, c.VII, s.324-325; Hayrettin Karaman, *İslâm Hukuk Tarihi*, s.60-61.

²⁴⁰ İbn Hazm, *el-İhkâm fi'l-usûli'l-ahkâm*, Dâru'l-âfâki'l-cedîde, Beyrut, C.V, s.31; İbn Hazm, *el-Muhalla*, c.VII, s.319; Zeydan, a.g.e, s.395.

Bu gurupta Hanefî mezhebi vardır. Hanefîler; Zâhirîlerden farklı olarak kıyas, istihsan, maslahat ve örf gibi delillere dayanan şartların da câiz olacağı görüşündedirler.²⁴¹

Şart Hürriyetini Kabul Edenler

Bu konuda taraflara en geniş özgürlüğü veren Hanbelî mezhebidir. Hanbelîlere göre akit ve şartlarda aslolan mübah olmasıdır. Hanbelî Mezhebine göre şeriata aykırı olmayan her şart sahihtir.²⁴²

Mâlikî mezhebinin görüşleri de Hanbelî mezhebine yakinken, Şâfiî mezhebi Zâhirîlerden sonra bu konuda en dar görüşü savunan mezheptir.

Bu kısa guruplandırmadan sonra mezheplerin şart hürriyeti konusundaki görüşlerini incelemeye geçebiliriz.

1.2.1.Hanefî Mezhebi

Hanefîler şart konusunda temel kuralın yasaklık olduğu fikrindedirler. Bu sebeple Zâhirî mezhebine benzemektedirler. Ancak Zâhirîler, yalnızca hakkında nas veya icmâ bulunan şartları kabul ederken, Hanefîler Zâhirîlerden farklı olarak kıyas, istihsan, maslahat ve örf gibi delillere dayanan şartların da câiz olacağı kanaatindedirler.²⁴³ Hanefî mezhebi bu görüşünü şu hadis ile temellendirir: “*Peygamber şartlı satışı yasaklamıştır.*” Ebu Hanife bu hadisi delil olarak kullanmıştır. Çünkü bu hadis meşhurdur. Mutlak yasak (nehiy) yasaklanan şeyin fâsit olmasını gerektirir.²⁴⁴

Hanefî mezhebinin şart ile ilgili görüşleri kısaca şöyledir.

---

²⁴¹ Fahrudin Osman b. Ali Zeylai, *Tebyinu'l-Hakayık ala Kenzi'd-Dekâik*, Daru ihyai'l-Turasi'l-Arabi, c.IV, s.57; Dirîni, *Buhûsun Mukarenefi'l-fikhi'l-islâm'i*, Müessesü'r-Risâle, Beyrut, 2008, c.II, s.378.

²⁴² Ebü'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm bin Teymiyye el-Harrânî, *el-Müstedrek alâ Mecmu'u'l-Fetavâ*, c.IV, s.11

²⁴³ Zeylai, a.g.e, c.IV, s.57; Dirîni, a.g.e, c.II, s.378.

²⁴⁴ Serahsî, a.g.e, c. XIII, s.14.

1.2.1.1 Hanefî Mezhebine Göre Sahih şartlar

Geçerli olan ve taraflarca uyulması zorunlu bulunan şartlardır. Hanefî mezhebine göre şartın sahih olabilmesi için şu temel kurallar aranır.

1.2.1.1.1. Akdin muktezasından (gereği) olan şartlar

Bu şartlar, tarafların açıkça beyanı ve şart koşması olmaksızın akdin yapılmasıyla kendiliğinden ortaya çıkan durumlardır/borçlardır. Hanefîler akdin muktezasından olan bir hususun şart olarak ileri sürülmesi halinde bu şartın sahih ve geçerli olacağını söylerler.²⁴⁵ Örneğin nikâh akdi esnasında kadının kocasından nafakasını karşılmasını istemesi gibi.

1.2.1.1.2. Akde mülayim (uygun) şartlar

Bu tür şartlar akdin muktezası değildir. Fakat akdin muktezasını güçlendirir. Hanefîler, bu çeşit şartların istisna olarak istihsan yoluyla sahih olduklarını söylerler. Çünkü Hanefîlere göre şart akde uygun da olsa akdin gereğini ifade etmediği sürece, kıyasa göre fâsittir.²⁴⁶ Mesela kadının nikâh akdi esnasında kocasından nafaka için veya mehir için kefil istemesi.

1.2.1.1.3. Naslarda bulunan / cevaz verilen şartlar

Şart olarak ileri sürülecek konu ile ilgili âyet veya hadislerin bulunması gerekir.²⁴⁷ Bu konuyu şu örnekle açıklayabiliriz. Mesela “*Kadınlara mehirlerini gönül rızası ile (cömertçe) verin;*”²⁴⁸ âyeti ile kadınlara mehir verilmesi emredilmiştir. Bu sebeple kadın nikâh akdi esnasında mehir almayı şart koşabilir.

1.2.1.1.4. Örf haline gelmiş şartlar

---

²⁴⁵ Serahsî, a.g.e, c.XIII, s.14; Kâsânî, a.g.e, c.IV, s.141; Senhûrî, *Masâdiru'l-hak fi'l-İslâmi*, Dar İhyaü't-Terasi'l-Arabi, Beyrut, c.III, s.77.

²⁴⁶ Serahsî, a.g.e, c.XIII, s.19; Kâsânî, a.g.e, c.IV, s.141; Mevsilî, a.g.e, c.II, s.68; Dirînî, a.g.e, c.II, s.378.

²⁴⁷ Mevsilî, a.g.e, c.II, s.12; Dirînî, a.g.e, c.II, s.378.

²⁴⁸ Nisâ (4), 4.

İnsanların teamülü ile örf haline gelmiş olan hususlar da şart olarak koşulabilir.²⁴⁹ Örneğin kadın kocasından mehrinin tamamını nikâh akdi esnasında isteyebilir.

Mecelle'nin konumuzla ilgili maddesi ise şöyledir; “*Akd-i bey'in muktezasından olan şartla bey' sahîh ve şart muteber olur.*”²⁵⁰

Yine konumuzla bağlantılı olarak mecelleden sayabileceğimiz maddeler şunlardır;

“*Âdet muhakkemdir.*”²⁵¹

“*Nâs'ın isti'mali bir hüccettir ki anınla amel vâcib olur.*”²⁵²

“*Örfen ma'ruf olan şey, şart kılınmış gibidir.*”²⁵³

“*Beynet tüccar ma'ruf olan şey beyinlerinde meşrut gibidir.*”²⁵⁴

“*Örf ile ta'yin nas ile ta'yin gibidir.*”²⁵⁵

1.2.1.2 Hanefî Mezhebine Göre Sahih Olmayan Şartlar

Sahih şartın niteliklerini taşımayan yani akdin muktezası olmayan, akde mülayim olmayan, âyet ve hadislerde varid olmayan veya örf haline gelmemiş olan fakat âkideynden herhangi birisine tek taraflı yarar sağlayan şartlara fâsit şartlar yani sahih olmayan şartlar denilir.²⁵⁶ Örneğin kocanın eşine nafaka ödememe ve mehir vermeme şartı veya kadının eşinden içki içmesini şart koşması gibi.

Hanefî mezhebinin sahih olmayan şartlarla ilgili görüşlerini birkaç grupta inceleyebiliriz.

²⁴⁹ Serahsî, a.g.e, c.XIII, s.14; Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muhammed İbn Nüceym el-Mısırî (970/1563) *el-Bahrü'r-râ'ik*, Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmî, c.VI, s.92; Dirîni, a.g.e, c.II, s.378.

²⁵⁰ Mecelle, mad.186 “*Akd-i bey'in muktezasından olan şartla bey' sahîh ve şart muteber olur.*” Açıklama: “Satış akdinin gereğinden olan şartla satış, sâhîh ve şart geçerli olur.”

²⁵¹ Mecelle, mad.36 “*Âdet muhakkemdir.*” Açıklama: “Adet belirleyicidir.”

²⁵² Mecelle, mad.37 “*Nâs'ın isti'mali bir hüccettir ki anınla amel vâcib olur.*” Açıklama: “İnsanların uygulaması bir delildir ki, onu yerine getirmek gerekli olur.”

²⁵³ Mecelle, mad.43 “*Örfen ma'ruf olan şey şart kılınmış gibidir.*” Açıklama: “Örf gereği bilinen şey, şart kılınmış gibidir.”

²⁵⁴ Mecelle, mad.44 “*Beynet-tüccar ma'ruf olan şey beyinlerinde meşrut gibidir.*” Açıklama: “Tüccarlar arasında bilinen şey, aralarında şart kılınmış gibidir.”

²⁵⁵ Mecelle, mad.45 “*Örf ile ta'yin nas ile ta'yin gibidir.*” Açıklama: “Örf ile belirlemek, nas ile belirlemek gibidir.”

²⁵⁶ Serahsî, a.g.e, c.XIII, s.14,15; Senhûrî, a.g.e, c.III, s.86; Dirîni, a.g.e, c.II, s.381.

1.2.1.2.1 Akdin Muktezasına Uygun Olmayan Şartlar

Eğer şart koşulan şey akdin muktezasından değilse bu durumda akit de şart da geçersizdir.²⁵⁷ Örneğin nikâh akdi esnasında kadın erkeğe “Ben seninle nikâhlanırım fakat seninle cinsel ilişkiye girmem” dese bu durumda akit de şart da geçersizdir. Çünkü nikâh akdinde doğal olarak ortaya çıkan şartlardan birisi de kadın ve erkeğin birbirlerinden faydalanmalarıdır. Bunu yani birbirlerinden faydalanmamayı şart koşturmak bu akdi de şartı da fâsit kılar.

1.2.1.2.2 Akde Mülayim Olmayan Şartlar

Akde mülayim şartlar aslında akit ile sabit olmayan ancak akdin gereğini kuvvetlendiren ve akdin gereğine uygun olan şartlardır. Mesela kadının mehir için kocasından kefil istemesi akde mülayim şarttır. Eğer şart koşulan şey bu özellikleri taşıyorsa akit de şart da geçersiz olur. Yukarıdaki örnekte kefil gösterilen kişinin akit esnasında bulunmaması akdi fâsit kılar. Çünkü akit bu kişinin kefilliği kabul edip etmeyeceğine bağlıdır. Bu durumda kefil olan kişinin akit esnasında o mecliste olmaması ile yeni bir durum ortaya çıkar. Kefillikten amaç bedelin güvenceye alınmasıdır. Kefâlet akdinin bağlayıcı olması ise kefil olan kişinin kabulüne bağlıdır. Kabul beyanı akit meclisinde yapılıncaya akit sırasında belirsizlik bulunmamış gibi olur.²⁵⁸

1.2.1.2.3. Nas Tarafından Reddedilmiş Olmak

Şart koşulan durum, âyetlerde ve hadislerde hakkında açık bir hüküm bulunan bir konu ile çelişmemelidir. Ayrıca yine şart koşulan durum haram bir fiil içermemelidir. Örneğin nikâh akdi esnasında taraflardan birinin diğerine namaz kılmayı yasaklaması gibi bir şart öne sürmesi veya içki içersen, kumar oynarsan seninle evlenirim tarzında haram olan bir fiili şart koşturması durumunda nikâh akdi de şart da fâsittir.

---

²⁵⁷ Serahsî, a.g.e, c.XIII, s.15; Kâsânî, a.g.e, c.V, s.169.

²⁵⁸ Serahsî, a.g.e, c.XIII, s.18; Kâsânî, a.g.e, c.V, s.169.

1.2.1.2.4. Örf Olmamış Şartlar

Örf ile sabit olan şey şer'an da sabit olmuştur ve yaygın olan bir örften vazgeçmede sıkıntı vardır. Bu sebeple şart koşulan durum akdin muktezasından değilse, hakkında açık bir örf yoksa bu durumda akit fâsittir.²⁵⁹ Mesela kadının nikâh akdi esnasında mülkiyeti ve kullanımı kardeşine ait olmak üzere bir otomobil şart koşması gibi.

1.2.1.2.5. Şart Koşulan Durumun Taraflara Menfaat Sağlaması

Bu konuyu kendi içerisinde iki bölümde ele almakta fayda var.

a-Taraflardan Birisine Menfaat Sağlayan Şart

Koşulan şart taraflardan herhangi birisine menfaat sağlıyorsa bu durumda akit fâsittir. Örneğin mehirden ayrı olmak üzere, kadının her türlü getirisi (kira, mülkiyet vb.) kendine ait olmak üzere bir ev talep etmesi böyledir. Burada akdin muktezasından olmayan, akde mülayim olmayan ve akit esnasında genel örfte de olmayan bir durum söz konusu olduğu için akit fâsit olur.

b-Akdin Konusuna Fayda Sağlayan Şart

Önceki uygulamalarda satım akdine konu olan kölelere menfaat sağlayan şartları da Hanefî mezhebi fâsit şartlar arasında sayar. Buna örnek olarak alıcının satmamak koşuluyla bir köle almasını verebiliriz. Burada köleye bir menfaat olduğu için ki elden ele dolaşmamak kölenin hoşuna gider, bu akit fâsit kabul edilmiştir.²⁶⁰

1.2.1.2.6. Garar (Belirsizlik) ve Cehalete Yol Açan Şartlar

Garar; akde konu olan şeyin âkıbetinin,²⁶¹ var olup olmadığının bilinmemesidir.²⁶² Yani “garar” akdin haksız kazanca yol açacak ölçüde kapalılık taşınmasını ifade eder. Mesela denizde bulunan balığın satılması veya hayvanın memesindeki sütün satılması gibi.

²⁵⁹ Serahsî, a.g.e, c.XIII, s.15.

²⁶⁰ Serahsî, a.g.e, c.XIII, s.15.

²⁶¹ Serahsî, a.g.e, c.XII, s.194.

²⁶² İbn Âbidîn, a.g.e, c.V, s.63.

Bu sebeple akit esnasında bilinmeyen, bir belirsizlik içeren şartlar da fâsit kabul edilmiştir. Örneğin; nikâh akdi esnasında, erkeğin kadına bir sene içerisinde bir erkek çocuk dünyaya getirmesi şartını koşması ve kadının bunu kabul etmesi. Böyle bir akit fâsittir.

Hanefî mezhebinin şart hürriyeti konusunda genel olarak kısıtlayıcı bir tutum izlediğini ve sahih şartların dört durumda geçerli olduğunu inceledik. Fakat özellikle örf haline gelmiş olan şartların sahih kabul edilmesi uygulamada taraflara büyük kolaylık sağlamak ve şart hürriyeti konusunda alanı genişletmektedir.

1.2.1.3. Hanefî Mezhebine Göre Nikâh Akdi Esnasında Şart İleri Sürmek

Hanefî mezhebine göre sahih olan durumları nikâh akdinde şart olarak taraflar birbirlerinden isteyebilirler.

Fakat fâsit yani sahih olmayan şarta geldiğimizde, bu durumu içeren şartlara tarafların uyma zorunluluğu yoktur. Eğer fâsit bir şartla nikâh akdi gerçekleşirse şart yok hükmünde olup akit geçerlidir.²⁶³ Mesela kadın nikâh akdi esnasında mehir olarak şarap istese veya domuz eti istese bu durumda akit sahih olup mehir olarak mehr-i misil gerekir.

1.2.2. Mâlikî Mezhebi

Mâlikî mezhebinin ilk dönemlerinde akit esnasında şart ileri sürmek hakkında kısıtlayıcı bir tutum kabul edilmiştir. Müteahhirun dönemi Mâlikîlerinin ise bu konudaki görüşleri değişikliğe uğramış ve akit esnasında şart ileri sürme konusunda ilk dönem Mâlikîlere göre daha serbest bir görüşü benimsemişlerdir.

İlerleyen bölümlerde bu konuyu açıklayacağımız için burada detaya girmeyeceğiz.

---

²⁶³ Serahsî, a.g.e, c.V, s.89; Mevsilî, a.g.e, c.III, s.104; Ekmelüddîn Muhammed b. Mahmûd b. Ahmed el-Bâbertî er-Rûmî el-Mısrî, *el-İnaye Şerhü'l-Hidaye*, Dâru'l-Fikr, c.III, s.350.

Mâlikî mezhebi müçtehitleri, fukahanın bu konu (şartlı akitler) hakkındaki ihtilâflarını incelemişler ve bu ihtilâfın şu üç hadise dayandığını söylemişlerdir. Bu hadislerden biri, Câbir (r.a.)'in “*Peygamber (s.a.v) Efendimiz, benden bir deve satın aldı ve Medine'ye kadar deveye binme hakkını bana şart koştu.*”²⁶⁴ mealindeki hadisidir.

İkinci hadis, “*Peygamber (s.a.s) Efendimiz, ‘Allah'ın kitabında bulunmayan hiçbir şart yüz tane de olsa makbul değildir’ buyurdu*”²⁶⁵ mealindeki Berîre hadisidir.

Üçüncü hadis de Câbir'in “*Peygamber (s.a.s) Efendimiz Muhâkale*²⁶⁶, *Müzâbene*²⁶⁷, *Muhabere*²⁶⁸, *Muâveme*²⁶⁹ ve *şartlı satışları yasak etti.*”²⁷⁰ hadisi ve Ebû Hanife'den “*Peygamber Efendimiz şartlı satışı yasak etmiştir.*”²⁷¹ diye rivayet olunan hadistir. İşte bu hadisler arasında bulunan çelişki yüzünden ulema şartlı satışın cevazında ihtilâf etmişlerdir.²⁷²

Yukarıda da zikrettiğimiz gibi, Mâlikî mezhebinin akit esnasında şart ileri sürmeyle ilgili görüşlerini iki kısımda incelemek daha uygun olacaktır. Birincisi ilk dönem Mâlikîlerin görüşleri, ikincisi ise müteahhirun dönemi Mâlikîlerin görüşleri. Şimdi bu görüşleri inceleyelim.

---

²⁶⁴ Buhârî, *Cihad* 49, 113, *Vekalet* 8, *Mesacid* 59, *Büyu* 34, *İstikraz* 1, 7, *Mezalim* 26, *Hibe* 23, *Şûrut* 4, *Nikâh* 10, 121, *Nafakat* 12, *Daavat* 53; Müslim, *Müsakat* 109, *Salatu'l-Müsafirin* 69, *Rida* 54; Tirmizi, *Nikâh* 13, *Büyu* 30; Nesai, *Büyu* 77; Ebu Dâvûd, *Ticaret* 71; İbn Mâce, *Ticaret* 29.

²⁶⁵ Buhârî, *Mesacid* 70, *Zekat* 61, *Büyu* 67, 73, *Itk* 10, *Mekatib* 2, 3, 4, 5, *Hibe* 7, *Şûrut* 3, 10, 13, 17, *Talak* 16, *Kefarati'l-iman* 8, *Feraiz* 19, 20, 22, 23; Müslim, *Itk* 5; Muvatta, *Itk* 17; Ebu Dâvûd, *Itk* 2; Nesai, 85, 86; Tirmizi, *Büyu* 33, *Vesaya* 7; İbn Mâce, *Itk* 3.

²⁶⁶ Muhâkale: Tarladaki taze ekinin satılmasıdır. Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî (ö. 275/889), *Sünenü Ebi Dâvud*, Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyeye, 2009, c.V, s.284.

²⁶⁷ Muzâbene: Taze/yaş hurmanın kuru hurma karşılığında satılmasıdır. Ebû Dâvûd, *Sünen*, c.V, s.284.

²⁶⁸ Muhâbere: Tohum ekmek ve mahsulü belli oranda paylaşmak üzere arazi sahibiyle toprağı işleyecek kişi arasında yapılan ziraî ortaklık. Ebû Dâvûd, *Sünen*, c.V, s.284.

²⁶⁹ Muâveme: Bir kaç yıllık satıştır. (Birkaç yıllık tarlada yetişecek ürünü peşinen satmak.)Ebû Dâvûd, *Sünen*, c. V, s.258.

²⁷⁰ Müslim, *Büyu* 85.

²⁷¹ Serahsî, a.g.e, c.XIII, s.14.

²⁷² İbn Rüşd, a.g.e, c.III, s.178.

1.2.2.1 İmâm Mâlik'in görüşleri

İlk dönem Mâlikîlerin görüşlerini mezhebin kurucusu İmâm Mâlik'in görüşleri üzerinden ele almakta fayda var.

İmâm Mâlik'e göre şartlar üç kısımdır.²⁷³

Birincisi; kendisi de satış da fâsittir;

İkincisi; kendisi de satış da câizdir;

Üçüncüsü ise, kendisi fâsittir, fakat satış câizdir.

Mâlikî ulemasından birçok kimse İmâm Mâlik'in bu görüşünü ayrı ayrı tarif etmişlerse de, bunları birbirinden ayırdetmek zordur. Ancak şu denilebilir: Bu şartlar, ihtiva ettikleri, satışın sıhhatini engelleyen riba veya garar (bilinmezlik) çokluk ve azlık derecelerine göre birbirinden ayrılırlar. Buna göre satışta koşulan şart yüzünden çok miktarda riba veya garar bulunursa, İmâm Mâlik'e göre şart fâsit olduğu gibi, satış da fâsittir. Riba veya garar az bulunursa, hem satış, hem şart câizdir. Riba veya garar ne az ne de çok olursa, satış câizdir fakat şart fâsittir. Mâlikîler, İmâm Mâlik'in bu görüşünü mezhebin en üstün görüşü olarak vasıflandırırılar. Zira bu görüş, hadislerin te'vili demektir.²⁷⁴ Görüldüğü üzere İmâm Mâlik, kendisi câiz olup akitte câiz olan şartı “riba veya gararın az bulunması” durumuna bağlamış ve diğer hallerde, ya koşulan şartı veya hem şartı hem akdi fâsit kabul etmiştir.

Şimdi müteahhirun Mâlikîlerin görüşlerini inceleyelim.

1.2.2.2. Müteahhirun Mâlikîlerin Görüşü

Mâlikî müteahhirundan Ebü'l-Velîd Muhammed, Maziri ve Bâci'nin satışta şart koşulması ile ilgili çeşitli açıklamaları vardır.²⁷⁵ İbn Rüşd Bâci'nin açıklamalarına şöyle yer verir.

Bâci'ye göre satışta şart koşulması iki şekilde olur.

1- Satılan mal alıcının mülkiyetinden çıktıktan sonrası için koşulan şart. Herhangi bir kimsenin bir köle veya cariye satarken, “Onu azad ettiğin zaman,

---

²⁷³ İbn Rüşd, a.g.e, c.III, s.178.

²⁷⁴ İbn Rüşd, a.g.e, c.III, s.178.

²⁷⁵ İbn Rüşd, a.g.e, c.III, s.179.

velâ²⁷⁶ hakkı sana değil, bana ait olmak şartı ile sana sattım” demesi gibi. Bu kabil şartlar Berîre hadisinin delaletiyle satışın sıhhatini engellemeyip sadece kendileri fâsittirler.

2-Satılan mal alıcının mülkiyetinde iken koşulan şartlardır. Bu şekilde ki şartlar da üç kısımdır.

Bunlar ise:

a-) Satıcının koştuğu şartla kendine bir menfaat sağlaması; örneğin kişinin, evini satarken bir ay kadar -bir kavle göre bir yıl kadar- kendisinin evde oturmasını şart koşması gibi, kendine küçük bir menfaat şart koşması Câbir'in hadisine istinaden câizdir.

b-) Satıcının alıcıyı genel veya özel bir tasarruftan alıkoyması; örneğin cariyeyi satarken alıcının cariyeye yaklaşmamasını veya onu satmamasını şart koşması gibi; alıcıyı genel veya özel bir tasarruftan alıkoyması ise câiz değildir. Çünkü bu, istisnalı bir satıştır.

c-) Satıcının satılan malda bir vasfı şart koşması ki, bu da iki kısma ayrılır.

c1) Şart koşulan vasıfta bir hayır bulunması; örneğin kölenin azad edilmesi gibi. Satılan malda hayır kabilinden bir vasfın şart koşulmasına gelince eğer vasfın satıştan hemen sonra vukuu bulursa şart koşulursa câizdir. Eğer gecikmeli olursa -garar büyük olduğu için- câiz değildir. Kölenin hemen azad edilmesi şartı ile satışını câiz gören İmâm Mâlik, bunu -gararı az olan satışlardan gördüğü için- az bir süre için câiz görmüş, uzun süre için “câiz değildir” demiştir.

c2-) Şart koşulan vasıfta bir hayır bulunmaması. İmâm Mâlik, başkasına satmamak gibi, hayır kabilinden olmayan bir vasfın şart koşulmasını câiz görmemiştir.²⁷⁷

Kısaca Mâlikî mezhebinde sahih ve bâtil şartları sıralayacak olursak:

Sahih Şartlar

-Akdin muktezasına uygun olan şartlar.

---

²⁷⁶ Velâ: Âzat olmaktan doğan hükmî akrabalık bağıını ifade eder.

Özen Şükrü, “Velâ” maddesi, DİA, c. XLIII, s.11, İstanbul, 2013.

²⁷⁷ İbn Rüşd, a.g.e, c.III, s.179.

- Hakkında açık bir nas bulunan şartlar.
- Akde mülayim olan şartlar.
- İçerisinde riba veya gararın (bilinmezlik) az olduğu şartlar.
- Riba veya garar ne az ne de çok olursa, satış câizdir fakat şart fâsittir.
- Satıcının koştuğu şartla kendine bir menfaat sağlaması.
- Şart koşulan vasıfta bir hayır bulunması. Eğer vasfın satıştan hemen sonra vukuu bulursa şart koşulursa câizdir. Eğer gecikmeli olursa -garar büyük olduğu için- câiz değildir.

Fâsit Şartlar

- Akdin muktezasına uygun olmayan şartlar.
- Haram olan birşeyi şart koşma
- Riba veya gararın çok olduğu şartlar
- Satıcının alıcıyı genel veya özel bir tasarruftan alıkoymas;
- Şart koşulan vasıfta bir hayır bulunmaması.

1.2.2.3. Mâlikî Mezhebine Göre Nikâh Akdi Esnasında Şart İleri Sürmek

Halîl b. İshak el-Cündî'nin (ö. 776/1374) *et-Tavzih* isimli eserindeki taksimine göre konumuzu ele alacağız. Bu eseri müellifin konumuzu sistemli bir şekilde işlemesi nedeniyle tercih ettik. Müellife göre nikâh akdi esnasında şart ileri sürmek üç kısımdır.²⁷⁸

1-)Akdin muktezasına aykırı olan şarttır. Nafakayı karşılamamak gibi. Böyle bir durumda akit kurulmadan fesh olunur.

2-)Akdin muktezasına uygun olan şarttır. Kadının erkekten nafakasını karşılamayı şart koşması gibi. Bu şartlar sahihtir.

3-)Akitle alakalı olmayan, akdin muktezasından olmayan vb. şarttır. el-Lahmî *et- Tepsira* isimli eserinde bu maddeyi üç kısımda incelemiştir.²⁷⁹

²⁷⁸ Halîl b. İshak el-Cündî, *et-Tavzih fi Şerhi Muhtasar İbn Hâcib*, Merkezi Necibeveyh li'l-Mahtutat ve Hıdmeti't-Türas, 2004, c.IV, s.181-182.

²⁷⁹ Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Lahmî, *et-Tepsira*, Vizaretü'l-Evkaf ve'ş-Şuuni'l-İslâmiyye, Katar, 2011, c.IV, s.1868.

3A- Kadının kendisine, malına, nafakasına zarar verilmemesini şart koşmasıdır. Bu şart câizdir ve şu âyetin hükmüne girmektedir. “*Onlarla iyi geçinin.*”²⁸⁰

3B- Kadının, erkeğin kendisini şehrinde, evinden çıkarmaması veya üstüne evlenmemesi gibi erkeğin yapmaması gereken durumlarla ilgili şart koşmasıdır. Bunda kısıtlama olduğu için mekruhtur. Kadın şartından cayarsa nikâh câizdir.

İmâm Mâlik’in bu durumla ilgili görüşü ise “Şart bâtıldır. Erkeğin evlenme, (evinden veya şehrinde) çıkarma hakkı vardır.”²⁸¹ şeklindedir.

İbn Şihab ise bu konuyla ilgili şöyle demiştir: “Bu durumda şarta uymak gerekir.”²⁸² Görüşünü ise şu hadis ile delillendirir. “*Yerine getirilmeye en ziyade layık olan şart, fercleri helal kılmak üzere kabul ettiğiniz şartlardır.*”²⁸³

3C- Kadının boşanma veya azad/özgürlük şartıdır. Kadın nikâh akdi esnasında erkeğin kendi üzerine evlenmemesini veya cariye almamasını böyle bir durumda boşanacağını veya boşama fiilinin kendisine ait olduğunu şart koşmasıdır. Bu yerine getirilmesi lazım olan bir şarttır. Bunu erkek ister kabul eder isterse kabul etmez.

İmâm Mâlik ise şöyle demiştir. “Başlangıçta bu şart helal değildir. Fakat cinsel birleşme meydana gelmişse nikâh câizdir ve bu şartı yerine getirmek gereklidir.”²⁸⁴

İbn Kâsım da başlangıçta böyle bir şartı mekruh olarak görürken, eğer cinsel birleşme olduysa akdin câiz olacağı görüşündedir.²⁸⁵

1.2.3. Şâfiî Mezhebi

Şâfiî mezhebi müçteditleri sahih ve bâtil şartlar konusunu çeşitli yönleriyle incelemişler ve konu ile ilgili farklı tasnifler yapılmıştır. Biz burada İmâm Nevevî'nin (676/1277) tasnifini ele almak istiyoruz. Çünkü müellif konuyu daha

---

²⁸⁰ Nisâ (4), 19.

²⁸¹ el-Lahmî, a.g.e, c.IV, s.1868.

²⁸² el-Lahmî, a.g.e, c.IV, s.1868.

²⁸³ Buhârî, *Nikâh* 52, *Şurut* 6; Müslim, *Nikâh* 63; Ebu Dâvûd, *Nikâh* 63; Tirmizi, *Nikâh* 31; Nesai, *Nikâh* 42.

²⁸⁴ el-Lahmî, a.g.e, c.IV, s.1869.

²⁸⁵ el-Lahmî, a.g.e, c.IV, s.1869.

sistemli ve kapsamlı bir şekilde ele almıştır. İmâm Nevevî sahih ve bâtil şartları içine alacak şekilde beşli bir taksim yapmıştır.

1-)Akdin muktezası olan şart.

2-)Tarafların maslahatına olan şart.

3-)Yerine getirilmediği takdirde taraflar arasında çekişmeye, anlaşmazlığa neden olmayacak şart.

4-)Azat etme şartıyla köle veya cariye satmak.²⁸⁶

5-)Akdin muktezasını ortadan kaldıran şart.²⁸⁷

Bu guruplandırmaya bakacak olursak ilk dört şart sahih, son şart ise bâtil şart grubuna girmektedir.

1.2.3.1 Şâfiî Mezhebinde Sahih Şart

Şâfiîlere göre sahih şart da şu niteliklerin bulunması gerekir.

1-)Akdin muktezası olan şartlar: Hıyar'ul-Meclis²⁸⁸, satılan malın teslimi gibi akdin kendiliğinden içinde olan durumlardır. Bu şart da akdin muktezasını güçlendirme ve açıklama vardır.²⁸⁹ Yine kadının nafakasının kocası tarafından karşılanmasını istemesi gibi.

2-)Tarafların maslahatına olan şart: Akdin muktezasından olmayıp, akitten ayrı olan fakat taraflardan birinin menfaati bulunan şart. Örneğin; üçgün muhayyerlik hakkı, rehin ve şâhit gibi.²⁹⁰ Yine kadının nikâh akdi esnasında kocasından mehrinin ödenmesi için kefil istemesi.

3-)Yerine getirilmediği takdirde taraflar arasında çekişmeye, anlaşmazlığa neden olmayacak şart. Mesela sadece keten elbise giymeyi şart koşturmak gibi. Bu durumda akit geçerlidir fakat şart yok hükmündedir.²⁹¹ Mesela nikâh akdi esnasında

---

²⁸⁶ Nevevî, a.g.e, c.IX, s.447.

²⁸⁷ Nevevî, a.g.e, c.IX, s.447.

²⁸⁸ Hıyar'ul-Meclisten maksat, rükün ve şartları tahakkuk eden alışverişten, alıcı veya satıcının aynı mecliste oturdukça, dönme haklarının bulunmasıdır.

Apaydın, H. Yunus, “ Muhayyerlik” maddesi, DİA, c. XXXI, s.27, İstanbul, 2006.

²⁸⁹ Nevevî, a.g.e, c.IX, s.447.

²⁹⁰ Nevevî, a.g.e, c.IX, s.447.

²⁹¹ Nevevî, a.g.e, c.IX, s.447.

tarafından birinin sadece pamuklu giysi giymeyi veya sadece çorba içmeyi şart koşması gibi.

4-)Azat etme şartıyla köle veya cariye satmak: Bu şart hakkında mezhep içinde farklı görüşler vardır. Meşhur olan İmâm Şâfiî ve birçok Şâfiî mezhebi fukahasının görüşüne göre satış sahih olup, şartı yerine getirmek gereklidir. Bu konuyla ilgili ikinci görüş; satış sahih, şart bâtıldır. Üçüncü görüş ise; şart ve satış bâtıldır.²⁹²

5-)Ayrıca hakkında nas bulunan şartlar da sahih şarttır. Mesela kadının akit esnasında mehir şart koşması gibi.

1.2.3.2 Şâfiîlere Göre Bâtil Şart

İmâm Nevevî'nin sınıflandırdığı guruptaki beşinci madde bâtil şartla ilgiliydi. İlk önce bu maddeyi inceleyelim.

1-)Akdin muktezasını ortadan kaldıran şart: Şâfiî mezhebine göre temelde akdin muktezasını ortadan kaldıran veya akdin muktezasıyla çelişen şartlarla oluşan akit/satış bâtıldır.²⁹³ Bu görüşlerini Hz. Peygamber'in şartlı satışı yasakladığı²⁹⁴ hadise dayandırırır.²⁹⁵ Konu ile ilgili örnek vermek gerekirse; satıcının evi bir müddet daha oturmak şartıyla satması gibi ki burada satıcı alıcıya malı satmasında rağmen malı alıcıya teslim etmeyerek akdin muktezasına ters düşen bir şart öne sürmüştür.

2-)Yine bir akit içerisinde başka bir akit olmasını içeren şart da fâsit kabul edilmiştir. Mesela sana evimi arabamı alman karşılığında satarım.²⁹⁶

3-)Haram bir fiili şart koşmak fâsittir. Akit esnasında içki içmeyi şart koşmak gibi.

1.2.3.3. Şâfiî Mezhebine Göre Nikâh Akdi Esnasında Şart İleri Sürmek

²⁹² Nevevî, a.g.e, c.IX, s.448.

²⁹³ Şîrâzî, a.g.e, c.II, s.23; Nevevî, a.g.e, c.IX, s.448.

²⁹⁴ (Hz. Peygamber) Şartlı satıştan nehyetti. Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat*, Dâru'l-Harameyn, Kâhire, c.IV, s.335.

²⁹⁵ Şîrâzî, a.g.e, c.II, s.23.

²⁹⁶ Nevevî, a.g.e, c.IX, s.459.

Şâfiî mezhebinin konu ile ilgili görüşlerini Mâverdî (ö. 450/1058)'nin *el-Hâvi'l-Kebîr* isimli eserindeki taksime göre inceleyeceğiz.²⁹⁷ Çünkü müellif konuyu daha sistemli ve kapsamlı ele almıştır.

Mâverdî nikâh akdinde şartın câiz ve yasaklanmış olmak üzere iki kısım olduğunu söyler.

1-)Câiz şart: Nikâh akdinde mutlak olarak şeriatin hükümlerine uygun şekilde şart koşulması câizdir, nikâh ise sahihtir. Örneğin kadının, erkeğin nafakayı ödemesini şart koşması veya erkeğin kadının üzerine evlenmeyi şart koşması gibi. Şâfiîler bu görüşleri ile ilgili “*Yerine getirilmeye en ziyade layık olan şart, fercleri helal kılmak üzere kabul ettiğiniz şartlardır.*”²⁹⁸ hadisini delil olarak getirirler

2-)Yasaklanmış şartlar: Şâfiîler bu tür şartların reddedilmiş olmasını “*Kitâbullah`ta olmayan bir şart koşana bu helal olmaz. Böyle biri yüz şart da koşacak olsa, Allah`ın şartı daha doğru, daha sağlamdır.*”²⁹⁹ ve

“*Müslümanlar haramı helal, helali de haram etmedikçe, kabul etmiş buldukları şartlara uyarlar.*”³⁰⁰ hadislerine dayandırırır.³⁰¹

Yasaklanmış şartlar dört kısımır:

2A-)Nikâhı bâtil kılan şartlar. Kadın veya erkek tarafından şart koşulduğuna bakılmaksızın nikâh akdinin maksadını ortadan kaldıran bütün şartlar yasaklanmıştır.³⁰² Mesela kadından, aybaşında boşanmak şartıyla evlenme şartı veya kadının istediği zaman ayrılma şartının kendisinde olmasını şart koşması gibi.

2B-)Nikâh akdine zarar vermeyip mehri bâtil eden şartlar. Akdin hükmüne yani akit ile ortaya çıkan haklara karşı olan bütün şartlar bu gruba girer. Bu bölüm iki kısma ayrılır:

-Erkek tarafından koşulan şart.

²⁹⁷ Mâverdî, a.g.e, c.IX, s.505-508.

²⁹⁸ Buhârî, *Nikâh* 52, *Şurut* 6; Müslim, *Nikâh* 63; Ebu Dâvûd, *Nikâh* 63; Tirmizi, *Nikâh* 31; Nesai, *Nikâh* 42.

²⁹⁹ Buhârî, *Mesacid* 70, *Zekat* 61, *Büyu* 67, 73, *Itk* 10, *Mekatib* 2, 3, 4, 5, *Hibe* 7, *Şurut* 3, 10, 13, 17, *Talak* 16, *Kefaratü'l-iman* 8, *Feraiz* 19, 20, 22, 23; Müslim, *Itk* 5; Muvatta, *Itk* 17; Ebu Dâvûd, *Itk* 2; Nesai, 85, 86; Tirmizi, *Büyu* 33, *Vesaya* 7; İbn Mâce, *Itk* 3.

³⁰⁰ Ebu Dâvûd, *Akdiye* 12; Tirmizi, *Ahkam* 17.

³⁰¹ Mâverdî, a.g.e, c.IX, s.505.

³⁰² Mâverdî, a.g.e, c.IX, s.506.

-Kadın tarafından koşulan şart.

2B1-)Erkek tarafından koşulan şart. Kadının nafakasını karşılamamak gibi kadının babasıyla, kardeşiyle konuşmamasını şart koşturmak gibi. Bu tür şartların hepsi bâtıldır. Akitte belirlenmiş olan mehir mehr-i misilden daha az veya daha çok olsa da kadın için mehr-i misil gerekir.

2B2-)Kadın tarafından koşulan şart. Kadının erkeğe kendi üzerine evlenmemeyi şart koşturması gibi. Bu tür şartlar fâsittir. Akit esnasında nehir belirlenmişse iki durum ortaya çıkar.

Birincisi belirlenen mehir, mehr-i misilden az ise belirlenen mehir iptal olur ve mehr-i misil gerekir.

İkincisi ise belirlenen mehir mehr-i misilden daha fazla ise bu konuyla ilgili iki görüş vardır. Birincisi mehr-i misil gerekir ki sahih olan görüş budur. İkincisi ise belirlenen mehir gerekir.

Nikâh akdine zarar vermeyip mehri bâtil eden şartlarda konunun mehire etki etmesinin sebebi nikâh akdinin kastı olan cinsel ilişki amacının burada var olmasıdır. Bu sebeple koşulan şart nikâh akdine zarar vermeyip mehri etkiler.³⁰³

2C-)Şart koşturmanın farklı olmasına göre hükmün farklılaştığı şartlar. Mesela iki taraftan yalnız birine akdin maksadını (cinsel ilişki) yasaklayan şart.

Kadın yönünden, mesela kadın nikâh akdi esnasında erkeğe cinsel ilişkide bulunmama maksadı ile evlenmeyi şart koşturursa böyle bir şartla yapılan nikâh akdi bâtıldır. Çünkü böyle bir akitte kadın erkekle cinsel ilişki olmamak üzere nikâh akdi yapmış olur ve bu sebeple erkeğin nikâh akdinin maksadından olan hakkını engeller.

Erkek yönünden, erkek kadın ile cinsel ilişkiye girmeme üzerine evlense Şâfi mezhebine göre bu akit sahihtir. Çünkü erkeğin şart olmaksızın kadın ile cinsel ilişkiden kaçınma durumu vardır. Bu yüzden şart akdin gereksinimine engel olmamıştır.³⁰⁴

2D-)Mehir ve nafaka gibi akdin maksadı ödeme olan şeyleri ortadan kaldıran şart. Bu kadın için bir haktır mehir veya nafaka olmamak şartıyla nikâh akdi yapıldığında akit câiz olup mehri misil ve misli nafaka gerekir.

³⁰³ Mâverdî, a.g.e, c.IX, s.506-507.

³⁰⁴ Mâverdî, a.g.e, c.IX, s.507-508.

Erkek nikâh akdinde böyle bir şart öne sürerse mehrin veya nafakanın nikâhın sıhhat şartı olup olmamasına göre iki görüş ortaya çıkar.³⁰⁵

Mehri veya nafakayı nikâhın sıhhat şartı kabul edenler için nikâh akdi bâtil olur. Çünkü bu durum kadın için akdin maksadındandır.

Mehrin veya nafakanın nikâhın sıhhat şartı kabul etmeyenler için nikâh akdi câiz olup mehri misil veya misli nafaka gerekir.³⁰⁶

1.2.4. Hanbelî Mezhebi

İncelediğimiz mezhepler içerisinde şart hürriyeti konusunda en geniş yetkiyi veren mezhep Hanbelî mezhebidir. Hanbelî Mezhebine göre şeriate aykırı olmayan her şart sahihtir.³⁰⁷ Biz bu bölümde Hanbelî mezhebinin şartlara bakış açısını iki farklı yaklaşım tarzıyla inceleyeceğiz. Birincisi sahih şart ve bâtil şart şeklinde ikili guruplandırma, ikincisi ise 1-)Akdin muktezası olan şartlar. 2-)Kendisinde bir maslahat bulunan şart. 3-)Akdin muktezasına aykırı olan şartlar. 4-)Akdin muktezasına aykırı olmayan veya içinde bir maslahat bulunmayan şart, şeklinde yapılmış olan dörtlü guruplandırmadır.

Birinci Guruplama

Bu guruplandırma Hasen el-Kelvezânî el-Bağdâdî (ö. 510/1116)'nin *el-Hidâye* isimli eserinde yaptığı guruplandırmadır.³⁰⁸

Sahih Şart

Müellifimiz Hasen el-Kelvezânî el-Bağdâdî'ye göre aşağıdaki durumlarda öne sürülen şart sahih kabul edilir.

1-)Akdin muktezası olan şartlar: Akdin yapılması ile kendiliğinden ortaya çıkan durumları şart koşturmak. Satın aldığımız üründe tasarrufta bulunmayı şart koşturmak veya nikâh akdi esnasında kadının nafakasını talep etmesi gibi.

³⁰⁵ Mâverdî, a.g.e, c.IX, s.508.

³⁰⁶ Mâverdî, a.g.e, c.IX, s.508.

³⁰⁷ Takıyyüddîn ibn Teymiyye el-Harrânî, *el-Müstedrek alâ Mecmu'u'l-Fetavâ*, c.IV, s.11.

³⁰⁸ Ebü'l-Hattâb Mahfûz b. Ahmed b. el-Hasen el-Bağdâdî Kelvezânî (ö. 510/1116), *el-Hidâye*, Müessese Garas li'n-Neşri ve't-Tevzi' 2004.

2-)Alıcı için maslahat olan şart: Alıcıya yarar sağlayan şartlar. Ödemeyi erteleme ya da rehin isteme veya nikâh akdi esnasında kadının mehir için kefil istemesi gibi.

3-)Akdin muktezası veya maslahatı olmayıp bu ikisine aykırı olmayan şart:³⁰⁹ Bu tür şartlar akit ile kendiliğinden ortaya çıkmamıştır veya alıcı için bir maslahat yoktur aynı zaman da akdin muktezasına veya alıcıya fayda da sağlamaz. Fakat bu şart da anlaşıldığı zaman yerine getirmek gereklidir. Mesela satıcının sattığı köleyi bir sene daha kullanmayı istemesi veya nikâh akdinde erkeğin, kadından bir ay sonra yanına taşınmasını istemesi gibi.

Bâtıl şart

Müellifimiz ileri sürülen şartın bâtıl olması ile ilgili olarak şunları söyler:

Herhangi bir maslahat olmayan ve akdin muktezasını ortadan kaldıran şartlar fâsittir. Mesela satıcının alıcıya sattığı evi satmamasını şart koşması. Burada alıcının evi satın aldığı andan itibaren akdin muktezasından olana dilediği tasarrufu yapma hakkı bu şart ile ortadan kalkmaktadır. Yine erkeğin nafaka ödememeyi şart koşması gibi veya kadının kefil istememesini şart koşmak gibi. Çünkü nafakayı karşılamak nikâh akdinin muktezasından olup bu şekilde şart bâtıldır. Yine kefil istemek kadının maslahatına olup kadının bunu şart koşmamasını istemek bâtıldır.

İkinci Guruplama

Muvaffakuddîn ibn Kudâme el-Makdisî' nin (ö. 620/1223) *el-Kâfi fi fıkhi'l-İmâmi'l-mübeccel Ahmed b. Hanbel* adlı eserinde yaptığı guruplandırmadır.³¹⁰ Müellifimiz eserinde yapmış olduğu dörtlü taksimde sahih ve bâtıl şartları birlikte açıklamıştır. Şimdi bu maddeleri inceleyelim.

1-)Akdin muktezası olan şartlar: Bu tür şartlar sahihtir. Satın alınan şeyin teslimi gibi.

³⁰⁹ Kelvezânî el-Bağdâdî, a.g.e, s.239.

³¹⁰ Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme Cemmâilî İbn Kudâme el-Makdisî (ö. 620/1223), *el-Kâfi Fi Fıkhi'l-İmâmi Ahmed*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1994.

2-)Kendisinde bir maslahat bulunan şart: Muhayyerlik, rehin vb. gibi içinde bir maslahat bulunan şartlar da sahihtir.

3-)Akdin muktezasına aykırı olan şartlar: Müellif bu maddeyi iki kısma ayırıp incelemiştir:

Birincisi satın alınan şeyin üzerindeki tasarruf hakkını engelleme veya mülkiyeti engelleme gibi akdin muktezasını ortadan kaldıran şartlar. Bu tür şartın hükmüyle ilgili iki farklı görüş ortaya atılmıştır. İlk görüş Berîre hadisine (Berîre hadisi aşağıda aktarılmıştır) istinaden şartın fâsit olmadığı görüşüdür. İkinci olarak da şartın fâsit olduğu ve bu mukabelenin reddedilmesi gerektiği ile ilgili olan görüşdür.

Berîre hadisi ise şöyledir: “Berîre, mukatebe borcunu ödeme hususunda kendisine yardımcı olması için Hz. Aişe'ye uğramıştı. O ana kadar borcundan herhangi bir şey ödememiş bulunuyordu. Hz. Aişe, Berîre'ye “Ailene dön, senin mukatebe borcunu ödememi istiyorlarsa bir şartla yaparım: Senin üzerindeki vela hakkı bana geçmeli” dedi. Berîre dönüp, ailesine durumu anlattı. Onlar kabul etmediler ve: “Sana bir iyilik yapmak isterse yapsın, karışmayız, ancak vela'n bize aittir” dediler. Hz. Aişe (ra) bunun üzerine, durumu Hz. Peygamber (sav)'e arzetti. Rasûlullah (sav) ona: “Sen satın al, sonra da azad et. Vela hakkı, azad edene aittir.” buyurdu. Bunu söyledikten sonra Rasûlullah (sav) ayağa kalkarak şu hitabede bulundu: “*İnsanlara ne oluyor ki, alışverişlerinde Kitabullah'ta bulunmayan şartları koşuyorlar? Kitabullah'ta olmayan bir şart koşana bu helal olmaz. Böyle biri yüz şart da koşacak olsa, Allah'ın şartı daha doğru, daha sağlamdır.*”³¹¹

İkincisi ise köleyi azad etmek şartıyla satmaktır. Yine bu şart hakkında da iki görüş vardır. Bunlardan ilki bu şartın fâsit olduğudur. Çünkü böyle bir şartla akdin muktezası ortadan kalkmış olur. İkinci görüş ise böyle bir şartın sahih olduğudur. Bunun sebebi ise Hz. Âişe'nin Berîre'yi satın alıp azat etmesidir.

4-)Akdin muktezasına aykırı olmayan ve akdin maslahatından olmayan şart: Müellifimiz bu maddeyi iki kısma ayırmıştır.

Birincisi: Akit içinde başka bir akdi şart koşturmak. Yani bir akit içerisinde iki şartın koşulmasıdır. Bu konu ile ilgili delil ise Peygamber Efendimizin “Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurdular: “*Hem veresiye hem satış helal olmaz. Bir*

³¹¹ Buhârî, Mesacid 70, Zekat 61, Büyü 67, 73, Itk 10, Mekatib 2, 3, 4, 5, Hibe 7, Şurut 3, 10, 13, 17, Talak 16, Kefaratü'l-iman 8, Feraiz 19, 20, 22, 23; Müslim, Itk 5; Muvatta, Itk 17; Ebu Dâvûd, Itk 2; Nesai, 85, 86; Tirmizi, Büyü 33, Vesaya 7; İbn Mâce, Itk 3.

satışta iki şart da helal değildir.” hadisidir. (Tirmizi, hadisin sahih olduğunu söylemiştir.)³¹² böyle bir durumda şart da, akit de fâsittir.

İkincisi ise müşterinin akitte/satışta satıcıya bir menfaati şart koşmasıdır. Kişinin satın aldığı odunu satıcının parçalaması veya taşınması gibi. Bu şekilde şart sahihtir.

Açıklamalarda da gördüğümüz gibi Hanbelî Mezhebi şart hürriyeti konusunda diğer mezheplere göre daha geniş bir yaklaşım tarzı benimsemiştir ve fâsit olan şartlarla ilgili olarak sınırı dar tutmuştur.

1.2.4.1. Hanbelî Mezhebine Göre Nikâh Akdi Esnasında Şart İleri Sürmek

Ahmed bin Hanbel sahih bir amaç için nikâh akdinde genel şartlara izin verir. Ahmed b. Hanbel kadının kocası ile yolculuğa çıkmama, evinden ayrılmama, şehirden ayrılmama, kadının kocasının kendi üzerine evlenmeme veya kendi üzerine cariye almama vb. şartlarını câiz olarak görür.³¹³

Konumuzla ilgili olarak Hanbelî Mezhebi hukukçuları, nikâh akdi esnasında şart koşmayı sahih ve fâsit olmak üzere iki kısma ayırırlar.³¹⁴

1-)Sahih şart: Sahih olan şart kendi içerisinde iki kısma ayrılır.³¹⁵

Birincisi; akdin muktezası olan şart. Kadının kocasına teslimi veya kadının nafaka isteme şartı gibi.³¹⁶

İkincisi; kadının menfaatine olan şart. Kadının mehri nakit istemesi, erkeğin kadının üzerine evlenmemesini istemek, erkeğin kadını evinden veya şehirden çıkarmaması gibi.³¹⁷ Bu tür şartlar sahihtir ve bu tür şartların yerine getirilmesi

³¹² Ebu Dâvûd, *Büyu* 70; Tirmizi, *Büyu* 19; Nesai, *Büyu* 60, 71, 72; İbn Mâce, *Ticaret* 20.

³¹³ İbn Teymiyye, *Mecm'u'l-Fetavâ*, Mecma'ü'l-Melik Fahd li-Tıbaati'l-Mushafi's-Şerif, Medine, 1995, c.XXIX, s.135; İbn Teymiyye, *el-Kavâidü'l-nuraniyye el-fikhiyye*, Dar İbni'l Cevzi, s.263.

³¹⁴ el-Kelvezânî el-Bağdâdî, a.g.e, s.392; İbn Kudame el-Makdisî, a.g.e, c.III, s.39; Ebu Muhammed Muvaffakuddin Abdullah b. Ahmed İbn Kudâme el-Makdisi, *el-Mukni' fi Fikhi'l-İmâm Ahmed b. Hanbel, Mektebetü's-Savadi li't-Tavzi*, Cidde, 2000, c.I, s.310; Zeynüddin el-Münci b. Osman b. Es-Es'ad Ebnu'l-Münci Et-Tennuhi el-Hanbeli, *el-Mümti' fi Şerhi'l-Mükni'*, Mektebetü'l-Esedi; Mekke-i Mükerrreme, 2003, c.III, s.607.

³¹⁵ İbn Kudame el-Makdisî, a.g.e, c.III, s.39.

³¹⁶ İbn Kudame el-Makdisî, a.g.e, c.III, s.39.

³¹⁷ İbn Kudame el-Makdisî, a.g.e, c.III, s.39.

gerekir. Bu hüküm ile ilgili delilleri ise şu hadistir: “*Şartların yerine getirilmeye en layık olanı kadınları kendinize helal kıldığınız şartlardır.*”³¹⁸

2-)Fâsıt şart: Fâsıt şart kendi içerisinde üç gruba ayrılır.³¹⁹

Birincisi; Nikâh sahih olup şartın kendisi bătıldır.³²⁰ Mesela kadın ile mehirsiz olarak evlenmeyi şart koşmak, kadının nafakasını karşılamamayı şart koşmak, kadınla sadece gündüzleri görüşmeyi veya sadece geceleri görüşmeyi şart koşmak gibi. Bu tür şartlar bătıldır. Çünkü bütün bunlar akdın kendisinden ortaya çıkan hakları ortadan kaldırmaktadır.

İkincisi ise aslı nedeniyle nikâh akdini fesh eden şart.³²¹ Bu madde kendi içerisinde üç kısma ayrılır.

a-) Belirli bir tarih için evlenmek. Bu mut'a³²² nikâhıdır.³²³ Mesela kadın ile bir aylığına evlenmeyi şart koşmak gibi. Bu tür nikâhın bătıl olduğu nas ile sabittir. Delilleri ise şu hadislerdir: “*Rasûlullah Hayber gazvesi günü kadınlarla mut'a'yı yasakladı.*”³²⁴ Diğeri ise Rasûlullah (sav) Evtas Gazvesi yılında mut'aya ruhsat verdi, sonra da onu yasakladı.³²⁵

b-) İki erkeğın velîsi buldukları iki kadını, karşılıklı olarak birbirlerine nikâhlamasıdır. Bu şığâr nikâhı³²⁶ dır.³²⁷ Bu nikâh türünün şu hadis ile fâsıt olduğu hakkında ihtilaf yoktur. “*Allah Rasûlü şığâr nikâhından nehyetti.*”

c-) Üç talak ile boşadığı karısına tekrar dönmek için nikâh akdi öncesi anlaşıp akitten sonra ayrılmayı şart koşmak. Bu tür nikâh haram ve bătıl olur. Allah Rasulü “*Allah hülle yapana da hülle yaptırana da lanet etti.*”³²⁸ buyurmuştur.

³¹⁸ Buhârî, *Nikâh* 52, *Şurut* 6; Müslim, *Nikâh* 63; Ebu Dâvûd, *Nikâh* 63; Tirmizi, *Nikâh* 32; Nesai, *Nikâh* 42.

³¹⁹ el-Kelvezânî el-Bağdâdî a.g.e, s.392; İbn Kudame el-Makdisî, a.g.e, c.III, s.40; Tenuhi el-Hanbeli, a.g.e, c.III, s.609.

³²⁰ el-Kelvezânî el-Bağdâdî, a.g.e, s.392; İbn Kudame el-Makdisî, a.g.e, c.III, s.40.

³²¹ İbn Kudame el-Makdisî, a.g.e, c.III, s.40; Tenuhi el-Hanbeli, a.g.e, c.III, s.609.

³²² Mut'a nikâhı: Kadın ve erkeğın belirli bir süre için anlaşarak başlattıkları bir nikâh çeşididir. Tenuhi el-Hanbeli, a.g.e, c.III, s.612.

³²³ İbn Kudame el-Makdisî, a.g.e, c.III, s.40; Tenuhi el-Hanbeli, a.g.e, c.III, s.612.

³²⁴ Buhârî, *Megâzi* 38, *Nikâh* 31, *Zebâih* 28, *Hiyel* 3; Müslim, *Nikâh* 29; Muvatta, *Nikâh* 41; Tirmizi, *Nikâh* 28; Nesai, *Nikâh* 71.

³²⁵ Buhârî, *Nikâh* 31 (ta'lik olarak); Müslim, *Nikâh* 18.

³²⁶ Şığâr nikâhı: İki erkeğın velîsi buldukları iki kadını, karşılıklı olarak birbirlerine mehir olmaksızın nikâhlamasıdır. Tenuhi el-Hanbeli, a.g.e, c.III, s.609.

³²⁷ İbn Kudame el-Makdisî, a.g.e, c.III, s.41.

Üçüncüsü; Nikâhın ve şartın fâsit olması. Kadının annesinin razı olması şartına bağlamak veya belirlenen vakitte kadının mehrini getiren kişiyle ikisini nikâhlamak gibi. Bu konuyla ilgili iki rivayet vardır. Birincisi akit sahih, şart bâtıldır. İkincisi ise şart sahihtir.³²⁹

Gördüğümüz gibi Hanbelî mezhebi fukahası nikâh akdinde şart sertbestliği konusunda büyük kolaylık sağlamıştır.

1.2.5. Zâhirî Mezhebi

Zâhirî mezhebine göre naslarda belirtilenlerin dışında akit esnasında bir şey şart koşma hususunda temel kural, yasak olmasıdır. Zâhirî mezhebi fukahası görüşlerini şu hadislerle dayandırır:

*“İnsanlara ne oluyor ki, alış-verişlerinde Kitâbullah`ta bulunmayan şartları koşuyorlar? Kitâbullah`ta olmayan bir şart koşana, bu helal olmaz. Böyle biri yüz şart da koşacak olsa, Allah`ın şartı daha doğru daha sağlamdır.”*³³⁰

Hiz. Peygamber (sav) buyurdu ki: *“Kim şu dine uymayan bir şey uyduracak olursa, bu, merduddur kabul edilemez.”* (bir rivayette de şöyle denmektedir: *“bizim sünnetimize uymayan bir amel işleyenin yaptığı amel de merduddur.”*)³³¹

Zâhirîler bu hadisin delil olmasını ise şöyle temellendirirler. Nasların beyan ve açıklanmasına ihtiyaç vardır.³³² Hiz. Allah Peygamberine *“İnsanlara, kendilerine indirileni açıklaman için ve düşünüp anlasınlar diye sana da bu Kur'an'ı indirdik.”*³³³ âyetiyle Kur'an'ı insanlara açıklama görevini vermiştir.³³⁴

---

³²⁸ İbn Kudame el-Makdisî, a.g.e, c.III, s.41; Tenuhi el-Hanbeli, a.g.e, c.III, s.611.

³²⁹ el-Kelvezânî el-Bağdâdî, a.g.e, s.392;

³³⁰ Buhârî, *Mesâcid* 70, *Zekat* 61, *Büyu* 67, 73, *Itk* 10, *Mekatib* 2, 3, 4, 5, *Hibe* 7, *Şurut* 3, 10, 13, 17, *Talak* 16, *Kefaratü'l-iman* 8, *Feraiz* 19, 20, 22, 23; Müslim, *Itk* 5; Muvatta, *Itk* 17; Ebu Dâvûd, *Itk* 2; Nesai, 85, 86; Tirmizi, *Büyu* 33, *Vesaya* 7; İbn Mâce, *Itk* 3; İbn Hazm, *el-İhkâm*, c.V, s.31; İbn Hazm, *el-Muhalla*, c.VII, s.320.

³³¹ Buhârî, *İtisam* 5, *Büyu* 60, *Sulh* 5; Müslim, *Akdiye* 18; Ebu Dâvûd, *Sünnet* 6; İbn Hazm, *el-İhkâm*, c.V, s.32.

³³² İbn Hazm, *el-İhkâm*, c.V, s.32.

³³³ Nahl (16), 44.

³³⁴ İbn Hazm, a.g.e, c.V, s.31.

Ayrıca Peygamber Efendimizin konuşmasının bir vahiy olduğunu belirten şu âyeti de “*O, arzusuna göre konuşmaz. Onun konuşması ancak, bildirilen bir vahiy ile dir.*”³³⁵ delil getirirler.

Ve yine Peygamber Efendimize itaat etmenin Allah'a itaat etme olduğunu ifade eden şu âyetle “*Peygamber'e itaat eden, Allah'a itaat etmiş olur.*”³³⁶ Peygambere itaat edilmesi gerektiği ve onun sözlerinin bir vahiy olduğu gerekçesini görüşlerine temel alırlar.³³⁷

Zâhirîler “*Ey iman edenler akitlerinizi yerine getirin*”³³⁸ âyetini ise şöyle yorumlarlar. Bu âyet genel olarak bütün akitleri kapsamaz, günah bir fiil üzerine anlaşıldığı zaman bu akdi yerine getirmek haramdır, bunda şüphe yoktur. Allah'ın kitabında olmayan her şart bâtıldır, bâtıl olan da haramdır. Haram olan herhangi bir şeye vefa gösterilmez.³³⁹

İbn Hazm “*Müslümanlar şartlarına bağlıdır.*”³⁴⁰ hadisini ise şöyle değerlendirir. Bu hadisin çeşitli senetlerini yazdıktan sonra bu senetlerle ilgili değerlendirmeler yapar ve senetlerdeki ravilerden bazılarını yalancılıkla itham eder, bazı hadisler mürsel hadis olarak görür. Ve şöyle der: Eğer biz bu hadisi kabul etsek dahi bizim açıklamamıza bir delildir. Müslümanlar Allah'ın yasakladığı değil, mübah kıldığı durumlarda şartlarına bağlıdır.³⁴¹

İbn Hazm, Hanefî, Mâlikî ve Şâfiî mezheplerini şart serbestliği konusunda ciddi şekilde eleştirir.³⁴²

1.2.5.1. Zâhirî Mezhebine Göre Sahih Şart

---

³³⁵ Necm (53), 3-4; İbn Hazm, *el-Muhalla*, c.VII, s.320.

³³⁶ Nisâ (4), 80.

³³⁷ İbn Hazm, a.g.e, c.VII, s.320.

³³⁸ Mâide (5), 1.

³³⁹ İbn Hazm, a.g.e, c.VII, s.322.

³⁴⁰ Buhârî, *İcâre*, 14;

³⁴¹ İbn Hazm, a.g.e, c.VII, s.323.

³⁴² İbn Hazm, a.g.e, c.VII, s.323.

Zâhirîlere göre akit de ileri sürülen bir şartın geçerli olabilmesi için o şart hakkında bir nas veya icma bulunması gerekir. Bununla ilgili yedi tane şart sayarlar ve bununla sınırlandırırılar.

Bu şartlar şunlardır:

1- Vadeli satışlarda rehin isteme şartı. Bu şartın delili şu âyettir: “*Yazacak kimse bulamazsanız (borca karşılık) alınmış bir rehin de yeterlidir.*”³⁴³

2- Vade isteme şartı. Bu şartın delili şu âyettir: “*Belli bir süre için birbirinize borçlandığınız zaman bunu yazın.*”³⁴⁴

3- Ödeme kolaylığı şartı. Bu şartın delili şu âyettir: “*Eğer borçlu darlık içindeyse, ona eli genişleyinceye kadar mühlet verin.*”³⁴⁵ Ayrıca bu şartla ilgili Peygamber Efendimiz’in “*Ödemesi kolay olmak şartıyla elbise aldığına*”³⁴⁶ şeklinde bir hadisi rivayet eder.³⁴⁷

4- Satılan şeyin vasfı ile ilgili şart. Bu şartın delili şu âyettir: “*Mallarınızı aranızda bâtil yollarla yemeyin. Ancak karşılıklı rıza ile yapılan ticaretle olursa başka.*”³⁴⁸

5- Aldatmama şartı. Bu şartın delili şu hadistir: “*Alış-veriş yaptığın kimseye; Aldatmaca yok! diye söyle.*”³⁴⁹ ayrıca bu şart ile ilgili üç gün muhayyerlik hakkından bahsederler.³⁵⁰

6- Köle ve Cariye vasfıyla ilgili şartlar.³⁵¹

7- Hurma/ürün satışıyla ilgili şartlar

---

³⁴³ Bakara (2), 283.

³⁴⁴ Bakara (2), 282.

³⁴⁵ Bakara (2), 280.

³⁴⁶ Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *el-Müsned*, Dar Hicr, Mısır, 1999 c.III, s.117 (1629); Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1990, c.II, s.28 (2208); Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin b. Alî el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 2003, c.VI, s.41 (11121).

³⁴⁷ İbn Hazm, a.g.e, c.VII, s.321.

³⁴⁸ Nisâ (4), 29.

³⁴⁹ Buhârî, *Büyu* 48, *İstikraz* 19, *Husümat* 3, *Hiyel* 7; Müslim, *Büyu* 48; Ebu Dâvûd, *Büyu* 68; Tirmizi, *Büyu* 28; Nesai, *Büyu* 51; Muvatta, *Büyu* 98.

³⁵⁰ İbn Hazm, *el-Muhalla*, c.VII, s.316.

³⁵¹ İbn Hazm, a.g.e, c.VII, s.319.

Son iki şartla ilgili delil olarak Şu hadis zikredilir; “*Kim döllemesi yapılmış bir hurmalık satarsa (bir başka rivayette satın alırsa) bunun meyvesi satana aittir. Satın alan kendisinin olacak diye Şart koŐmuŐsa o hariĕ (bu durumda meyve müŐterinindir). Kim de bir kölle satarsa, kölle malı satanıdır, burada da satın alan “benim olacak” diye Şart koŐmuŐsa o hariĕ, bu takdirde kölle malı varsa müşterinin olur.*”³⁵²

1.2.5.2.Zâhirî Mezhebine Göre Bâtil Şart

Zâhirî mezhebinde asıl olan Şart koŐmanın yasak olmasıdır. Tarafeyn, hakkında nas olan veya icma bulunan Şartları ileri sürebilirler. Hakkında nas veya icma bulunmayan bütün Şartlar bâtildir yani geçersizdir.³⁵³

1.2.5.3. Zâhirî Mezhebine Göre Nikâh Akdinde Şart İleri Sürmek

Zâhirî mezhebine göre nikâh akdinde aslolan Şart koŐmanın sahih olmamasıdır.³⁵⁴

³⁵² Buhârî, *Büyu* 90, 92, *Őürb* 17, *Őürut* 2; Müslim, *Büyu* 77; Muvatta, *Büyu* 9; Tirmizi, *Büyu* 25; Ebu Dâvûd, *İcare* 44; Nesai, *Büyu* 75.

³⁵³ İbn Hazm, *el-İhkâm*, c.V, 31; İbn Hazm, *el-Muhalla*, c.VII, s.319.

³⁵⁴ İbn Hazm, *el-Muhalla*, c.IX, s.123.

Buraya kadar değindiğimiz konuları örnek durumlar üzerinden değerlendirecek olursak:

Örnek durum: Kadının, erkeğe, mehir vermeyi şart koşması. Bu konu nas ile sabit olduğu için bütün mezheplere göre bu şarta riayet etmek gereklidir.

Örnek durum: Kadının, erkeğe, nikâh akdinin şahitler huzurunda yapılmasını şart olarak ileri sürmesi. Bu konu nas ile sabit olduğu için bütün mezheplerde bu şarta riayet etmek gereklidir.

Örnek durum: Kadının, erkekten mehir için kefil istemesi/şart koşması.

Bu tür şartı kabul etmeyen mezhepler: Zâhirî mezhebi

Bu tür şartı kabul eden mezhepler: Hanefî mezhebi, Mâlikî mezhebi, Şâfiî mezhebi, Hanbelî mezhebi.

Örnek durum: Kadının, erkeğe mehir dışında bana bir ev veya otomobil ya da şu kadar altın hediye edersen/alırsan seninle evlenirim şeklinde şart koşması.

Bu tür şartı kabul etmeyen mezhepler: Mâlikî mezhebi, Şâfiî mezhebi, Zâhirî mezhebi.

Bu tür şartı kabul eden mezhepler: Hanefî mezhebi (bu tür şart o yörede örf haline geldiyse kabul eder, eğer örf değilse kabul etmez), Hanbelî mezhebi.

Örnek durum: Kadının, erkeğe ailemin evini satın alırsan seninle evlenirim şeklinde şart ileri sürmesi.

Bu tür şartı, görüşlerine yer verdiğimiz mezhepler kabul etmez. Çünkü bu tür şartlarda akit içinde başka bir akit söz konusudur.

Örnek durum: Erkeğin kadına, bir yıl içinde erkek çocuk veya kız çocuk doğurma şartını koşması.

Bu tür şartı, görüşlerine yer verdiğimiz mezhepler kabul etmez. Çünkü bu tür şart da garar/belirsizlik vardır.

Örnek durum: Kadının, erkekten başkası ile evlenmemesini şart koşması.

Bu tür şartı kabul etmeyen mezhepler: Hanefî mezhebi, Mâlikî mezhebi, Şâfiî mezhebi, Zâhirî mezhebi.

Bu tür şartı kabul eden mezhepler: Hanbelî mezhebi.

Örnek durum: Kadının, erkeğe, mevcut eşi ile boşanmasını şart koşması.

Bu tür şartı, görüşlerine yer verdiğimiz mezhepler kabul etmez.

Örnek durum: Kadının boşama hakkını istemesi.

Bu tür şartı kabul etmeyen mezhepler: Hanefî mezhebi, Şâfiî mezhebi, Zâhirî mezhebi.

Bu tür şartı kabul eden mezhepler: Mâlikî mezhebi, Hanbelî mezhebi. Mâlikî mezhebine göre; kadın nikâh akdi esnasında erkeğin kendi üzerine evlenmemesini veya cariye almamasını böyle bir durumda boşanacağını veya boşama fiilinin kendisine ait olduğunu şart koşmasıdır. Bu yerine getirilmesi lazım olan bir şarttır.

Örnek durum: Kadının, erkeğe, yaşadığı yerden çıkmamayı şart koşması.

Bu tür şartı kabul etmeyen mezhepler: Hanefî mezhebi, Mâlikî mezhebi, Şâfiî mezhebi, Zâhirî mezhebi.

Bu tür şartı kabul eden mezhepler: Hanbelî mezhebi.

Örnek durum: Kadının, erkeğe veya erkeğin kadına anne ve babasının yanına gitmemesini şart koşması.

Bu tür şartı, görüşlerine yer verdiğimiz mezhepler kabul etmez. Çünkü anne ve babaya iyi davranmayla ilgili açık nas bulunmaktadır. Bu tür şart ise anne ve babaya gösterilmesi gereken saygıya aykırıdır.

Örnek durum: Kadının, erkeğe, içki içersen, kumar oynarsan vb. seninle evlenirim şeklinde haram olan bir davranışı şart koşması.

Bu tür şartı, görüşlerine yer verdiğimiz mezhepler kabul etmez. Çünkü bu tür haram fiil içeren şartların bir hükmü yoktur.

Örnek durum: Kadının, erkeğe, cinsel ilişkiye girmemeyi şart koşması.

Bu tür şartı, görüşlerine yer verdiğimiz mezhepler kabul etmez. Çünkü bu şekildeki şart nikâh akdinin muktezasına aykırıdır.

Örnek durum: Mut'a veya şıgar nikahıda incelediğimiz mezheplere göre câiz değildir. Çünkü bu nikâh türlerini yasaklayan naslar mevcuttur.

Örnek durum: Tarafların evlilik sözleşmesi imzalaması.

Görüşlerini incelediğimiz mezhepler içerisinde bu uygulamayı o yörede örf olması durumunda Hanefî mezhebi;

Kadının kendisine, malına veya nafakasına zarar verilmemesini şart koşmasını kabul eden Mâlikî mezhebi;

Tarafların maslahatına olan durumları kabul eden Şâfiî mezhebi;

Şeriata aykırı olmayan her şart sahihtir görüşünü benimseyen Hanbelî mezhebi kabul eder.

Zâhirî mezhebi ise evlilik sözleşmesini kabul etmez.

Şart bölümü ile ilgili genel bir değerlendirme yapacak olursak; Zâhirî, Hanefî, Mâlikî ve Şâfiî mezheplerinin akit esnasında özel olarak nikâh akdi esnasında şart ileri sürmeyi daralttıkları görülür, bu mezhepler görüşlerini genellikle

“*Hazreti peygamberin şartlı satışı yasakladığı*”³⁵⁵ hadisine ve “*Kitâbullah`ta olmayan bir şart koşana bu helal olmaz. Böyle biri yüz şart da koşacak olsa, Allah`ın şartı daha doğru daha sağlamdır.*”³⁵⁶ hadisine dayandırırılar.

Hanbelî mezhebinde ise aslolan, şeriata aykırı olmayan her şartın sahih olmasıdır. Hanbelî mezhebi görüşlerini genel olarak “*Ey iman edenler! Akitlerinizi yerine getirin.*”³⁵⁷ âyetine ve ayrıca Peygamber efendimizin “*Müslümanlar haramı helal, helali de haram etmedikçe kabul etmiş buldukları şartlara uyarlar.*”³⁵⁸ ve yine “*Şartların yerine getirilmeye en layık olanı kadınları kendinize helal kıldığınız şartlardır.*”³⁵⁹ hadislerine ve Hz. Ömer`in “*Bir erkek bir kadınla onu memleketinden çıkarmamak üzere evlenirse onu memleketinden çıkaramaz.*”³⁶⁰ sözüne dayandırırılar.

Görüşlerine yer verdiğimiz mezheplerin konumuzla ilgili delillerini değerlendirecek olursak;

Şartla ilgili sınırlandırıcı görüşü destekleyenlerin kullandığı “*Kitâbullah`ta olmayan bir şart koşana bu helal olmaz. Böyle biri yüz şart da koşacak olsa, Allah`ın şartı daha doğru daha sağlamdır.*” hadisinde kullanılan Allah`ın kitabı/Kitâbullah tamlaması Kur`an-ı Kerim`de dokuz âyette ve hadislerde çeşitli anlamlarda kullanılan bir tamlamadır. Biz bu tamlamanın kullanıldığı her yerde Allah`ın kitabından Kur`an-ı Kerim`in anlaşılması gerektiğini düşünüyoruz. Mesela bu

---

³⁵⁵ Serahsî, a.g.e, c.XIII, s.14.

³⁵⁶ Buhârî, *Mesacid* 70, *Zekat* 61, *Büyu* 67, 73, *Itk* 10, *Mekatib* 2, 3, 4, 5, *Hibe* 7, *Şurut* 3, 10, 13, 17, *Talak* 16, *Kefaratü'l-iman* 8, *Feraiz* 19, 20, 22, 23; Müslim, *Itk* 5; Muvatta, *Itk* 17; Ebu Dâvûd, *Itk* 2; Nesai, 85, 86; Tirmizi, *Büyu* 33, *Vesaya* 7; İbn Mâce, *Itk* 3.

³⁵⁷ Mâide (5), 1.

³⁵⁸ Ebu Dâvûd, *Akdiye* 12; Tirmizi, *Ahkam* 17.

³⁵⁹ Buhârî, *Nikâh* 52, *Şurut* 6; Müslim, *Nikâh* 63; Ebu Dâvûd, *Nikâh* 63; Tirmizi, *Nikâh* 32; Nesai, *Nikâh* 42.

³⁶⁰ Tirmizi, *Nikâh* 32.

tamlama Rum suresinde “Allah’ın hükmü”³⁶¹ olarak kullanılmıştır. Yine Tevbe suresinde “Levh-i Mahfuz”³⁶² olarak kullanılmıştır. Hadislerden örnek vermek gerekirse “Dinleyin ve itaat edin! Hatta, üstünüze, başı kuru üzüm danesi gibi siyah Habeşli bir köle bile tayin edilmiş olsa, aranızda Kitabullah’ı tatbik ettikçe... (itaatten ayrılmayın).”³⁶³ burada kitâbullahtan kastın Allah’ın emretmiş olduğu hükümler olduğu görülmektedir. Yine konumuzla ilgili zikrettiğimiz hadisdeki “Allah’ın kitabında olmayan”dan kastın Allah’ın dininde olmayan olarak anlaşılması gerektiğini düşünüyoruz. Çünkü Kur’an-ı Kerim’de hüküm içeren âyet sayısı çok azdır ve güncel hayatta karşılaşılan her türlü olayla ilgili hükmün Kur’an-ı Kerim’de bulunmayacağı âşikardır. Bu sebeple Allah’ın kitabından kastın Kur’an-ı Kerim olması uzak bir ihtimaldir.

Peygamber Efendimiz’in “Şartlı alışverişi yasaklayan” hadisini ise Beğavî şöyle yorumlamıştır: “Bu nehiy genel değildir. Akdin sıhhatine engel olmayan şartlara vefa göstermek/uyumak gerekir.”³⁶⁴ Biz de buradaki hükmün genel olmadığını ve iki hadisi beraber değerlendirdiğimizde Allah’ın dininde, hükmünde olmayan veya Allah’ın dinine, hükmüne aykırı şartları ileri sürmenin yasak olduğunu düşünüyoruz. Zaten Peygamber Efendimiz de “Müslümanlar haramı helal, helali de haram etmedikçe, kabul etmiş buldukları şartlara uyarlar.”³⁶⁵ buyurur.

Hanbelî mezhebi ise görüşlerini şu âyet ve hadislerle temellendirirler.

Âyet olarak delilleri; “Ey iman edenler! Akitlerinizi yerine getirin.”³⁶⁶ âyetidir. Bu âyetin tefsirinde merhum Elmalılı Hamdi Yazır şöyle bir açıklama yapar “Vefa ve İfa” ise ahid ve akdin gereğini yerine getirmek, icabını tamamen icra eylemektir.

---

³⁶¹ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Kurtubî (ö. 671/1273), *el-Câmi’ li-Ahkâmi’l-Şur’ân*, Dâru’l-Kütübü’l-Mısriyye, Kâhire, 1964, c. XIV, s.48.

³⁶² Kurtubî, *Ahkâmi’l-Şur’ân*, c.VIII, s.132.

³⁶³ Buhari, *Ahkam 4, Ezan 54,56*.

³⁶⁴ Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes’ûd b. Muhammed el-Ferrâ’ el-Begavî (ö. 516/1122), *Şerhu’s-sünne*, el-Mektebü’l-İslâmî; Dimeşk; Beyrut; 1983; c.VIII, s.147.

³⁶⁵ Ebu Dâvûd, *Akdiye 12*; Tirmizi, *Ahkam 17*.

³⁶⁶ Mâide (5), 1.

“el-ukud”, istiğrak ifade eder ki, gerek Allah Teâlâ'nın kullarına gerekli kıldığı ve anlaşma yaptığı teklifleri ve dine ait hükümleri gerek kulların kendiliklerinden Allah'a karşı bağlandıkları adakları ve yeminleri, gerekse insanların kendi aralarında sahih olarak anlaştıkları emanetler, muâmeleler ve diğerleriyle ilgili her çeşit akitleri içine alır. Hatta harb ehli, zimmet ehli, Haricîler ve diğer insanlar ile yapılan anlaşmalar da dahildir.”³⁶⁷

Bu âyeti destekler nitelikte “Verdiğiniz ahdi/sözünü de yerine getirin. Çünkü verilen ahid/söz, sorumluluğu gerektirir.”³⁶⁸ âyetini de delil olarak getirebiliriz. Zikrettiğimiz âyetler bize açıkça yaptığımız antlaşmaları, verdiğimiz sözleri yerine getirmemiz gerektiğini emretmiştir.

Peygamber Efendimiz de “Müslümanlar haramı helal, helali de haram etmedikçe, kabul etmiş buldukları şartlara uyarlar.”³⁶⁹ buyurur. Burada da şartlara uymamız emredilmiştir. Yine özellikle tezimizle ilgili olarak Peygamber Efendimiz'in “Şartların yerine getirilmeye en layık olanı kadınları kendinize helal kıldığınız şartlardır.”³⁷⁰ ve Hz. Ömer'in “Bir erkek bir kadınla onu memleketinden çıkarmamak üzere evlenirse onu memleketinden çıkaramaz.”³⁷¹ sözünün de bu konuda önemli bir delil olduğunu söylememiz gerek. Ayrıca Hanbelî mezhebinin bu içtihadı Osmanlı aile kararnamesine de girmiştir.³⁷² Sonuç olarak Hanbelî mezhebinin görüşlerini temellendirdiği delillerin daha kuvvetli olduğunu söylememiz gerekir.

---

³⁶⁷ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, c. III, s.161.

³⁶⁸ İsrâ (17), 34.

³⁶⁹ Ebu Dâvûd, *Akdiye* 12; Tirmizi, *Ahkam* 17.

³⁷⁰ Buhârî, *Nikâh* 52, *Şurut* 6; Müslim, *Nikâh* 63; Ebu Dâvûd, *Nikâh* 63; Tirmizi, *Nikâh* 32; Nesai, *Nikâh* 42.

³⁷¹ Tirmizi, *Nikâh* 32.

³⁷² Hukuk-1 Âile Kararnâmesi, 38. madde, 1917.

SONUÇ

Evlilik sözleşmesi imzalama ve nikâh akdi esnasında şart ileri sürme konularını incelediğimiz bu çalışmamızda şu sonuçlara ulaştık:

- 1- Konumuzla ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de herhangi bir âyet bulunmamakla birlikte kaynaklarımızda farklı hadis-i şerifler bulunmaktadır. Görüşlerine yer verdiğimiz mezhepler bu hadislerden yola çıkarak farklı hükümler ortaya koymuşlardır. Mezheplerin farklı görüşleri benimsemeleri bize bu konunun içtihadî bir konu olduğunu göstermektedir.
- 2- Zâhirî mezhebinin nikâh akdi esnasında şart ileri sürmeyi kabul etmediğini müşâhade ettik.
- 3- Hanefî ve Şâfiî mezheplerinde bu konuda daraltıcı bir tutum içinde bulduklarını gördük. Fakat Hanefî mezhebinin konuyla ilgili örf haline gelmiş şartları kabul etmesinin özellikle uygulama noktasında genişlik sağladığını gördük.
- 4- Mâlikî mezhebinin muteahhirun döneminin ve özellikle Hanbelî mezhebinin konumuzla ilgili olarak bizlere büyük bir genişlik ve kolaylık sağladığını gördük.

Biz de araştırmalarımız sonucunda naslara aykırı olmamak, haram olan emirler, günah olan şeyler dışında, islâmın genel prensiplerine uygun olmak kaydıyla tarafların birbirlerine takyîdî şart ileri sürülebileceği veya evlilik sözleşmesi imzalanabileceği, bu şartlar kabul edildiği takdirde riayet edilmesi gerektiği sonucuna ulaştık.

KAYNAKÇA

Abdülbaki, Muhammed Fuad (1882-1968), *el-Mu'cemü'l-Müfehres li-Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerim*, Dâru'l-Hadis, Kahire, Hicri 1364 (M. 1945).

Abdürrezzâk es-San'ânî (ö. 211/826-27), *el-Musannef*.

Apaydın, H. Yunus, "Muhayyerlik" maddesi, DİA, c. XXXI, s.27, İstanbul, 2006.

Atar, Fahrettin, *Fıkıh Usulü*, 4. Baskı, İstanbul, İFAV, 1998.

Aydın, Mehmet Âkif, "*Hukuk-ı Aile Kararnâmesi*" maddesi, DİA, c.XVIII, s.314-318, İstanbul, 2010.

Bâbertî, Ekmelüddîn Muhammed b. Mahmûd b. Ahmed er-Rûmî el-Mısırî (ö. 786/1384), *el-Înâye Şerhü'l-Hidâye*, Dâru'l-Fikr.

Begavî, Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ' (ö. 516/1122), *Şerhu's-sünne*, el-Mektebü'l-İslâmi, Dimeşk, Beyrut; 1983.

Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin b. Alî (ö. 458/1066), *es-Sünenü's-sugrâ*, Cêmi'atu'd-Dirâseti'-İslâmiyye, Pakistan,1989.

_____, *es-Sünenü'l-kübrâ*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 2003.

Buhârî, Muhammed b. İsmâil (ö. 256/870), *el-Câmi'u's-Sahîh*.

Boynukalın, Mehmet, "*Şart*" maddesi, DİA, c.XXXVIII, s.364- 365, İstanbul, 2010.

Canan, İbrahim (1940-2009), *Hadis ansiklopedisi: Kütüb-i sitte*, haz. İbrahim Canan, Ankara: Akçağ Yayınları.

el-Ceziri, Abdurrahman (1882-1941), *Kitâbu'l-Fıkhi alâ Mezâhibi'l-Erba'a*, Beyrut, 2003.

Cündî, Halîl b. İshak (ö. 776/1374 [?]), *et-Tavzih fi Şerhi Muhtasar İbn Hâcib*, Merkezi Necibeveyh li'l-Mahtutat ve Hıdmeti't-Türas, 2004.

Dârekutnî, Ebü'l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed (ö. 385/995), *es-Sünen*.

Dirîni, Muhammed Fethî, *Buhûsün Mukârana fi'l-Fıkhi'l-İslâmî*, Müessetü'r-Risâle, Beyrut, 2008.

Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş‘as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî (ö. 275/889), *Sünenü Ebi Dâvud*, Dâru’r-Risâleti’l-Âlemiyye, 2009.

Ebu İyd, Ârif Halîl, *el-İmâm Dâvûd ez-Zâhirî ve Eserühü fi’l-Fıkhî’l-İslâmî*, Dâru’l-Erkâm, Kuveyt, 1984.

Fetâvâ-i Hindiyye, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut, 2000.

Gazzâlî, Hüccetü’l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed et-Tûsî (ö.505/1111), *el-Veciz fi Fıkhî’l-İmâmi ‘ş-Şâfiî*, Dâru’l-Erkâm bin Ebi’l-Erkâm, Beyrut, 1998.

Gözübenli, Beşir, “*Fuzûlî*” maddesi, DİA, c. XIII, s. 239, İstanbul, 1996.

_____, “*Ateh*” maddesi, DİA, c.IV, s.51, İstanbul, 1991.

Haskefî, Alâüddîn Muhammed b. Alî b. Muhammed ed-Dımaşki (ö. 1088/1677), *Dürrü’l-Muhtâr*, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut, 2002.

Hırakî, Ebü’l-Kâsım Ömer b. Hüseyin b. Abdillâh el-Bağdâdî (ö. 334/946), *el-Muhtasar*, Dâru’s-Sahabe li’t-Türas.

Hukuk-ı Âile Kararnâmesi, 25 Ekim 1917.

İbn Âbidîn(ö. 1252/1836), *Reddü’l-muhtâr ‘ale’d-Dürri’l-muhtâr*, Dâru’l-Fıkr, Beyrut, 1992.

İbn Hazm, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd el-Kurtubî el-Endelüsî (ö. 456/1064), *Muhallâ bi’l-âsâr*, Dâru’l-Kütübü’l-‘İlmiyye, Beyrut, 2003.

_____, *el-İhkâm fi’l-usûli’l-ahkâm*, Dâru’l-âfâki’l-cedîde, Beyrut.

İbn Kudâme, Ebü’l-Ferec, Şemsüddîn Abdurrahmân b. Muhammed b. Ahmed el-Makdisî (ö. 682/1283), *eş-Şerhu’l-Kebîr*, Hicr li’t-Tıbaa ve’n-Neşr, Mısır, 1995.

İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme Cemmâilî Makdisî (ö. 620/1223), *el-Muğni*.

_____, *el-Kâfi Fi Fıkhî’l-İmâmu Ahmed*, Dâru’l-Kütübü’l-İlmiyye, 1994.

_____, *el-Mukni’ fi Fıkhî’l-İmâm Ahmed b. Hanbel*, Mektebetü’s-Savadi li’t-Tavzi, Cidde, 2000.

_____, *Ravzatü’n-Nâzir*, Müessesetü’r-Reyyân, 2002.

İbn Manzur, Muhammed b. Mükerrerem (ö. 711/1311), *Lisânu'l-Arap*, Beyrut,1990, a-k-d mad. ve “n-k-h” mad.

İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî (ö. 273/887), *es-Sünen*.

İbn Nüceym, Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muhammedel-Mısrî (970/1563), *el-Bahrü'r-râ'ik*, Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmî.

İbn Rüşd, Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kurtubî (ö. 595/1198), *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l Muktesid*, Dâru'l-Hadis, 2004.

İbn Teymiyye, Ebü'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm b. Mecdiddîn Abdisselâm el-Harrânî (ö. 728/1328), *Mecm'u'l-Fetavâ*, Mecma'ü'l-Melik Fahd li-Tıbaati'l-Mushafi's-Şerif, Medine, 1995.

_____, *el-Müstedrek alâ Mecmu'u'l-Fetavâ*.

_____, *el- Kavâidü'l-nuraniyye el-fikhiyye*, Dar İbni'l Cevzi.

el-İbyârî, Alî bin İsmâil (ö.616/1219), *et-Tahkik ve'l-Beyân fî Şerhi'l-Burhân fî Usûlü'l-Fıkh*, Dâru'z-Ziya, Kuveyt, 2013.

Karaman, Hayreddin, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, İstanbul 1991.

_____, *İslâm Hukuk Tarihi*.

_____, “Akid” maddesi, *DİA*, c.II, s.251-256, İstanbul, 1989.

Kasanî, Ebû Bekr Alaeddin Ebû Bekr b. Mes'ud b. Ahmed el-Hanefî (ö. 587/1191), *Bedâ'i'u's-sanâ'i' fî tertibi's-şerai'*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1986.

Kaşıkçı, Osman, “*Eski Hukukumuzda Takyîdî Şarta Bağlı İşlemler*”, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1997 yılı dergileri Cilt: I Sayı:1.

_____, “Şart” maddesi, *DİA*, c.XVIII, s.365-367, İstanbul, 2010.

el-Kazvîni, Ebu'l-Kasım Abdülkerim b. Muhammed b. Abdülkerim Er-Râfi'i (ö.623/1226), *el-Azîz Şerhu'l-Vecîz*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, Lübnan, 1997.

Kelvezânî, Ebü'l-Hattâb Mahfûz b. Ahmed b. el-Hasen el-Bağdâdî (ö. 510/1116), *el-Hidâye*, Müessese Garas li'n-Neşri ve't-Tevzi' 2004.

Koçak, Zeki “*Şart Nazariyesi Açısından İslâm Aile Hukukunda Evlenme Ve Boşanma*” EKEV Akademi Dergisi sayı:64, 2015.

Komisyon, *İlmihal*, TDV, İstanbul, 2000.

el-Kudûrî, Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Ebî Bekr Muhammed b. Ahmed (ö. 428/1037), *el-Muhtasar*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut.

Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh (ö. 671/1273), *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Şur'ân*, Dâru'l-Kütübü'l-Mısriyye, Kâhire, 1964.

Lahmî, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed (478/1085), *et-Tebşira*, Vizaretü'l-Evkaf ve's-Şuuni'l-İslâmiyye, Katar, 2011.

Mâlik b. Enes, Ebû Abdillâh (ö. 179/795), *el-Muvatta'*.

Mâverdü, Ebü'l-Hasan Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî (ö. 450/1058), *el-Hâvi'l-Kebîr*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1999.

Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye.

Merğînânî, Ebü'l-Hasan Burhaneddin Ali B. Ebî Bekr (ö. 593/1197), *el-Hidâye şerhu Bidâyeti'l-Mübtedî, İdaretü'l-Kur'âni ve'l-Ulûmi'l-İslâmiyye*.

Merğînânî, Burhânüddîn (Burhânü's-Şerîa) Mahmûd b. Ahmed b. Abdilazîz el-Buhârî (ö. 616/1219) *el-Muhîtü'l-Burhânî fi'l-fikhi'n-Nu'mânî*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 2004.

Mevsilî, Ebü'l-Fazl Mecdüddin Abdullah b. Mahmud b. Mevdud (ö. 683/1284), *el-İhtiyâr li't-Ta'lîli'l-muhtâr*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut.

Müslim B. Haccâc, Ebü'l-Hüseyn el-Kuşeyrî (ö. 261/875), *el-Câmi'u's-Sahîh*.

Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî (ö. 303/915), *es-Sünen*.

Nesefî, Ebü'l-Berekat Hafizüddin Abdullah b. Ahmed b. Mahmud (ö. 710/1310), *Kenzü'd-Dekâik*, Dâru's-Serac, Medine, 2011.

Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî (ö. 676/1277), *el-Mecmu' Şerhu'l-Mühezzeb*, Mektebetü'l-İrşad, Cidde.

Nisâbü'rî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim (ö. 405/1014), *el-Müstedrek*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1990.

Özen, Şükrü, "Velâ" maddesi, DİA, c. XLIII, s.11, İstanbul, 2013.

Râzi Fahreddin (ö.606/1210), *et-Tefsîrü'l-kebîr*, Dâru'l-fikr, 1981.

Senhûrî, Abdürrezzâk Ahmed, *Masâdiru'l-hak fi'l-İslâmi*, Dar İhyaü't-Terasi'l-Arabi, Beyrut.

Serahsî, Ebû Bekr Şemsüleimme Muhammed b. Ahmed b. Sehl (ö. 483/1090 [?]), *el-Mebsût*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, XIII.

Semerkandî, Ebû Bekr Alâüddîn Muhammed b. Ahmed b. Ebî Ahmed (ö. 539/1144), *Tuhfetü'l-Fukahâ*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994.

Şa'ban, Zekiyyüddin, *Usulü'l-Fıkhü'l-İslâmi*, Dâru'l-Kütüb, Beyrut, 1971.

Şa'ban, Zekiyyüddin, Zekiyyüddin Şa'ban, *Usulü'l-Fıkhü'l-İslâmi*, Ter. İbrahim Kâfi DÖNMEZ, Tdv.

Şîrâzî, Ebû İshâk Cemâlüddîn İbrâhîm b. Alî b. Yûsuf (ö. 476/1083), *el-Mühezzeb fi fıkhü'l-İmâmi's-Şâfiî*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.

Taberânî, Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb (ö. 360/971), *el-Mu'cemü'l-evsat*, Dâru'l-Harameyn, Kâhire, c. IV, 335.

Tayâlisî, Ebû Dâvûd (ö. 204/819), *el-Müsned*, Dar Hicr, Mısır, 1999.

Tennuhi, Zeynüddin el-Münci b. Osman b. Es-Es'ad Ebnu'l-Münci el-Hanbelî (h.631-695), *el-Mümti' fi Şerhi'l-Mükni'*, Mektebetü'l-Esedi; Mekke-i Mükerreme, 2003.

Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd) (ö. 279/892), *el-Câmi'u's-sahîh*.

Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi (1878-1942), *Hak Dini Kur'an Dili*, 2001.

Zeydan, Abdülkerim, *el-Medhal li Dirâseti's-Şeriatü'l-İslâmiyye*, Kâhire, 2001.

_____, *el-Veciz fi usulü'l-fıkhıyye*, Müesse Kurtuba, 1976.

Zeylaî, Fahrüddin Osman b. Ali (ö. 743/1343), *Tebyinu'l-Hakâyık alâ Kenzi'd-Dekâik*, Dâru İhyai'l-Turasi'l-Arabi.

Zuhayli, Vehbe (1932-2015), *el-Fıkhü'l-İslâmi ve Edilletühü*, Dâru'l-Fıkr, Dimeşk, 1984.

_____, *Usulü'l-Fıkhü'l-İslâmiyye*, Dâru'l-Fıkr, Dimeşk.